

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZERBAYCAN MEDYASINDA ALKOL TEMSİLİ
VE ALKOLÜN TOPLUMA ETKİSİ

SEİDE ÖMEROVA
2501171795

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. NİLÜFER PEMBEÇİOĞLU

İSTANBUL - 2020

ÖZ

AZERBAYCAN MEDYASINDA ALKOL TEMSİLİ VE ALKOLÜN TOPLUMA ETKİSİ

SEİDE ÖMEROVA

Alkolizm dünyanın hemen hemen her ülkesinde en önemli sorunlardan biridir. Azerbaycan'da da bu sorun kısmen görülmektedir. Alkol topluma farklı dönemlerde birçok değişik yöntemle sunulmuştur. Günümüzde medya bu sunumun en önemli aktörlerinden biri olarak özellikle ön plana çıkmaktadır ve bunun da etkileri çeşitli yaş ve toplumsal sınıftan insanın üzerinde görülmektedir.

Bu çalışmada eklektik bir inceleme ve araştırma yöntemi kullanılmıştır. Belli dönem filmlerinde alkol kullanımı olup olmadığına ilişkin bir biçimsel çözümleme, aynı dönem filmlerinin yapısal benzerlik oranına ilişkin bir yapısal çözümleme, filmlerdeki alkol kullanımının hangi ortamlarda gerçekleştiğine ilişkin veri elde edebilmek için bir içerik çözümlemesi ve filmlerde alkolün ne tür işlevleri olduğuna ilişkin işlevsel çözümlemelerden yararlanılmıştır. Filmlerin izleyiciler üzerindeki etkilerinin saptanabilmesi için ayrıca etki çözümlemeleri de yapılmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Azerbaycan devleti, Azerbaycan toplumu ve Azerbaycan mediasındaki duruma odaklanılmış, bu durum hakkında bilgiler verilmiştir. Kısaca alkolün tarihi ve insanlar üzerindeki etkileri hakkında verilere ulaşılarak alkolün sebep olduğu komplikasyonlar ele alınmıştır. Daha sonra, Azerbaycan'da alkolün yeri konu edilerek, alkolün ülke ekonomisindeki yerine değinilmiş, alkolün ülkede yol açtığı olumsuzluklar ve devletin alkolizm karşısında attığı adımlar ele alınmıştır. Çalışmada Azerbaycan mediasında alkolün nasıl temsil edildiği araştırılmış ve Azerbaycan sinemasında alkol sahnelerinin yer aldığı filmlere de değinildiği için Azerbaycan sinemasının tarihi hakkında bilgilere de yer verilmiştir. Azerbaycan'ın siyasi açısından geçirdiği değişimler de göz önünde bulundurularak Sovyetler Döneminde, Bağımsızlık'tan sonraki dönemde ve yeni bir

dönem olarak 2000 yılından sonra çekilmiş filmlerde alkol sunumunun ve görselliğinin yüksek olduğu saptanan üç film incelenmiştir. Yapılan incelemenin sonucundan yola çıkarak medyanın alkol eğilimine etki edip etmediği sonucu ele alınmıştır.

Bu çerçevede dahilinde yapılan bu çalışma, istatistik verileri de referans göstererek, Azerbaycan toplumunu alkolün kontrolsüz tüketiminin olumsuz sonuçları konusunda uyarmayı amaçlamıştır. Çalışma sürecinde kapsamlı bir literatür araştırması yapılmış ve kütüphanelerdeki Türkçe ve Azerbaycan Türkçesi (Latin ve Kiril alfabelerinde) kitaplar, bilimsel makaleler, dergiler ve Rusça bilgilerden de yararlanılmıştır.

Sosyal medya aracılığıyla, farklı kuşaklara mensup akademisyenlerle görüşmeler yapmak ve çeşitli Azerbaycan devlet kurumlarının web siteleri ile bazı Rus internet sitelerinden alınan kaynaklardan yararlanmak, çalışmanın içeriğini daha da zenginleştirmiştir. Azerbaycan'da alkol kullanımı, Azerbaycan toplumunda alkol bağımlılığı, Azerbaycan sinemasında alkolün temsili ile ilgili yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Araştırmada bana özgü çalışmalar da yer almaktadır. Çalışmada kullanılan Azerbaycan Türkçesi ve Rusça kaynakların çevirisi şahsıma aittir.

Anahtar Sözcükler: Alkol temsili, Medya, Azerbaycan Toplumu, Azerbaycan Sineması.

ABSTRACT

THE ROLE OF ALCOHOL IN THE AZERBAIJANI MEDIA AND THE IMPACT OF ALCOHOL ON SOCIETY

SAIDA OMAROVA

Alcoholism is one of the most important problems in almost every country in the world. This problem is partially seen in Azerbaijan as well. Alcohol has been presented to society in different periods in many different ways. Today, the media stands out as one of the most important actors of this presentation and its effects are seen on people of various age and social class categories.

An eclectic methodology is used in this study. A formal analysis of whether there is alcohol use in a certain period of films or not makes up the first code of analysis whereas it is followed by a structural analysis on the structural similarity ratio of films of the same periods. Content analysis is accepted as a kind of basis in order to obtain data regarding the contexts and environments determining alcohol use in these films. Functional analyzes were used regarding the functions of alcohol in the films as well as their importance in the narratives. And impact analysis seemed to be crucial in order to determine the effects of the movies on the side of the audience.

In this study, some basic information is presented about the Azerbaijan state, Azerbaijani society and the current situation in the Azerbaijani media. Then, briefly, data on the history of alcohol and its effects on human beings follow as well as the complications caused by alcohol. The place of alcohol in Azerbaijan is discussed, as well as the economic values and the negative impact of alcohol in the country, the position of the state, the laws and precautions. The study further elaborates the status of alcohol in Azerbaijan, its economic value in the country as well as nuisances it has caused and the Government's 'counter-alcoholism' efforts, also looking into how alcohol is presented in the Azerbaijani media, including alcohol settings on the Azerbaijani silver-screen with brief information, also, on the history of Azerbaijani cinema.

The study in this framework aimed to present the attributed values to alcohol within the media samples and through the discussion of them as well as referring to statistical data it also aimed to warn the Azerbaijani society regarding the negative impact of media and consequences of uncontrolled consumption of alcohol. In this regard, top three movies produced during the Soviet era, after the independence and after 2000, where alcohol is most prominently portrayed have been selected and studied to discern whether or not the media has any impact on the proclivity towards alcohol. Throughout the study, a comprehensive literature search was conducted in the libraries in Turkish and Azerbaijani Turkish (Latin and Cyrillic alphabets) books, scientific articles, journals and Russian information.

Interviews with academics from different generations through social media and making use of the various Azerbaijani government agencies and some Russian websites enriched the content of the study. There seems to be not enough studies on alcohol use in Azerbaijan, neither on alcohol addiction in Azerbaijan society, nor on alcohol representation in Azerbaijani cinema. Thus, this thesis is expected to become one of the original studies in the field. Translation of Azeri and Russian sources used in the study is my own.

Keywords: Representation of alcohol, Media, Azerbaijan Society, Azerbaijani Cinema.

ÖNSÖZ

Modern çağımızın yüksek teknolojiyi ve yüksek bir uygarlık dönemini sahiplenmesi birçok soruna yol açmaktadır. Bu süreçte, sorunlara çözüm bulmak için yüksek bilimsel bilgiye talep de artmaktadır. Bilim ve okuryazarlık, eğitim alınarak, öğrenerek elde edilir. Doğu'yu ve Batı'yı asırlar boyunca meftun etmiş, Türk edebiyatının usta şairi Nizami Gencevi, bilimin insan hayatındaki önemini, yaratıcı rolünü doğru bir şekilde değerlendirip eserlerinde yer vererek, bazı bilimsel konulara değinmiştir:

O böyük, ağıll, ayıq hökümdar

Öz şaxlıq taxtında tutarkən

Əmir etdi, verildi belə bir qərar:

Alimdir gözümdə ən əziz insan

Elimlə, hünərlə!-Başqa cür heç kəs

Heç kəsə üstünlük eləyə bilməz

(Gəncəvi, 2004: 37).

Şaire göre, insanlar ancak bilimin gücüyle başarılı olabilir. Bilime, bilim insanına duyduğu yüksek muhabbeti, kahramanı İskender aracılığıyla ifade eden şairin dizelerinden de yola çıkarak, günümüzde birçok sorunun, insanların 'bilimsel düşünceden uzak olması'ndan kaynaklandığını ileri sürebiliriz. Bilimsel düşünebilen insan zeki insandır. Zeki insan, aynı zamanda kendi ile mücadele etme becerisine sahip iradeli insandır. Bu vasıfları taşıyan insanlar, düzgün bir çevrede, alkol gibi zararlı alışkanlıklardan kendilerini ve toplumu koruma gücüne sahip olabilirler.

Topluma faydalı bir vatandaş olabilmek adına Türkiye'nin en itibarlı üniversitelerinden biri olan İstanbul Üniversitesi'nde eğitim almaktayım. Türk literatürüne bir katkıda bulunmak arzusuyla yaptığım bu çalışma ile medyanın toplum üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini inceledim.

"Azerbaycan Medyasında Alkol Temsili ve Alkolün Topluma Etkisi" isimli bilimsel araştırmam, değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu'nun destekleri ile gerçekleşti. Çalışmam sırasında gösterdikleri ilgi, sabır ve sağladıkları kolaylıklar için, Kazım Karabekir Paşa'nın kızı Timsal Hanım Karabekir'e, iş ve fikir insanı Ali Polad hocama, Uluslararası Felsefe Dernek Başkanı, bilim insanı Prof. Dr. Salahaddin Halilov'a, Karadeniz Vakfı Başkanı Yusuf Cevahir'e, Eryetiş ve Balkanlar Eğitim Kurumları kurucusu M. Vedat Eryetiş'e ve Müdafaa-i Hukuk Derneği başkanı Mehmet Çifteoğlu hocama da teşekkürümü borç bilirim.

Yüz yüze görüşmeler için Azerbaycan'ın farklı kuşaklarından bilim insanlarına ve Türkiye'de ikamet eden soydaşlarıma sonsuz teşekkür ederim. Tezimin hazırlık aşamasında temel aldığım verilerin geçerlik ve güvenilirliğinin sınanmasında gösterdikleri anlayış için aileme özel şükranlarımı sunuyorum. Eğitimi her zaman destekleyen ve benim eğitimim için elinden geleni hiçbir zaman esirgemeyen, ancak maalesef yüksek lisans öğrencilik dönemimi göremeyen rahmetli anne ve babama sonsuz teşekkürümü bildirir, Allah'tan rahmet dilerim.

Seide ÖMEROVA

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
RESİMLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN DEVLETİ

1.1. AZERBAYCAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	7
1.2. AMAÇ KAPSAM VE YÖNTEM.....	9
1.3. AZERBAYCAN TOPLUMU	11
1.3.1. Nüfus / Projeksiyon	14
1.3.2. Kadın Erkek Çocuk Oranları (Dönemlere Göre Karşılaştırmalar)	14
1.3.3. Okuryazarlık Oranları	15
1.3.4. Kitap/Gazete /Dergi / Elektrik	16

İKİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN MEDYASI

2.1. Medya Sahipliği	22
2.2. Televizyon Sahipliği.....	23
2.3. Sinema ve Sinema İzleyici Oranları	27
2.4. Medyanın Toplum Üzerindeki Etkisi	31
2.4.1. Azerbaycan’da Medya Hukuku (Reklam ve Yayın Yasaları)	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALKOL KAVRAMINA BİR BAKIŞ

3.1. ALKOLÜN KISA TARİHÇESİ	35
3.1.1. Doğada Alkol.....	36
3.1.2. Tedavide Alkol	37
3.1.3. Ailede Alkol Faktörü	41
3.1.3.1. Genetik Faktörler	41
3.1.3.2. Psikolojik faktörler.....	42

3.1.4. Toplumda Alkol Faktörü	43
3.1.4.1. Dinsel Faktörler.....	43
3.1.4.2. Ekonomik Faktörler	43
3.2. AZERBAIJAN'DA ALKOLÜN YERİ	45
3.2.1. Üretim Oranları.....	49
3.2.1.1. Tüketim Oranları	50
3.2.2. Engelli Çocuklar	51
3.2.3. Trafik Kazalarında Alkolün Etkisi.....	51
3.2.4. Cinayet / İntihar / Yaralama Olaylarında Alkolün Etkisi	52
3.2.5. Yasal Çözümler.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAIJAN MEDYASINDA ALKOL

4.1. AZERBAIJAN MEDYASINDA ALKOLÜN TEMSİLİ.....	54
4.1.1. Sinemada Alkol.....	54
4.1.2. Reklam Olarak Alkol	55
4.1.3. Sosyal Medyada Alkolün Temsili.....	57
4.2. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ VE SONRASINDA MEDYA	58
4.2.1. Sinema Endüstrisi	58
4.2.2. Sovyet Birliği Döneminde Sinema	62
4.2.2.1. Dönemin Filmleri ve Alkol Sahneleri Üzerine	63
4.2.2.1.1. İncelenen Film /«Qızıl Uçurum».....	65
4.2.2.1.2. Değerlendirmeler	69
4.3. 1991 BAĞIMSIZLIK DÖNEMİNDE SİNEMA	70
4.3.1. Dönem Filmleri Alkol Sahneleri Üzerine	71
4.3.1.1. İncelenen Film/ "Təhminə"	71
4.3.1.2. Değerlendirmeler.....	76
4.4. 2000 SONRASI DÖNEMİNDE SİNEMA	76
4.4.1. Dönemin Filmleri Alkol Sahneleri	77
4.4.1.1. İncelenen Film/ "Aktrisa"	77
4.4.1.2. Değerlendirmeler.....	81
4.5. İZLEYİCİ ETKİLERİ	82
4.5.1. Yüzyüze Görüşmelerin Sonuçları	82

4.6. SİNEMADA ALKOLÜN İZLEYİCİYE SUNUMU VE İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	91
4.7. BULGULAR	91
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	106

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Bakü Şehrindəki Toplu Kütüphanələr (yılın sonunda).....	18
Tablo 2: Azərbaycan'da Televizyon Kanalları	25
Tablo 3: Bakü Şəhri Genəlində Sinemaların Sayısı	29
Tablo 4: 2017 Yılıının Sonunda Bakü və İlçələrindəki Sinemaların və Sinemaya Giden İzleyicilərin 1000 Kişi Üzerindən Yapılan İstatistiği.....	30
Tablo 5: Bakü'də 28 Mall Cinema Plus'da Zaman və Formata Göre Bilet Fiyatları	31
Tablo 6: "Gence Mall" və "Sumgayıt" Cinema Plus'da Zaman və Formata Göre Bilet Fiyatları	31
Tablo 7: Reklamın Siyasi və Ticari Karakteri.....	33
Tablo 8: 2004 Yılı Dünya Alkol Üretimində İlk 20 Ülke	45
Tablo 9: Azərbaycan'da 2019 Yılında Alkol Ürünlərinin Üretimi	49
Tablo 10: Azərbaycan'da Marketlərdə Bulunan Bəzi Alkollü İçəceklərin 20.07.2019 Tarixindəki Satış Fiyatları.....	50
Tablo 11: Bəzi Azərbaycan Filmlərinin Bütçəsi	60
Tablo 12: Sovyet Döneminde Çekilmiş Alkol Kullanılan Filmlər	64
Tablo 13: Sovyet Döneminde Çekilmiş Olan Alkol Kullanılmayan Filmlər.....	65
Tablo 14: 1991-2000 Yıllarında Alkol Kullanılan Filmlər	71
Tablo 15: 1991-2000 Yıllarında Alkol Kullanılmayan Filmlər	71
Tablo 16: 2000-2020 Yıllarında Alkol Kullanılan Filmlər	77
Tablo 18: İncələnən Filmlərdə Alkol Sunum Səhnə Sayları.....	92
Tablo 19: İncələnən Filmlərdə Alkol Sunumunun Nədənliəri	92

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Azerbaycan’da Okuryazarlık Oranı	16
Resim 2: Azerbaycan’da Elektrik İstasyonlarında Üretilen Elektrik Enerjisinin Gücü	21
Resim 3: Azerbaycan Genelinde Dijital TV Yayını.....	27
Resim 4: Alkolik Sirozun Histolojik Görünümü (H&E).....	40
Resim 5: 1988 Yılından 2015 Yılına Kadar Azerbaycan’da Trafik Kazalarında Ölenlerin İstatistiği	52

GİRİŞ

Dünyada yaşanan gelişmeler, toplum yaşamını da etkileyerek sosyokültürel değişimleri kaçınılmaz kılmıştır. İnsanların ilgi alanlarını, düşünce tarzlarını, sosyal davranışlarını, eğlenme biçimlerini, beklentilerini, yaşam standartlarını, olaylar karşısındaki tutumlarını ve değerlerini geçmiş dönemlerle kıyasladığımızda, özellikle son yıllarda yaşamımıza giren bilgi-iletişim ve dijital teknolojilerin gelişimiyle birçok değişimi yaşayarak öğrendiğimizi görürüz. Toplumsal değişim, toplumsal ilişkiler ağlarını dönüştürdüğü gibi, bireylerin davranışlarını da etkileyerek değiştirmiştir. Yaşanan değişimlerin, toplumun ve bireyin yaşamına zarar verecek bazı sorunları da beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. Sosyal yaşamlarında birçok insan, kendilerine zarar verebilecek kötü alışkanlıkların ve bağımlılıkların esiri olabilmektedir. Bu bağlamda, günümüz toplumunda yaygın olan alkol, tütün, uyuşturucu madde ve teknoloji gibi farklı türden bağımlılıklar, yaş, sosyal durum ve cinsiyet ayırt etmeksizin çok sayıda insanın hayatını, olumsuz sonuçları ile etkilemiştir. Bağımlılığın her çeşidi bireyin bağışıklık sistemini zayıflatır; bu nedenle her türlü hastalığa yakalanma olasılığını da artırır. Günümüzde küresel boyutlara varan Koronavirüs salgın hastalığı, yakalanma riskini artırdığı gibi, bağışıklık sisteminin zayıf olması da tedavi sürecinde hastalıkla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bağımlılığa sebep olan tüm maddelerden uzak durmak hayati önem taşır.

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, dünyada yaklaşık 2 milyar kişi alkol tüketmektedir (Saygılı, 2011:80). Bu veriden de anlaşıldığı gibi, çok sayıda insan alkol kullanmaktadır. Uzun zamandır toplumun sosyal problemi olarak görülen alkol, başlarda insana keyif veriyor gibi gözükse de, muhteviyatında bulunan etkili zararlı maddeler yüzünden insanda bağımlılık ve alkole karşı tolerans (kişi tarafından alışkın olduğu etkinin sağlanamaması nedeniyle kullanılan alkol miktarının giderek artması; eskiden kullanılan, alışkın olunan alkol miktarı ile aynı hissin ve etkinin sağlanamaması) yaratmaktadır. Modern toplumun azımsanamayacak problemlerinden biri olan alkol, tıpkı diğer uyuşturucu maddeler gibi, pek çok soruna yol açabilmektedir. Trafik kazalarının % 61'i, boşanmaların % 80'i, şiddet

olaylarının % 50'si, cinayetlerin % 85'i alkol bağımlılığından kaynaklanmaktadır (Uçar, 1996:8).

Alkol kullanımını kısa ve uzun dönemlere ayırdığımızda farklı etkilerinin bulunduğunu görebiliriz. Kısa dönem etkilerine: konuşma güçlüğü, uyku isteği, mide problemleri, baş ağrısı, yaşananları hatırlamama gibi örnekler verilebilirken, uzun dönem etkilerine: gırtlak, yemek borusu, mide ve pankreas kanseri, çeşitli kazalar, aile içi şiddet problemleri ve ölüm ile sonuçlanan durumlar örnek gösterilebilir. Buradan, alkol bağımlılığının sadece hastalıklara sebep olmadığı, insan ölümüne de yol açtığı kanıtlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün bu konudaki raporuna göre, yılda 2,5 milyon ölümün aşırı alkol alımından kaynaklandığını tahmin edilmektedir (Şimşek, t.y: 20).

Sovyetler döneminden önce Azerbaycan'ın geçmişinde şarap kültürünün izlerine fazlaca rastlanmaktadır. Sovyet döneminde ise Rusların ürettiği votka, Sovyetler Birliği'ne dahil ülkelerin tamamının tüketimine sunulmuştur. Genelde bileşiminde minimum %40 oranında alkol bulunan votka günümüze kadar ulaşmıştır. Sovyetler döneminde karşımıza çıkan toplumsal sorunların sebeplerinin en başında alkolizmin geldiği ve bu sorunla mücadelenin arttığı görülmektedir.

Alkol dünyada pek çok ülkede üretilmekte olup geniş alıcı potansiyeline sahiptir. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra Sovyetler tarafından talan edilen büyük üzüm bağlarını iyileştirip mahsul verecek hale getirmiş, yıkılan alkol fabrikaları yenilenip farklı çeşitlerde alkol içeren içecekler üretilmeye başlanmıştır. Bu ürünlerin birçok ülkeye ihraç edilmesi devlet ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bazı İslam ülkeleri ile kıyaslandığında, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde alkol tüketimi ve ithalatında bir serbestlik bulunduğu görülmektedir. Alışveriş merkezlerinde, marketlerde, yerli ve yabancı alkol ürünleri raflarda yerini almakta, 18 yaş üzeri yetişkinlere satılmaktadır. Alkolün Azerbaycan'da toplumsal hayatta rahatça tüketilebildiğinden söz edilse de, devlet tarafından alkol tüketiminin önüne geçmek için bazı yasal düzenlemeler yapılarak toplum için zararlı etkilerinin azaltılması amacıyla önlemler alınmıştır. Buna rağmen ülkede alkole bağımlılık eğiliminin olduğu görülmektedir. Azerbaycan Sağlık Bakanlığı'nın açıklamasına göre, ülkedeki

resmi kayıtlı alkol bağımlısı: 2011'de 19.765, 2012'de 21.103 ve 2013'te 21.584 kişidir. 2014 yılında Azerbaycan'da toplam alkolik sayısı 22.278'e yükselmiştir. Son resmi verilere göre, ülkede 15-17 yaş arası 1, 18-24 yaş arası 517, 25-29 yaş arası 1240, 30-34 yaş arası 142, 35-39 yaş arası 1669, 40-44 yaş arası 2583, 45-49 yaş arası 3027, 50-54 yaş arası 3245, 55-59 yaş arası 3374, 60-64 yaş arası 2986 ve 65 yaş üstü 2207 alkolik kişi bulunmaktadır. DSÖ istatistiklerine göre, 2012 yılında ülkede 15 yaşın üzerindeki 100.000 kişi başına düşen alkol tüketimi sonucunda erkeklerde böbrek sorunları nedeniyle ölüm sayısı 37.4, kadınlar arasında 27.4'tür (www.az.trend.az/, E.T:6 Haziran 2020). Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlara göre ülkede ailelerin dağılması, boşanmaların artması, saldırganlık, çocuklarda psikolojik bozukluklar, farklı hastalıkların görülmesi, insan ölümleri, trafik kazalarının ve suç işleme eğilimlerinin temelinde alkol kullanımının da bulunduğu gösterilmektedir.

Alkolün yol açtığı sorunları önlemek maksadıyla Azerbaycan devleti, anayasasına alkolle ilgili kanunlar koymaktadır. Kanunlara aykırı davranışta bulunanlara para cezası, iş yerine alkollü gelenlere işten atılma gibi ve daha ileri düzeyde davranışlara ise hapis cezalarının verilmesi öngörülmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde, modern Azerbaycan toplumunun alkolle nasıl tanıştığına, alkolün toplum hayatına nereden ve nasıl girdiğine dikkat edilerek, alkolün yol açtığı sorunlar da belli oranda ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Azerbaycan tarihinde alkol denilince sadece şarap kültürünün bulunduğu görülmektedir. Çünkü üzüm yetiştiriciliği konusunda oldukça verimli olan Azerbaycan topraklarında o dönemlerde, insanlar üzüm bağları kurmuş ve bağcılık tarımını geliştirmişlerdir. Bununla birlikte Azerbaycan'da şarap fabrikaları da faaliyet göstermekteydi. Ancak devletin bağımsızlığını kaybettiği Sovyetler döneminde, Azerbaycan toplumu için alkol yeni devrimini yaşıyordu. Rus kültüründen Azerbaycan kültürüne giren yeni alkol türü "votka" insanların yaşamına dahil olmuş, şarap kültürünün yerini almış, toplumu olumsuz bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Azerbaycan halkı, 70 yıl Sovyet Rusya'sı baskısı altında yaşamak zorunda kalmış olması nedeni ile iki kültür arasında bocalamıştır.

Alkol kavramının Azerbaycan toplumuna nasıl sunulduğu da önemlidir. Azerbaycan medyasının, özellikle 1895'den günümüze sinemanın hayat tarzımıza güçlü etkisi bakımından, yenilikçi, modern bir sanat dalı olduğu söylenebilir. Sinema, birçok insanın düşündüğü gibi 'basit bir eğlence' değildir. Sanıldığı gibi aksine televizyon sayesinde sadece eğlenmekle kalmıyor, sıradan ve sıkıcı günler geçirirken dünyayı tanıma olanağı da bulabiliyoruz. Aslında, değişik kahramanların çeşitli yaşam koşullarında davranışlarını gösteren sinema, bize çok sayıda tektipleştirme ve davranış modelleri sunmaktadır. Bu da çok önemli bir noktadır, çünkü bir televizyon ekranının yardımıyla, kontrol edildiklerini fark etmeyen kitleler herhangi bir şey için programlanabilir. Azerbaycan'da halkın manevi zenginliğini ve sanatsal, entellektüel yaratıcılığın olanaklarını artıran sinema sanatı, toplumun yaşadığı zorlukları, sorunları, kazandığı başarıları ve gelişimini belirler. Toplum yaşamı sinemaya yansımaktadır. Halkın yaşamında yer alan alkol, aynı zamanda Azerbaycan sinema sanatında da yer almaktadır.

Azerbaycan sinema tarihinin, 1898 yılında, Bakü'de yaşayan ve çalışan A. M. Mişon'un kentsel temalar üzerine birkaç metraj denemesiyle başladığı bilinmektedir. Azerbaycan sineması başlangıç yıllarında sessiz ve siyah-beyaz, daha sonraları ise renkli ve sesli formatta çekilmiştir. 1925 yılında Abas Mirze Şerifzade'nin yönetmenliğinde çekilmiş ilk sessiz filmlerden biri olan "Bismillah" filminde, bir din hocasının evinde gizlice alkol kullanması anlatılırken, 1916'da yönetmen Boris Svetlov'un çektiği ilk uzun metrajlı film olarak Azerbaycan'ın yaşam tarzını yansıtan "Neft ve Milyonlar Seltenetinde" (1980 yılında "Kızıl Uçurum" adı ile yönetmen Fikret Aliyev tarafından tekrar çekilmiştir) filminde alkolün insan yaşamına getirdiği olumsuzluklar sergilenmektedir.

Hızla gelişen Azerbaycan sinemasında, 1950'li yıllarda birçok farklı alkollü içeceğin (votka, bira, şampanya, şarap, viski gibi) gösterimine de yer verilmiştir.

20. yüzyılın sonunda Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından, Azerbaycan halkı ikinci kez kendi kaderini belirleme fırsatını yakalayarak bağımsızlığını ilan etmiştir. 1991 yılından itibaren Sovyetler'den ayrılan Azerbaycan'da sinema sektörü de birtakım sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Birçok sektörde zayıflama yaşanmasına

rağmen, Azerbaycan sineması kendi çabaları ile bağımsızlık döneminin savaş konularını ele alarak, gerçek hayatı yansıtan ve modern estetik taleplere cevap veren filmler çekmiştir. Bu dönemde çekilen filmlerin başlıca konuları genellikle 20 Ocak Katliamı ve Karabağ savaşıdır. Sovyetler'den Azerbaycan kültürüne girmiş votka kültürü artık insanların sosyal hayatının bir parçası haline geldiğinden, bu dönemde çekilmiş filmlerde de film kahramanlarının alkol kullandığına rastlanmaktadır. Azerbaycan sinemasının 2000'li yıllarda gelişme gösterdiği ve modern çağımızda uzun metrajlı filmlerde ve prodüksiyon yapım filmlerde de alkol kullanıldığı görülmektedir. Sovyet döneminde ve modern çağımızda çekilmiş filmler, günümüzde televizyonda yayınlanmakta ve toplum tarafından izlenilmektedir.

Sovyetler döneminden günümüze kadar filmler aracılığıyla tanıdığımız alkolün, günümüz Azerbaycan televizyonlarında belirli saatlerde ve kurallar çerçevesinde reklamı da yapılmaktadır. Bu çalışmada, medyada alkole hangi kurallara uyularak yer verilebildiği açıklanmış; filmler için, içinde alkol sahnesi bulundurup bulundurmadıklarına ilişkin bir kodlama cetveli geliştirilerek, Sovyet Dönemi; (1991-2000) ve (2000-2020) yıllarında alkol içeren ve alkol reklamı yapan sinema filmleri sayıca saptanmaya çalışılmıştır. Azerbaycan toplumunun siyasi açıdan geçirdiği farklı dönemleri yansıtan 3 sinema filmi, içerik açısından incelenip, alkol içeren sahnelerin sayısı, süresi, alkolün cinsiyet bazında hangi karakterler tarafından tüketildiği ve hangi ortamlarda kullanıldığı değerlendirilmiştir.

Çalışmada Azerbaycan'da ve Türkiye'de ikamet eden, farklı kuşaklardan Azerbaycan vatandaşları ile yapılan yüz yüze röportajlarda, alkolün sinemada kullanılmasına gerek olup olmadığı ve Azerbaycan sinemasında alkolün sunumu değerlendirilmektedir. Aynı zamanda Azerbaycan toplumunda alkolün yol açtığı sorunlar istatistiki veriler ışığında incelenerek, seçilen bu üç Azerbaycan filmindeki alkol sahneleri, betimsel ve içeriksel açıdan analiz edilmektedir. Ayrıca çalışmada sinema eleştirmeni, psikolog ve gazetecilerin konu ile ilgili önerilerine de yer verilmektedir.

Özetle, yöntem olarak bu çalışmada eklektik bir çalışma ve inceleme yöntemi kullanılmıştır. Belli dönem filmlerinde alkol kullanımı olup olmadığına ilişkin bir

biçimsel çözümlemeden, aynı dönem filmlerinin yapısal benzerlik oranına ilişkin olarak bir yapısal çözümlemeden, filmlerdeki alkol kullanımının hangi ortamlarda gerçekleştiğine ilişkin veri elde edebilmek için bir içerik çözümlesinden, filmlerde alkolün ne tür işlevleri olduğuna ilişkin işlevsel çözümlemelerden yararlanılmakta, filmlerin izleyiciler üzerindeki etkilerinin saptanabilmesi için etki çözümlemesi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN DEVLETİ

1.1. AZERBAYCAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Azerbaycan uğruna yapılan savaşlar sonucunda, 1828’de Rusya ile İran arasında imzalanan Türkmençay Anlaşması, Azerbaycan’ı ve halkını ikiye bölmüştür. Azerbaycan’ın kuzeyi Rusya tarafından işgal edilmiş, güney kısmı ise İran devletinin bir parçası olmuştur. Bununla birlikte Azerbaycan devlet gelenekleri sona ermiştir. 28 Mayıs 1918’de Memmed Emin Resulzade’nin önderliğinde Kuzey Azerbaycan’da Cumhuriyet ilan edilmiştir. Doğu’da ilk demokratik, hukuk ve laik devlet olan Azerbaycan’ın bağımsızlığı iki yıl sürmüştür. Azerbaycan 1920’de Ruslar tarafından işgal edilerek 70 yıl Sovyet esaretinde kalmıştır. Azerbaycan topraklarını sahiplenmek isteyen Ermeniler 1905, 1918-1920, 1948-1953 ve 1988-1993 yıllarında Azerbaycan topraklarına saldırmış ve halkı topraklarından, yurtlarından etmiştir. 1988-1992 yılında Ermeniler’in Azerbaycan’a planlı olarak yaptıkları son etnik temizlik politikası sonucunda, 250 bin Azerbaycanlı topraklarından zorla kovulmuştur (Məmmədov, Süleymanlı, Abbasov, 2016:10).

Azerbaycan, 19-20 Ocak 1990’da, Kızıl Ordu’nun silahlı baskısına maruz kalmıştır. Bakü şehrinde yaşanan bu olayda pek çok insan katledilmiştir. Sonuçları bakımından bu olay, Azerbaycan’ı tekrar bağımsızlığa götüren yolu açmıştır. 18 Ekim 1991’de Azerbaycan tekrar bağımsızlığına kavuşsa da, Ermeni-Rus işgalci güçleri ile savaşmak durumunda kalmış, topraklarının % 20’si işgal edilmiştir.

Batı Asya ile Doğu Avrupa’nın kesişme noktasında yer alan Azerbaycan Cumhuriyeti, kuzeyde Rusya Federasyonu (RF), güneyde İran (IRI), batıda Türkiye, Gürcistan ve Ermenistan, doğuda Hazar Denizi aracılığı ile Kazakistan ve Türkmenistan ile komşudur. Azerbaycan Cumhuriyeti’ne bağlı olan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti’nin başkenti Nahçıvan, 2018’den bu yana İslam kültürünün başkentidir.

Azerbaycan devletinin güç kaynağı Azerbaycan halkıdır. Nüfusu üç milyonu aşan başkenti Bakü’dür. Azerbaycan devleti yasal olarak tanınan demokratik bir

ülkedir, anayasal ve üniter bir cumhuriyettir. Etnik olarak Türk ve Müslüman çoğunluğa sahip ülkede, Hristiyan ve Musevi inançlarına sahip vatandaşlar da bulunmaktadır. Ülkede %90.6 Azerbaycan Türk'ü, %2.2 Lezgi, %1.8 Rus, %1.5 Ermeni (Ermeniler işgal altında tuttıkları Dağlık Karabağ topraklarında yaşamaktadırlar), %1,0 Talışlar, %0,6 Avarlar, %0,5 Türkler, %0,4 Tatarlar, %0,4 Ukraynılar, %0,2 Sahular, %0,2 Gürcüler, %0,13 Tatlar, % 0,1 Yahudiler, %0,1 Udinler ve %0,12 diğer milletlerden insanlar yaşamaktadır (www.diaspor.gov.az..E.T:09 Temmuz 2020).

Devletin resmi dili Azerbaycan dilidir. Ülkede Azerbaycan Türkçesinin yanı sıra Rusça da yaygın olarak konuşulmaktadır. Azerbaycan'da yaşayan, Kafkas ve Farsça konuşan etnik gruplar dillerini halen korumaktadırlar. Ülkenin resmi dini İslam dinidir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde din ve devlet işleri ayrıdır.

UNESCO'ya göre günümüzde, dünyanın çeşitli ülkelerinde 40 milyondan fazla Azerbaycanlı yaşamaktadır. Dünyada yaşayan Azerbaycanlılar'ın sayısı yaklaşık olarak aşağıdaki gibidir: İran'da 30 milyon, Türkiye'de 3 milyon, Rusya'da 2 milyon, ABD'de 1 milyon, Ukrayna'da 1 milyon, Irak'da 700 bin, Gürcistan'da 500 bin, Afganistan'da 430 bin, Hindistan ve Pakistan'da 350 bin, İsveç, Norveç, Danimarka ve İskoçya'da 300 bin, Almanya'da 300 bin, Kanada'da 174 bin, Fransa'da 170 bin, Suriye'de 50 bin, Suudi Arabistan'da 40 bin, İsviçre'de 40 bin, Yemen'de 10 bin, Avustralya'da 8 bin, Malta'da 2.5 bin. Ek hesaplamalara göre ise, dünyada şu an toplam 50 milyon Azerbaycanlı yaşamaktadır (www.diaspor.gov.az..E.T:09 Temmuz 2020).

16.-17. yüzyıllardan başlayarak Azerbaycan'da bilimle beraber eğitim de gelişmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de devlet eğitime özel önem vermektedir. Zengin bir kültüre sahip olan Azerbaycan, Doğu ve Batı kültürünün kavşağında olduğundan her iki kültürden de etkilenmiştir. 19. yüzyılda Rusya'nın kontrolüne girmiş, toplum Rusya kültürünün yanı sıra birçok ülkenin kültüründen de etkilenmiştir. Uzun süre Rusya'nın işgali altında kalmasına rağmen, Azerbaycan toplumu kendi tarihini, kültürünü korumuş, yozlaşmaya karşı güçlü bir direnç göstermiştir. Azerbaycan devleti, zengin petrol ve doğalgaz yatakları ile gelişmekte

olan bağımsız bir ülkedir. Dünyadaki petrol rezervlerinin %4'ü ve doğalgazın %6'sı Hazar Denizi'nde bulunmaktadır. Ülkenin iki milli büyük petrol şirketi vardır; Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) ve Azerbaycan Uluslararası Petrol Şirketi (AIOC) (Güzel, t.y: 22,185).

1.2. AMAÇ KAPSAM VE YÖNTEM

Eski Sovyetler Birliği'nde alkol tüketiminin fazla olduğu göz önünde bulundurularak Azerbaycan'ın da uzun bir dönem o birliğin parçası olması nedeniyle, birlikten ayrılmasına rağmen alkol kullanımının ülkede kısmen bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Bu da Türk-İslam toplumunun ayrılmaz parçası olan Azerbaycan'da sadece Türklüğe ve İslam'a değil, insanlığa da yakışmayacak tavırların sergilenmesine neden olmaktadır. "Azerbaycan Medyasında Alkol Temsili Ve Alkolün Topluma Etkisi" başlıklı bu çalışmada, Azerbaycan toplumunda 1991 öncesi Sovyet döneminde, 1991 sonrası Bağımsızlık döneminde ve 2000 sonrasında medyada alkolün temsili üzerinde durulması amaçlanmaktadır.

Temel olarak sinema filmlerinde alkolün temsiline, izleyiciye sunumuna ve izleyici üzerindeki etkisine odaklanacak olan bu çalışmada, alkol eğilimine medyanın etkisinin araştırılması hedeflenmektedir. Çalışmada öncelikle eski dönemlerin temel medyası olarak ön plana çıkan Azerbaycan sinemasında, sonrasında televizyonda yayınlanan filmlerde ve genel anlamda Azerbaycan medyasında alkolün temsili ve alkolün Azerbaycan toplumunda algılanışı ile ilgili sorunların ele alınması planlanmıştır. Araştırma bütün bu olumsuzlukları Azerbaycan toplumuna bilimsel veriler ile sunarak, bu verilerden hareketle, toplumun önleyici tedbirler almasını hedefleyerek, daha sağlıklı ve daha güvenli bir toplumsal yapının oluşmasını sağlayabilmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde genel anlamda Azerbaycan'da alkol tüketimini tetikleyen en önemli unsurlardan biri olarak medya ele alınmıştır. Böylelikle, hem Azerbaycan hem de Türkiye literatürüne ve Türkiye Yeşilay Cemiyeti'ne bilimsel bir bakış açısı ile katkı sağlanması ve insanları alkolizmden korunması amaçlanmaktadır. Alkolün yarattığı sorunların tüm çıplaklığı ve gerçekliği ile,

Azerbaycan rnekli araştırmalarla topluma sunabilmesi durumunda, alkol kullanımının azaltılabileceği, toplumda sıkı görülen alkol bağımlısı insanların oranının düşürülebileceği umulmaktadır.

Araştırma, Azerbaycan medyası ve toplumu üzerinden yapıldığı için Azerbaycan dilinde yayımlanmış yayınlara zen ve önem gösterilmiştir. "Azerbaycan Medyasında Alkol Temsili Ve Alkolün Topluma Etkisi" başlıklı bu alışma, Azerbaycan'da üretilen alkol türlerinin ihracat ve ithalatını, Azerbaycan sinemasında alkol temsilini ve farklı kuşakların alkol eğilimini, alkolün genel olarak insan üzerindeki olumsuz etkileri ile alkolün toplumu nasıl kapsadığını ortaya koymaktadır.

Bu alışma özellikle, alkolün sinemadaki temsiline bilimsel açıklama getirmektir. Sinemanın ötesinde, genel anlamda medyanın da alkol serimlenişi ve alkol kullanımına özendiren sahneler yayınlayıp yayınlamadığı tartışılmaktadır. Çalışmada Azerbaycan medyasında alkol kullanımının ele alınarak, Azerbaycan sinemasında dönemlere göre alkol kullanımının sayısal verilere dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, farklı yönetim dönemlerinde çekilmiş 3 Azerbaycan filminde alkol kullanılan sahnelerin içerik analizinin yapılması amaçlanmaktadır.

Özetle, yöntem olarak bu çalışmada eklektik bir çalışma ve inceleme yöntemi kullanılmıştır. Belli dönem filmlerinde alkol kullanımı olup olmadığına ilişkin bir biçimsel çözümlemeden, aynı dönem filmlerinin yapısal benzerlik oranına ilişkin olarak bir yapısal çözümlemeden, filmlerdeki alkol kullanımının hangi ortamlarda gerçekleştiğine ilişkin veri elde edebilmek için bir içerik zmlesinden, filmlerde alkolün ne tür işlevleri olduğuna ilişkin işlevsel çözümlemelerden yararlanılmakta, filmlerin izleyiciler üzerindeki etkilerinin saptanabilmesi için etki zmlemesi yapılmaktadır.

1.3. AZERBAYCAN TOPLUMU

Azerbaycan'ın tanınmış politikacı ve devlet adamı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin üçüncü cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in saptamasına göre, *“Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti gerilimli bir tarih döneminde kuruldu. Çar yönetimi-idaresi, Rus İmparatorluğu'nun çöküşünden sonraki Rusya topraklarında yaşanan değişiklikler, sürecin sonuçları itibarıyla Azerbaycan'da Demokratik Cumhuriyetin kurulmasını sağlamış, Azerbaycan'ı bağımsız bir devlet olarak ilan etmek mümkün hale gelmiştir. Demokratik bir Cumhuriyetin ortaya çıkışı ile birlikte Azerbaycan Devleti bağımsızlığını tüm dünyaya ilan etmiş, Azerbaycan halkı kendi devletine ne kadar bağlı olduğunu göstermiştir”* (Səməndərov:2009, 3).

Azerbaycan halkı dünyanın en eski devlet geleneğine sahip, dünyanın büyük bir coğrafyasında yer alan Türk halklarından biridir. Azerbaycan halkı, ulusal kimliğini "Dede Korkut" destanı ile tanıtmıştır. Dede Korkut Destanı'ndan sonra yazılan Köroğlu Destanı'nda, “Köroğlu” karakteriyle Azerbaycan'ın cesur, kahraman yiğitlerin ocağı olduğunu göstermiştir. Azerbaycan halkı her zaman Türk milli kimliğini yaşatmış, öncü kimliğini kaybetmemeye çalışmıştır (Süleymanlı, 2006:24).

1918 yılında Güney Kafkas'da Azerbaycan Cumhuriyeti'ni kuran Azerbaycan halkı, dünyaya devlet kurma becerisini göstermiş, aynı zamanda kadınlara oy kullanma hakkını veren ilk müslüman devlet olmuştur.

Azerbaycan 1920 yılında bağımsızlığını kaybetmiştir. Sovyet baskısı altında olan Azerbaycan halkı, uzun yıllar dünyadan izole yaşasa da manevi bütünlüğünü, milli kimliğini, ahlaki değerlerini zorluklar çekerek koruyabilmiştir. 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Bolşevik hükümeti, Azerbaycan halkının hayatında derin izler bırakmıştır. Azerbaycan'da Sovyet iktidarına itiraz eden, Azerbaycan devletinin bağımsızlığı için mücadelesini devam ettiren pek çok aydın, Stalin tarafından "Pantürkist" damgası vurularak Sibiry'a sürgün edilerek hapsedilmiş, çoğu kurşuna dizilmiş, öldürülmeyen bazı aydınlarsa KGB'nin takibine maruz kalmış ve rejimin çıkarları doğrultusunda hizmet etmeye mecbur bırakılmışlardır. Bunların arasında Hüseyin Cavid, Ahmed Cavad, Mikayıl Müşfik ve başka bazı aydınlar

bulunmaktadır. Sovyet rejimi, Azerbaycan Türklerini her zaman milli kültür ve tarihinden uzaklaştırmaya çalışmıştır (www.dergipark.org.tr,E.T:15 Eylül 2020). 1948 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de denizden 100 km. mesafede petrol çıkarılmıştır. Zengin enerji kaynaklarına sahip Bakü, petrol yataklarının bulunduğu günden itibaren dünyanın dikkatini çekmiştir. Sovyetler Birliği konseptinde, Rusya Azerbaycan petrolünü kullanmış, karşılığında bir kuruş dahi ödeme yapmamıştır. Bu durumu ideolojik olarak gerekçelendirmiştir (Güzel:t.y:20). Azerbaycan halkı II. Dünya Savaşı'nda gösterdiği cesaretle, ne denli yiğit ve kahraman bir halk olduğunu ortaya koymuştur.

Ermenistan ve Azerbaycan arasında, 1988'de başlayan Dağlık Karabağ çatışması bugün de devam etmektedir. 1989 yılının sonu, 1990 yılının başlarında şimdiki Ermenistan devletinin topraklarından 250 binden fazla Azerbaycanlı sınır dışı edilmiş, 216 Azerbaycanlı katledilmiş, 49 kişi dağlarda donmuş, 41'i hunharca dövülerek, 35 kişi işkence edilerek öldürülmüş, 11 kişi diri diri yakılmış, 16 kişi kurşuna dizilmiş, 2 kişi hastanede doktorlar tarafından öldürülmüş, 2 kişinin kafası kesilmiş, diğerleri suda boğularak, asılarak, elektrik verilerek vb. insanlık dışı yöntemlerle katledilmiştir (Süleymanov ve Süleymanov: 2012, 9, 10).

1989 yılında başlayan savaş, Kanlı Ocak olayı ile bitmiştir. 1990 yılının 19'unu 20'sine bağlayan Ocak gecesinde, Garbacov kontrolündeki Ermeni çetelerinin Azerbaycan halkına uyguladığı kanlı zulüm gecesinde, halk kendi gücünü göstermiştir. Bu facia gecesinde düşman tanklarının üzerine yürüyen siviller şehit düşse de, Azerbaycan tarihinde bir kahramanlık destanı yazılmıştır. 18 Ekim 1991 tarihinde Azerbaycan tekrar bağımsızlığını kazanmıştır.

1992-1993 yıllarında Ermenilerin silahlı saldırıları sonucunda Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi ve yedi ilçe işgal edilmiştir. Savaş sonucunda 700 bin insan yurtlarından mahrum kalmış, ülkenin şehir ve köylerine geçici olarak yerleşmişlerdir. Ülkede 1 milyon civarında mülteci ve yerinden edilmiş kişi olmasına rağmen, 3119 kişi "mülteci" statüsü kazanmak için müracaat etmiştir. Bunların büyük bir kısmı Çeçen menşeli Rusya vatandaşı iken, Afganistan, İran, Irak ve Filistinliler de bulunmaktadır (www.un.mfa.gov.az, E.T. 11 Temmuz 2020).

Ermeniler'in 1918 yılında Azerbaycan halkına karşı yaptığı katliam, 26 Şubat 1992'de tekrarlanmıştır. Vahşi Ermeni çeteleri (faşistleri) ve Sovyet askerleri, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesindeki Hocalı Kasabası'na saldırmıştır. Hocalı Kasabası'na yapılan saldırı sonucunda Ermeniler tarafından aynı gecede 613 masum sivil şehit edilmiştir. Bu şehitlerin 106'sı kadın, 59'u çocuk ve gençtir. Bu katliam sonucunda 23 çocuk ailesiz kalmış, 230 çocuk anne-babalarından birini kaybetmiş, 487 kişi sakat kalmış, 150 kişi kaybolmuş ve bugüne kadar akıbetleri hakkında herhangi bir bilgi alınmamış, 1275 kişi esir düşmüş ve bunlar hakkında da herhangi bir bilgi alınmamıştır (Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi: 2007, 12). Başsavcılığının tıp uzmanı Prof. R. M. Yusif'in açıklamasına göre, bu olayda öldürülen insanlar üzerinde yapılan otopsilerin sonuçlarına göre, 33 kişide işkence izleri bulunmakta, kafalarının derilerinin soyulduğu, kadınların göğüslerinin ve cinsel organlarının, burun ve kulaklarının kesildiği görülmüştür (Yaqublu:1992, 18). Aynı gece, halk sessiz kalmamış, düşmanla göğüs göğüse savaşıarak mücadele vermekten geri durmamıştır. Bu savaş 1994 yılına kadar devam etmiştir. Tarihe Hocalı Katliamı olarak geçen bu olayda, yerleşim merkezi bir gece içinde yakılarak yok edilmiştir. İslam İşbirliği Örgütü, bu olayı soykırım olarak tanıyan, Azerbaycan topraklarının kurtarılmasını talep eden ve Ermenistan'ı saldırgan bir devlet olarak tanıyan çok sayıda karar alan ilk uluslararası örgüttür. Bunun yanında, bu olayı soykırım olarak tanıyan ve kınayan ABD eyaletlerinin sayısı her yıl artmaktadır (Məmmədov, Süleymanlı, Abbasov: 1992, 177).

2016 yılı Nisan ayının 1'ini 2'sine bağlayan gece, Ermeniler'in ateşkesi bozarak başlattığı saldırıya Azerbaycan ordusu karşılık vermiş, Ermeniler'e üstünlük sağlayarak Fuzuli yönünde "Leletepe" denilen bölge Ermeniler'den geri alınmıştır.

27 Eylül 2020 tarihinde, Azerbaycan Ordusu, Başkomutan İlham Aliyev'in liderliğinde, Ermenistan'ın tekrar eden provokasyonlarını ve yeni işgal planlarını önlemek ve işgal altındaki topraklarını kurtarmak için bir zafer yürüyüşü başlattı. Kırk dört gün süren operasyon sonucunda Azerbaycan Ordusu, Ermenistan'ın silahlı kuvvetlerini yok etti. Cebail, Kubadlı, Zangilan, Füzuli bölgelerini, Hocavend bölgesinin çoğunu, Laçın yöresine bağlı bazı köyleri ve Şuşa şehrini işgalden kurtardı (www.azertag.az/xeber/, E.T:11 Kasım 2020).

1.3.1. Nüfus / Projeksiyon

Yüzölçümü 86.600 km² olan Azerbaycan'ın nüfusunun, 1 Mart 2020 itibariyle 10.079.300'e ulaştığı anlaşılmıştır. 2020 yılında nüfusun %52,8'i kentsel, %47,2'si kırsal alanda yaşamaktadır. Ayrıca nüfusun %49,9'u erkek ve %50,1'i kadınlardan oluşmaktadır (www.azertag.az/, E.T: 6 Temmuz 2020)

Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2017 yılı Ocak-Eylül döneminde Azerbaycan'da 107.459 doğum olmuştur. Gerçekleşen doğumların 1918'i ikiz, 33'ü üçüz olmuş, 43.640 doğum ise ölümle sonuçlanmıştır (www.olaylar.az/, E.T:18Temmuz 2020). 2019 yılında ülkede 55.916 ölüm kaydedilmiştir. 1.000 kişi başına ölüm oranı 2018'e göre 5.8'den 5.6'ya düşmüştür (www.stat.gov.az/, E.T: 10 Mayıs 2020).

İstatistiki verilere göre Azerbaycan'da 100 yaşını geçen insan sayısı gittikçe artmaktadır. 2015 yılında Azerbaycan'da 100 ve 100 yaşından büyük 619 kişi, 2016'da 626, 2017'de 683 ve 2018'de 749, 2019'da ise 880 kişi olmuştur (www.azerbaycan24.com/, E.T: 21 Haziran 2020).

Azerbaycan hızlı nüfus artışı gösteren bir ülkedir. Ülkede doğum sayısı ölüm sayısını 2-2,5 kat aşmaktadır (<http://scfwca.gov.az/post/>, E.T:11Temmuz 2020). BM'nin gezegendeki demografik süreçlerle ilgili en son raporuna göre, ülke nüfusu 2050 yılında 11 milyon olacaktır (www.azertag.az/xeber/, E.T: 10 Mayıs 2020). 2020 yılında tüm dünyada rastlanan koronavirus (COVID-19) enfeksiyonuna ülkede 31.221 kişi yakalanmıştır. Bunların 24.495'i tedavi edilmiş, 438'i vefat etmiştir (www.sehiyye.gov.az/, E.T:29 Haziran 2020).

1.3.2. Kadın Erkek Çocuk Oranları (Dönemlere Göre Karşılaştırmalar)

2019 yılında Azerbaycan nüfusunun %49,9'u erkeklerden, %50,1'i kadınlardan oluşmaktadır (www.stat.gov.az/, E.T:11 Temmuz 2020).

1 Ocak 2017 tarihinde, 1-4 yaş arası nüfusun %46,5'i kadın, %53,5'i erkek, 5-9 yaş arası nüfusun %46,2'si kadın, %53,8'i erkek, 10-14 yaş arası nüfusun %46,7'si kadın, %53,3'ü erkek, 15-19 yaş arası nüfusun %47'si kadın, %53'ü erkek, 20-24 yaş arası nüfusun %48,2'si kadın, %51,8'i ise erkeklerden oluşmaktadır. 25 yaş üstü kadın nüfusu erkeklerden daha fazladır (www.az.trend.az., E.T:10 Mayıs 2020).

Ülke nüfusunun 2,5 milyonunun %25,5'i gençlerden oluşmaktadır. Gençlerin %50'si kent merkezlerinde, %49,4'ü kırsal alanda yaşamaktadır. Gençlerin %48,3'ü kadınlardan oluşmaktadır (www.scfwca.gov.az., E.T:11 Temmuz 2020).

1.3.3. Okuryazarlık Oranları

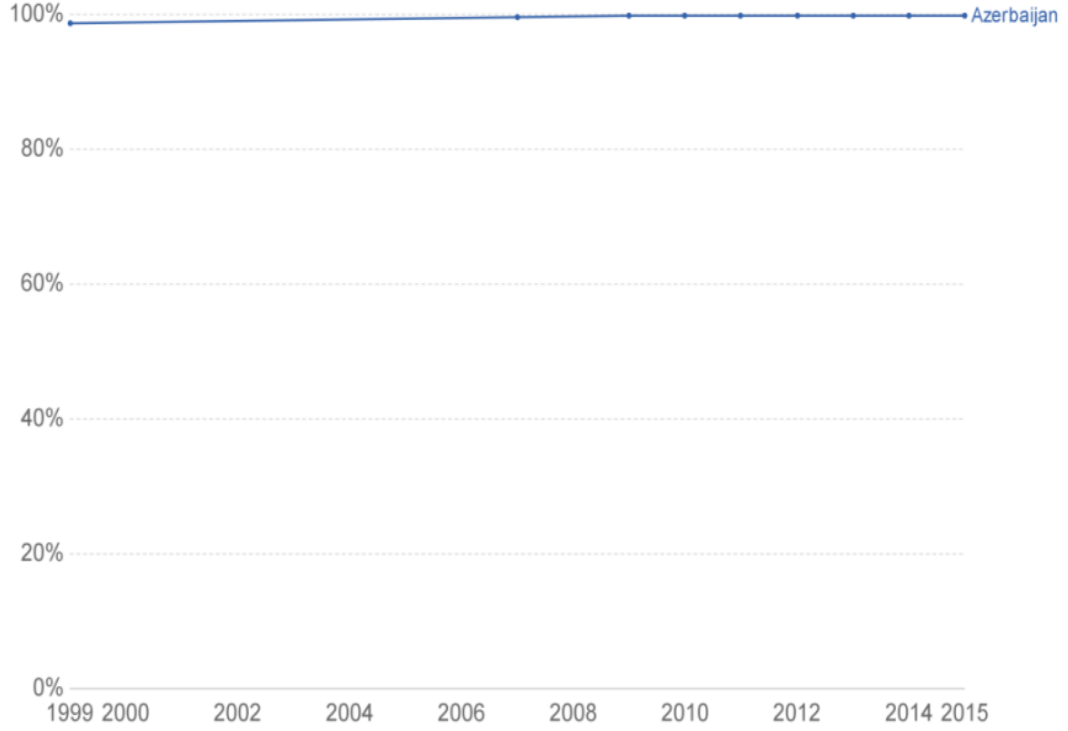
10 milyon nüfuslu Azerbaycan devletinin genel okuryazarlık oranı %98,8'dir. Erkeklerin okuryazarlık oranı %99,5 iken, kadınların okuryazarlık oranı %98,2'dir (www.edu.gov.az., E.T:1 Temmuz 2020).

İstatistiklere göre 2004 yılında Bakü'de okullarından mezun olan 25.953 öğrenciden 23.528'i üniversiteye başvurmuş (%87,29), sınavlar sonucunda 9025'i (müracaat edenlerin %38,47'si) üniversiteye kayıt olmuştur. 2009-2010 eğitim yılı üniversite sınavlarında lise mezunlarının %14,8'i 500-700 puan, %2,9'u 100-200 puan, %2,6'sı 50-100 puan almıştır. 200'den düşük puan alan lise mezunlarının genel katılımcı sayılarına oranı 2005 yılında %62 (500'den fazla puan alan %44), 2006 yılında %62,7 (500'den fazla puan alan %4,8), 2007 yılında %60 (4,6), 2008 yılında ise %56,4 (4,2) olmuştur (Məmmədzađə, 2010:6). Aşağıdaki tabloda, 1999'dan 2015'e Azerbaycan'da okuryazarlık oranı %100 olarak gösterilmektedir.

Resim 1: Azerbaycan'da Okuryazarlık Oranı

Literacy rate

Estimates correspond to the share of the population older than 14 years that is able to read and write. Specific definitions and measurement methodologies vary across countries and time. See the 'Sources'-tab for more details.

Source: WDI, CIA World Factbook, & other sources

OurWorldInData.org/literacy • CC BY

Kaynak: (www.ourworldindata.org, E.T:15 Eylül 2020).

1.3.4. Kitap/Gazete /Dergi /Elektrik

Kitap

Azerbaycan oldukça tarihi ve kıymetli kitaplara sahiptir. "Avesta" ve "Kitabi Dede Korkut" vb. kitaplar buna bir örnektir. Orta asırlarda Azerbaycan kitap kültürü büyük başarılar kazanmıştır.

16. ve 17. yüzyıllarda dünya kültürünün incileri arasında Azerbaycan'ın büyük düha şairlerinden Nizami Gencevi, Imadeddin Nesimi ve Muhammed Fuzuli gösterilmekte idi. 1970 yılında Azerbaycan'da 25 milyon 400 bin nüsha kitap fonu olan 2923 toplumsal kütüphane, 1985 yılında 38 milyon 800 bin kitap fonu olan 4225 toplumsal kütüphane hizmette idi. Ülke bağımsızlığını kazandıktan sonra kitap

vakfı 13 milyon 400 bin nüsha artmış, kütüphanelerin sayısı 1302'ye yükselmiştir. 2015 yılında Azerbaycan dilinde 140 kitap, Rus dilinde 21 kitap, ülke dışında ise 453 kitap yayınlanmıştır. Azerbaycan'ın en büyük Milli kütüphanesi M. F. Ahundzade adına 1922'de kurulmuş ve resmi açılışı 23 Mayıs 1923'te yapılmıştır. İmparatorluk Teknik Topluluğu Bakü Şubesi ve Bakü sosyal toplumunun kütüphaneleri ve vakıflarından bu kütüphaneye 5.000 adet kitap bağışlanmıştır. 1923'te dikkatini fonun tamamlanması üzerine yoğunlaştıran kütüphanede, 1925'te kendi fonunda 51.000 kitap, 1928'de 300.000 kitap, dergi, gazete ve diğer basılı ürünleri toplanmıştır.

1928'de kütüphanede Doğu, Rus, Batı Avrupa, Özel Şube, Servis ve Bibliyografya bürosu bölümleri bulunmaktaydı. Şu anda, 25 şube ve 26 bölümü olan kütüphane fonunda, 4 milyon 513 bin adet basılı ürün depolanmaktadır. Kütüphanede 2000 yılında internet salonu, 2001 yılında Eğitim Merkezi, 2003 yılında otomatik yönetim sistemi devreye girmiştir. Kütüphanede elektronik katalogla beraber kitapların elektronik versiyonu da bulunmaktadır (www.web2.anl.az..E.T:31 Mayıs 2020).

2008-2013 yılında Azerbaycan'da "Kütüphanelerin faaliyeti" hakkındaki devlet istatistik verilerine göre, 8507 kütüphanenin 2322'si kentsel alanda, 6185'i kırsal alandadır. Bunların yüzde %50,7'si Milli Eğitim Bakanlığı'na, %46,6'sı Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, %2,7'si ise diğer kurumlara bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Kütüphanenin 111 milyon kopyasını oluşturan fonun yüzde 80,5'ini kitaplar, yüzde 5,4'ünü gazete ve dergi, yüzde 14,1'ini ise diğer araçlar oluşturmaktadır ki, onların da yüzde 72,8'i kentsel, yüzde 27,2'si kırsal alanlarda olan kütüphanelerde yer almaktadır. Kütüphane fonunun yüzde 34,6'sı ortaokullarda, %32'si Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı kütüphanelerde, %21,4'ü bilimsel ve bilimsel-teknik kütüphanelerde, %12'si ise diğer kurumların ve örgütlerin kütüphanelerinde bulunmaktadır (www.azertag.az..E.T:07 Haziran 2020).

Aşağıdaki tabloda yılın sonunda Bakü şehrindeki toplu kütüphanelerde bulunan kitap ve dergilerin sayısı gösterilmektedir.

Tablo 1: Bakü Şehrindəki Toplu Kütüphanələr
(yılın sonunda)

Yıllar	Kütüphanələrin sayı	Kitap və dergilərin sayı (bin nüsha üzərindən)
2000	136	10846,4
2001	136	10831,8
2002	135	10819,2
2003	135	10838,4
2004	135	10860,3
2005	115	10295,6
2006	112	10052,2
2007	117	10024,5
2008	111	9925,1
2009	112	9881,5
2010	127	10484,3
2011	125	10382,3
2012	126	10211,3
2013	111	10038,4
2014	107	9727,9
2015	102	9374,5
2016	101	9305,4
2017	100	9238,4
2018	99	9204,0

Kaynak:(www.baku.azstat.org.,E.T:18 Temmuz 2020).

Gazete

Tanınmış Azərbaycanlı gazeteci, bilim adamı, pedagog və eğitimci demokrat Hasan Bey Zardabi'nin Azərbaycan kültür tarihinde özel bir yeri ve hizmeti bulunmaktadır. Hayırsever bir insan olan Zardabi, toplumun maariflenmesi ve gençlerin terbiyesi için tiyatrolar kursa da, daha sonraları bunların toplumun aydınlanmasında yeterli olmadığını görerek başka yöntemler aramaya başlamıştır. Uzun bir arayıştan sonra Zardabi tarafından 22 Temmuz 1875'de "Əkinçi" ("Ekinçi") gazetesi yayına başlamıştır.

Bu gazetenin ortaya çıkmasının Azerbaycan halkının gelişimine büyük katkısı olmuştur. "Əkinçi" gazetesi ile ilk defa Azerbaycan medyası kurulmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında cehalete karşı savaşan bu gazete, toplumda aydınların yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Ayda 300-400 tirajla yayınlanan gazetenin ömrü yalnızca 56 sayı çıkabilecek kadar sürmüştür.

Gazetede Necef Bey Vezirov'un, Asger Ağa Gorani'nin Moskova'dan, Mehmedtağı Alizade Şirvani'nin Şamahı'dan, Heyder'inin Derbend'den gönderdikleri mektuplar, Seyid Ezim Şirvani'nin şiirleri ve Mirze Feteli Ahundov'un "Vekili-namelumi millet" (Vəkili-naməlumi millət) imzası ile makaleleri yayınlanırdı. Gazete Bakü'de basılsa da, Dağıstan'da ve Volga boyunda, Merkez Asya ve Sibiry'a da okunmaktaydı. 1877 yılında Çar Senzurası tarafından gazetenin yayını durdurulmuştur.

"Əkinçi" gazetisinden sonra "Ziya" ("Ziyayi-Qafqaziyyə") ("Ziya" ("Ziyayi-Qafqaziyyə") ve "Keşkül" ("Kəşkül") yayınları basının kalkınmasına katkıda bulunmuştur. 1883'de ilk defa dergi formatında yayınlanan "Keşkül" dergisi sonradan gazete olarak basılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde gazetelerin basımına ise daha sonraları izin verilmemiş ve 1903'te Tiflis'te uzun aradan sonra "Şərqi-Rus" (Şərgi-Rus) gazetesi çıkarılmıştır. Rusça yayınlanan bu gazetede Azerbaycanlı aydınların da yazılarına yer verilmiştir.

1905-1920 yılında çok sayıda gazete yayınlanmıştır. Bunlardan "Hayat" ("Həyat") (1905-1906), "İrşad" ("İrşad") (1905-1908), "Tekâmül" ("Təkamül") (1906-1907), "Taze Hayat" (Təzə Həyat) (1907-1908), "Burhan-ı Tereqqi" ("Burhani Tərəqqi") (1906-1911), "İttifaq" ("İttifaq") (1908-1911), "Tereqqi" ("Tərəqqi") (1908-1909), "Hakikat" ("Həqiqət") (1909-1910), "Nicat" (Nicat) (1910-1912), "Seda" ("Səda") (1909-1911), "Hilal" və "Şihab Sağıb" ("Hilal" ve "Şəhab-ı sağıb") (1910-1911), "Asari-Həqiqət" ("Asar-ı Hakikat") (1911-1912), "Yeni İrşad" ("Yeni İrşad") (1911-1912), "Sədai Vətən" ("Seda-yı Vatan") (1911-1912), "Basiret" ("Bəsirət") (1914-1920), "Açık Söz" ("Açıq Söz") (1915-1918), Yeni İkdam (1915), Seda-yı Kafqaz (1915-1916), "Son Haber" ("Son Xəbər") (1915-1916), "Doğru Söz" ("Doğru Söz") (1916-1917), "İttihad" ("İttihad") (1917-1920), "Millet" (Millət) (Ağmescid

1917, Bakü 1918), "Müsavat" ("Müsavat") (1917), "Azerbaycan" ("Azərbaycan") (Gence 1918, Bakü 1918-1920), "İstiklal" (1918-1920) gazeteleridir (www.dergipark.org.tr.,E.T:15 Eylül 2020).

Dergi

Azerbaycan'ın ilk dergisi "Keşkül" dergisidir (1883-1891). Dergi, sonraları Rus sansürü tarafından kapatılmıştır. Daha sonra hayırsever, milyoner Hacı Zeynelabidin Tagiyev'in maddi desteği ile 1 Kasım 1906-1 Kasım 1907 tarihleri arasında Ali Bey Hüseyinzade tarafından hem siyasi, hem de Turancılık ideolojisinin taşıyıcısı olan "Fiyuzat" ("Füyuzat") dergisi faaliyete başlamıştır.

Daha sonra "Molla Nesreddin" (Molla Nəsrəddin) (1906-1931), "Debistan" ("Dəbistan") (1906-1908), "Şelale" ("Şəlalə") (1913-1914) dergileri çıkmıştır. 1906'da "Rehber" ("Rəhbər"), 1911'de "Mekteb" ("Məktəb"), 1920'den sonra Azərbaycan Sovyet hükümeti kurulduktan sonra "Maarif" ("Maarif") (toplam 2 nüshası çıkmıştır), "Kırmızı Güneş" ("Qırmızı Günəş"), "Kızıl Cavanlıq" ("Qızıl Cavanlıq"), 1923'te "Genç Pioner" ("Gənc Pioner") ve 1927'de "Pioner" ("Pioner") dergileri çıkmıştır (www.dergipark.org.tr.,E.T:15 Eylül 2020).

1923'te, editörü Ayna Sultanova olan "Doğu Kadını" ("Şərq Qadını") dergisi çıkmaya başlamıştır. 1938'de "Azerbaycan Kadını" ("Azərbaycan Qadını") ismi ile yayınlanmaya başlayan derginin amacı, Doğu kadınlarını, özellikle Azerbaycan kadınlarını sosyal ve siyasi hayata alıştırmaktı. Sovyet döneminde Azerbaycan'da sinema ve televizyon hakkında "Azerbaycan Televiziyası ve radiosunun programları", "Kino Yenilikleri" ("Sinema Yenilikləri"), "Məlumat", "Reklam", "Elanlar" ("Bilgi," "Reklam" ve "İlanları"), "İnformasiya, Reklam, Obyavleniya (ilan) (Rusça) ("Bilgi", "Reklam", "İlan") dergileri yayınlanırdı (1984-чү ил үчүн Азәрбајчан ССР гәзет вә журналларынын каталогу:1983).

Elektrik

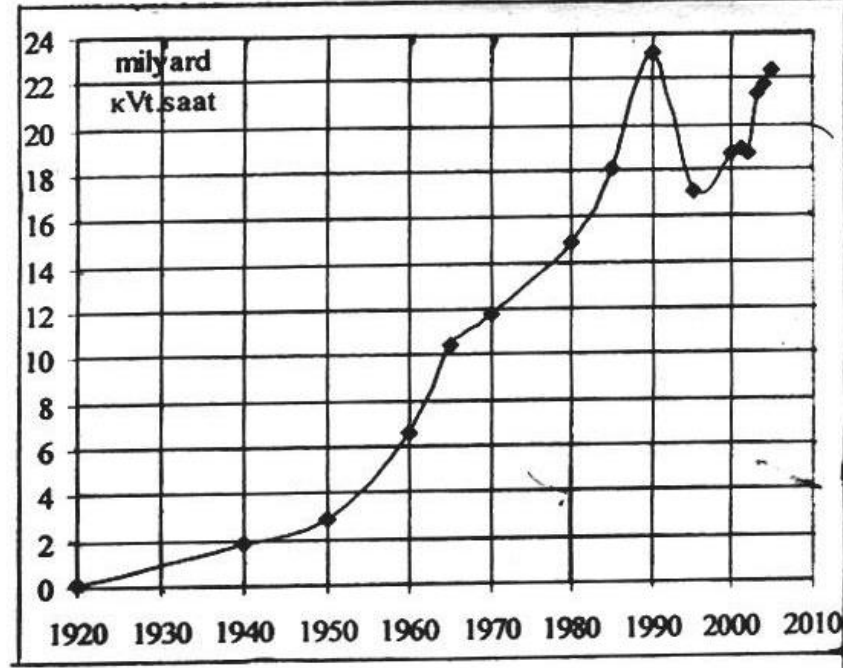
Bakü'de elektrik enerjisi 1882'de kullanılmaya başlanmıştır. 1901'de gücü 1052 kvT olan Bibi-Heybet ve 1902'de gücü 4600 kvT olan Ağ Şehir elektrik

santrali, 1913'te Bakü elektrik santrali 110 bin kVt-saat elektrik enerjisi üreterek faaliyete geçmiştir.

1915'te Bakü elektrik santrallerinin üretim gücü 197,8 bin kVt saate yükselmiş, hava elektrik hatlarının uzunluğu 75 km, kablo hatlarının uzunluğu ise 52 km'ye ulaşmıştır. Azerbaycan enerji sisteminin gücü 1940'ta, 1920 yılına oranla 5 kat artmıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Azerbaycan'da elektrik enerji sisteminin gücünün arttığı görülmektedir. 1958-1970 yıllarında Azerbaycan'da elektrik gücü 2 kat artmışsa da, 1975-1980 yılında ülkede elektrik gücünün eksikliği olmuştur. 1990 yılında Azerbaycan'da enerji üretimi azalmaya başlamış, gücü 16705 mln.kVt-saat olan elektrik santrallerinin gücü 3676 bin kVt-saate düşmüştür. 2003 yılında elektrik enerjisi endüstrisinde yapılan çalışmalar sonucunda elektrik enerjisi üretimi 21285mln.kVt saate yükselmiştir.

Aşağıdaki tabloda, Azerbaycan'da elektrik santrallerinde farklı yıllarda üretilen elektrik enerjisinin gücü (milyard kVt.saatlerle) grafik şeklinde gösterilmiştir.

Resim 2: Azerbaycan'da Elektrik Santrallerinde Üretilen Elektrik Enerjisinin Gücü

Kaynak: (KazıMZadə:2010, 4-6).

İKİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN MEDYASI

Azerbaycan medyası 1875'te "Ekinçi" gazetesi ile başlamıştır. Daha sonra 20. yüzyılın başında, Çar hükümeti tarafından Azerbaycan'da milli dillerde gazete ve dergilerin basılmasına izin verilmiştir. 1903'de Tiflis'te kültür, edebiyat ve dil konularına dikkat çeken "Şergi-Rus" gazetesi yayın hayatına başladı. 6 Kasım 1926'da Azerbaycan radyosunun faaliyete başlaması ile Azerbaycan'da siyasi ve kültürel yenilikler başladı. Radyo "Danışır Bakı" ("Konuşuyor Bakü") sloganı ile yayına başlamıştır.

Azerbaycan televizyonu ise 1956 yılında faaliyete başlamıştır. 1970 yılında kurulan Devlet Radyo ve Televizyon Yayın Komitesi 1991 yılında şirketleşmiştir. 2005 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in emri ile, Devlet Televizyon ve Radyo Yayıncılığı Şirketi bazında Azerbaycan Televizyon ve Radyo Programları Kapalı Anonim Şirketi kurulmuştur (www.aztv.az, E.T:10 Nisan 2020).

2.1. Medya Sahipliği

Günümüzde Azerbaycan medyası, toplumu hükümetin faaliyetleri hakkında bilgilendirmek ve kamuoyunu ifade etmek konusunda etkili bir araçtır. Şu anda Azerbaycan'da 3.500'den fazla medya kuruluşu kayıtlıdır. Modern medya yalnızca dünya olaylarını esnek bir şekilde kapsamakla kalmaz, aynı zamanda bilgilendirme amaçlı da kullanılmaktadır. Azerbaycan'da medyanın insanların zihinleri üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Ayrıca medya ulusal-manevi ve evrensel değerlerin eğitim, aydınlanma, koruma ve gelişim işlevlerini de yerine getirmektedir.

Devlet bilgilendirme politikasının temel görevlerinden olan medya faaliyetlerinde bireyin, toplumun ve devletin çıkarlarını dengelemeyi amaçlayan yasal, ekonomik, örgütsel ve teknolojik önlemleri belirler. Çoğu gazete ve dergi, 30'dan fazla haber ajansı ve 44'ü elektronik medyadır. Ülkede 7 ulusal, 14 bölgesel

televizyon kanalı, 12 kablolu televizyon ve 11 radyo istasyonu bulunmaktadır (<http://kivdf.gov.az/concept> ,E.T.2 Haziran 2020).

Kitle iletişim araçları hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kanunlarından 3 madde şöyledir:

Madde 1. Azerbaycan Cumhuriyetinde medya özgürdür.

Madde 6. Ülkede kitle iletişim araçlarında Azerbaycan dili kullanılmaktadır. Ülke vatandaşlarının kitle iletişim üretimi ve yayımında nüfusun konuştuğu dillerden başka, aynı zamanda dünyada yaygın olarak kullanılan farklı dilleri de kullanmaya hakkı vardır.

Madde 21. Azerbaycan Cumhuriyeti kitle iletişim araçlarının üretimi ve yayını, devletin gözetimi altında ve bireylerin sponsorluğu ile finanse edilebilir (www.e-qanun.az, E.T:2 Temmuz 2020).

Günümüzde Azerbaycan televizyonu gelişim göstermektedir. Ülke genelinde FM radyo yayıncılığı ve DVB-T/T2 standart dijital yüzey yayıncılığı yapılmaktadır. Ülke genelinin %99'unu Azerbaycan radyosu, %93'ünü İctimai Radyo, %88'ini Araz FM, %45'ini Space FM, % 80'ini Lider Jazz FM, %75'ini Burc FM, %80'ini Anten FM, %35'ini 106 FM, %70'ini Azad Azerbaycan FM, %65'ini Xəzər FM, %76'sını Medya FM, %25'ini Avto Radyo FM ve %30'unu Asan FM kapsamaktadır (www.mincom.gov.az,E.T: 5 Temmuz 2020).

Ülkenin her yanında yaygınlaşmamış olsa da, 1990 yılının sonlarından itibaren Azerbaycan'da internet kullanımına başlanmıştır.

2.2. Televizyon Sahipliği

Azerbaycan Televizyonu'nun etkinliği iki aşamaya ayrılabilir: Bağımsızlık öncesi ve sonraki dönemler. 14 Şubat 1956'da çalışmaya başlayan Azerbaycan Televizyonu'nun Bakü stüdyosu ilk hafta 2, daha sonra 3 kez, 1957 yılında haftada 5 kez, 1962 yılında 7 saat, 70'li yıllarda 10 saat, 80'li yıllarda 18 saat, 2005 yılından itibaren 24 saat kesintisiz yayın yapmaya başlamıştır.

Azerbaycan Televizyonu ekranında ilk gözüken Azerbaycanlı sanatçı Necibe Melikova “Gösteriyor Bakü” sözüyle seyircilerin karşısına çıkmış ve halkı yeni televizyon vesilesiyle kutlamıştır.

1956 yılında yayın yapan televizyonun verici kulesi yapımı henüz tamamlanmadığı için, Bakü stüdyosunun vericisi 44 metre yüksekliğe monte edilmiştir. 1957 yılında 180 metre boyunda bir kule kullanılmaya başlanmıştır. O zamanki kule aracılığıyla televizyonu şehir merkezinde ve merkeze yakın mesafede olan yerlerde izlemek mümkün olabiliyordu. Bazı ilçelerin merkezlerinde ve belirli yaşam yerlerinde ise televizyon izlemek, 1960 yılında Bakü-Ağstafa radyo yayın hattının aracılığıyla mümkün olmuştur. 1962'de Nahcivan'da kurulan küçük televizyon kanalı sayesinde Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayanlar da televizyon programlarını izlemeye başladı.

Azerbaycan halkı, 31 Ocak 1964'te Bakü-Moskova radyo hattının yayına başlamasıyla, Moskova'daki Merkez Televizyon programlarını izlemeye başladı. Televizyon 1970'lerde Devlet Televizyon ve Radyo Yayınları Komitesi statüsünü aldı. 1991 yılında ise komite bir şirkete dönüştü. 2005 yılından bu yana Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in kararı ile şirket "Azerbaycan Televizyon ve Radyo Programları" kurumu haline dönüştürüldü. Azerbaycan televizyonunun renkli yayın programları 1973'te Bakü'de başladı. Azerbaycan Televizyonu, çeşitli TV programlarında teknik donanımları, film prodüksiyonları ve TV programları içinde SSCB'de 4. sırada yer aldı.

1981-1991 yılları arasında, o zamanların en gelişmiş teknik cihazları televizyon yayınlarında kullanıldı. 1958 yılında televizyonda belgesel filmler çekilmeye başlandı. 1988 yılında Komünist Partisi'nin kontrolü altında çalışan Azerbaycan televizyonu bir bilgi politikası oluşturmıyordu. 20 Ocak'ta Bakü'deki olaylar sırasında enerji hatlarında meydana gelen patlamalar nedeni ile kesilen televizyon yayınlarına, bir hafta aradan sonra yeniden başlandı.

1992 yılının başlarında ülkedeki sosyo-politik durumun ağırlaşması Azerbaycan Televizyonu'nu da olumsuz etkilemiştir. 7 Haziran 1996'da devreye alınan 310 metrelik televizyon kulesi sayesinde, televizyonda hazırlanan programları

Azerbaycan'ın her yerinde ve aynı zamanda dünyanın pek çok ülkesinde izlemek mümkün olmuştur. Şu anda Azerbaycan Televizyonu dijital prodüksiyona geçmiştir. (www.aztv.az,10 Nisan 2020). Azerbaycan'da ilk özel yayını gerçekleştiren kurum, 1993'te BMTİ'dir (Bilim Maarif Tahsil ve İnkişaf). Haber adı ile yayın yapan ANS Pres Haber ajansı (Azerbaijan News Service) 1994 yılında BMTİ'nin kapanmasından sonra televizyon yayını olarak faaliyet göstermiş ve bazı kaynaklarda ilk özel televizyon olarak belirtilmiştir (www.dergipark.org.tr,E.T:19 Temmuz 2020). ANS kanalı 18 Temmuz 2016 tarihinde devlet tarafından kapatılmıştır.

Azerbaycan'da 2019 yılında 24 televizyon kanalı bulunmaktaydı. Bunların içinde sadece ARB Güneş Tv kanalı çocuklar için yayın yapmaktadır. Azerbaycan'da faaliyet gösteren televizyon kanalları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2: Azerbaycan'da Televizyon Kanalları

Ülke genelinde televizyon yayıncılığı	Bölgesel kanallar
AZTV	ARB Kəpəz (ARB Kepez)
İTV	Mingəçevir TV (Mingeçevir TV)
İdman Azərbaycan (Spor Azerbaycan)	Qafqaz TV (Kafkaz TV)
Mədəniyyət (Kültür)	Dünya TV (Dünya TV)
CBCsport	ARB Şimal (ARB Kuzey)
ATV	ARB Cənub (ARB Güney)
Space	ARB Şəki (ARB Şeki)
Xəzər (Hazar)	ARB Aran (ARB Aran)
Lider	ARB Günəş (ARB Güneş)
ARB	ARB Ulduz (ARB Yıldız)
Real TV	NMR
Türkel TVMMC (ARB 24)	Kanal 35

Kaynak: www.ntrc.gov.az,E.T:02 Temmuz 2020).

22-28 Nisan 2019 yılında televizyon kanallarında yayınlanan programların sayıları:

AZTV'de 22-28 Nisan 2019 tarihlerinde toplam 202 farklı program yayınlanmıştır. Pazartesi günü 30 yayın, Salı günü 27 yayın, Çarşamba günü 32 yayın, Perşembe günü 27 yayın, Cuma günü 31 yayın, Cumartesi günü 32 yayın, Pazar günü ise 23 yayın (<http://www.aztv.az/az/program>) yapılmıştır. 22-28 Nisan 2019 tarihlerinde "Mədəniyyət" kanalında toplam 193 program yayınlanmıştır: Pazartesi günü 30, Salı günü 27, Çarşamba günü 27, Perşembe günü 26, Cuma günü

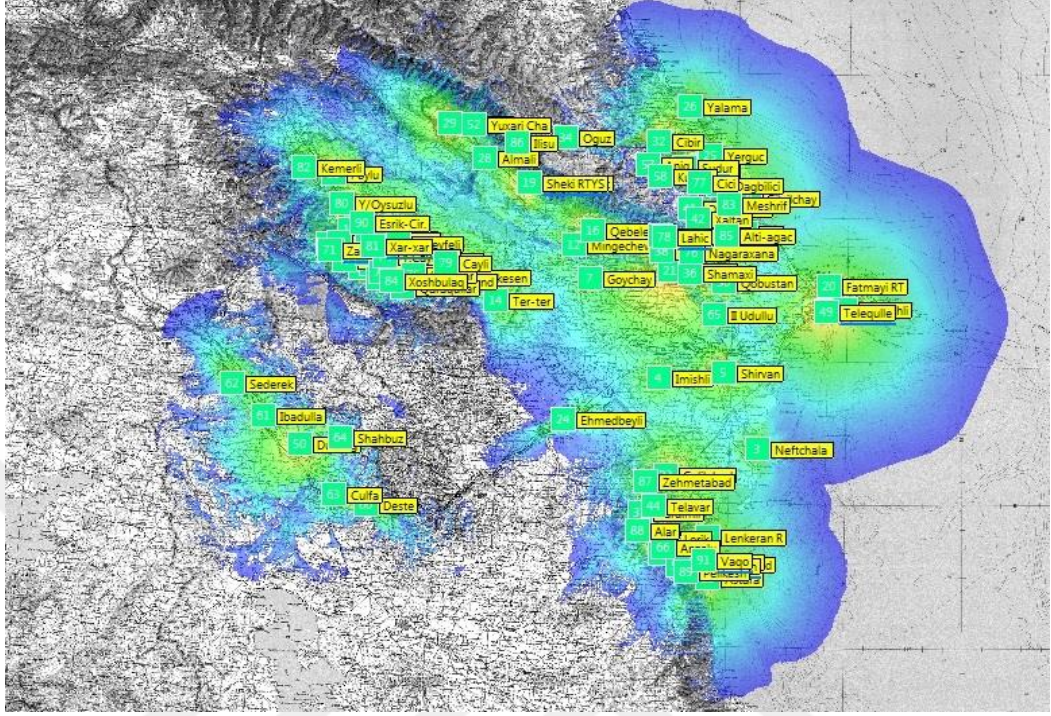
27, Cumartesi günü 26, Pazar günü 30 yayın (www.medeniyyettv.az, E.T:22 Nisan 2019) yapılmıştır.

29 Haziran-5 Mayıs 2019 tarihlerinde "İdman Azərbaycan" kanalında toplam 171 program yayınlanmıştır: Pazartesi 27, Salı 24, Çarşamba 26, Perşembe 21, Cuma 26, Cumartesi 22, Pazar 25 (www.idmantv.az, E.T:22 Nisan 2019).

2009'dan bu yana Bakü ve çevresindeki bölgelerde 12 TV programı MPEG-4 standartlarına göre yayınlanmaya başlamış ve nüfusun %35'inin dijital TV'ye erişimi mümkün olmuştur. 2010'da ülkede dijital yayın genişleyerek Bakü şehri ile beraber Gence, Şirvan ve diğer güney bölgelerde de %55 oranına erişmiştir. Şu anda ülkenin yaşam olan yerlerinde nüfusun %99,6'sı, 10-12 TV programlı, açık paketli dijital TV yayınına erişebilmektedir. Ülke çapında radyo ve televizyon programları ve genel dijital televizyon yayınları da, Azerspace-1 uydusunda yayınlanmaktadır. "Teleradyo" Prodüksiyon Birliği, DVB-S, DVB-T/T2 ve HDTV ile birlikte IPTV hizmetleri de vermektedir.

2009 yılından bu yana Bakü ve çevresinde 12 MPEG-4 standardı TV programı yayınlanmaktadır. Şu anda, ülke nüfusunun yaklaşık %99.7'si, 10-12 TV programından oluşan Az TV, ITV, İdman TV, Mədəniyyət TV, Lider TV, ATV TV, Space TV, Xəzər TV, ARB TV, Real TV ve TRT1 dijital yayınıyla kuşatılmaktadır (www.mincom.gov.az, 5 Temmuz 2020). Aşağıdaki tabloda Azerbaycan genelinde dijital TV yayınlarının yayınlanması yansıtılmıştır.

Resim 3: Azerbaycan Genelinde Dijital TV Yayını

Kaynak: (www.teleradio.az,24 Haziran 2020).

Azerbaycan Azerspace 46⁰ Sesat 36⁰; Hotbird 13⁰;

Ekspress 11⁰; İntelsat 1002⁰ veb. uydularla işbirliği yapmaktadır (<https://teleradio.az/digital-broadcasting/>). İstatistiklere göre Azerbaycan'da her evde birden fazla televizyon bulunmaktadır. Ülkede ortalama 100 haneye 112 televizyon düşmektedir. Köylerde uydu kullanımı fazladır, ortalama 100 haneye 83 uydu anteni düşmektedir (www.bbc.com,03 Temmuz 2020).

2.3. Sinema ve Sinema İzleyici Oranları

Azerbaycan'ın en büyük sineması "Nizami", Bakü şehrinde bulunmaktadır. Sinemada 50, 80, 500 kişilik 3 salon ve 24 kişilik bir VIP salon bulunmaktadır. Büyük salona 3D film göstermek için eni 18 metre olan bir ekran yerleştirilmiştir. "Nizami" Sinema Merkezi'nin Basın Servis Başkanı Arzu Ahadova'nın açıklamasına göre, ülkede gösterime giren yeni filmlerin neredeyse yüzde 90'ı bu sinemada gösterilmektedir. Haftalık repertuar 2-3 yeni film içermektedir. Seyirciler çoğunlukla

gençlerdir ama genelde her yaş kategorisinde seyirci bulunmaktadır (www.medeniyyet.az,12 Temmuz 2020).

Günümüzde "28 Mall", "Ganjilik Mall", "Azerbaijan Sinema", "Amburan Mall", "Sumgayıt Mall", "Hamsa Park" (Ganja), "Nahçıvan" da Cinema Plus sinema merkezleri faaliyet göstermektedir. Cinema Plus ağı 8 sinema, 38 ekran ve 3802 koltuk içerir. Dijital projeksiyon sistemi ve yüksek boyutlu 3D içeriği görüntüleyebilen yüksek kaliteli film ekranları ile donatılmıştır. Ayrıca gelişmiş parlaklık ve hassas bir 4K Barco görüntü sunmaktadır. Tüm bu ve benzeri faktörler filmlerin en iyi kalitede gösterilmesini mümkün kılar. Cinema Plus tarafından uygulanan Platinum Movie Suites konsepti, izleyicilerin yüksek konfor, lüks, deri destekli, tamamen uzanmış İtalyan koltuklarında film izlemelerine, yiyecek ve içecek sipariş etmelerine olanak tanır. Buna ek olarak Cinema Plus, Azerbaycan'da ilk kez Dolby Atmos teknolojisini tanıtmaktadır. Dolby Digital Atmos film yapımcılarını sinemada herhangi bir yere film müziği yerleştirerek ve yeniden konumlandırarak sinemada yeni bir seviyeye çıkarmayı sağlar. Sonuç olarak, izleyici yalnızca ekranda olanları izlemekle kalmaz, aynı zamanda etkinliğin merkezine girer (www.cinemaplus.az,E.T:5 Temmuz 2020). 2010 yılında Bakü'nün merkezinde faaliyete başlayan Zagafgaziya'nın en büyük salonu Park Sinema'sında 6 salon, 789 koltuk, 33 özel koltuk bulunmaktadır. Sinemada Dolby Digital ses sistemi, dünyanın önde gelen uzmanları tarafından en iyi 3D teknolojisi olarak tanınan RealD 3D (Azerbaycan'da tek), filmleri daha iyi yansıtan ve 3D efektinin derinliğini etkileyen yüksek kaliteli gümüş kaplamalı içbükey bir ekran bulunmaktadır (www.parkcinema.az,E.T: 20 Temmuz 2020).

Azerbaycan'ın yer sayısına göre en büyük sineması Bakü'de bulunan "Cinema Plus 28Mall" sineması ise 885 koltuklu 6 salondan oluşmaktadır. Sinemada yerli ve yabancı filmleri Azerbaycan, Rusça ve İngilizce izlemek mümkündür (www.cinemaplus.az,E.T:19 Temmuz 2020).

Felsefe doktoru, oyuncu Zülfiye Eldarkızı'nın fikirlerine göre, dünya sinemasında polisiye filmlere çok ilgi olduğu gibi, Azerbaycan seyircisi arasında da özellikle erkekler daha çok polisiye filmlere ilgi göstermektedir. Sovyet döneminde

bu türde filmler çekilse de, günümüzde Azerbaycan sinemasında polisiye filmler çekilmediğinden, insanlar yabancı filmler izlemektedir (www.azim.az,12 Temmuz 2020).

"28 Cinema"nın pazarlama müdürü Akşin Şahbazade'ye göre, film izlemeye gelenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Eskiden sinemaya sadece çocuklar ve gençler gelirken, şimdi ise yaşlılar ve aileler de sinemaya geliyor. Son zamanlarda Türk filmlerine ilgi daha çoktur. Yeni yerli filmlerimiz yavaş yavaş çekiliyor. Bu nedenle, gösterimleri henüz yaygın değildir (www.medeniyyet.az,12 Temmuz 2020).

Aşağıdaki tabloda yılın sonunda Bakü şehrindeki sinemaların ve sinemaya giden izleyicilerin 1000 kişi üzerinden yapılan istatistik sonuçları verilmiştir.

Tablo 3: Bakü Şehri Geneline Sinemaların Sayısı

Yıllar	Sinemaların sayısı (yılın sonunda)	Sinemalara gelenlerin sayısı (Bin kişi üzerinden)
2000	27	24
2001	-	-
2002	-	-
2003	14	100,4
2004	13	100,1
2005	14	95,6
2006	14	145,8
2007	10	130,3
2008	9	122,5
2009	5	73,3
2010	5	72,3
2011	6	66,2
2012	6	58,7
2013	6	170,1
2014	5	221
2015	8	543,2
2016	9	452,4
2017	7	1379,1
2018	5	1464,8

Kaynak: (www.baku.azstat.org,E.T:18 Temmuz 2020).

Aşağıdaki tabloda 2017 yılının sonunda Bakü ve ilçelerindeki sinemaların ve sinemaya giden izleyicilerin 1000 kişi üzerinden yapılan istatistik sonuçları verilmiştir.

Tablo 4: 2017 Yılıının Sonunda Bakü ve İlçelerindeki Sinemaların ve Sinemaya Giden İzleyicilerin 1000 Kişi Üzerinden Yapılan İstatistiği

	Sinemaların sayısı, yılın sonunda	Sinemalara gelenlerin sayısı (Bin kişi üzerinden)
Bakü şehri – toplam	7	1379.1
İlçeler		
Bineqedi	-	-
Hatai	-	-
Hazar	1	2.3
Karadağ	-	-
Nerimanov	-	-
Nesimi	3	1101.1
Nizami	2	268.3
Sabunçu	-	-
Sebail	1	7.4
Surahani	-	-
Yasamal	-	-

Kaynak: (www.baku.azstat.org..E.T:18 Temmuz 2020).

Azerbaycan'ın Gence ve Sumgayıt şehirlerinde de sinemalar bulunmaktadır. Bu sinemaların bilet fiyatları başkent Bakü'deki sinemalara oranla daha düşüktür. Aşağıdaki tabloda Bakü'de 28 Mall Cinema Plus'da zaman ve formata göre bilet fiyatları gösterilmiştir.

Tablo 5: Bakü’de 28 Mall Cinema Plus’da Zaman ve Formata Göre Bilet Fiyatları

Seans	Vakit	Format	Fiyat	Format	Fiyat	Format	Fiyat
Sabah	10:00-11:59	2D	3AZN	Spesial	5	3D	4AZN
Öğle	12:00-16:59	2D	5AZN	Spesial	7	3D	6AZN
Akşam	17:00-00:00	2D	7AZN	Spesial	9	3D	8AZN

Kaynak: Not: Special –Azerbaycan ve Türk filmleri için geçerlidir (www.cinemaplus.az.,E.T: 19 Temmuz 2020).

10:00-11:59 Platinum 15 AZN.

12:00 Sonuncu seansa kadar Platinum 20 AZN.

Not: Special –Azerbaycan ve Türk filmleri için geçerlidir.

Aşağıdaki tabloda "Gence Mall" ve "Sumgayıt" Cinema Plus’da zaman ve formata göre bilet fiyatları gösterilmektedir.

Tablo 6: "Gence Mall" ve "Sumgayıt" Cinema Plus’da Zaman ve Formata Göre Bilet Fiyatları

Gün	Pazartesi Cuma	Pazartesi Cuma	Cumartesi Pazar	Cumartesi Pazar	Special
Vakit Format	2D	3D	2D	3D	2D/3D
10:00-11:59	2AZN	3AZN	3AZN	4AZN	3AZN
12:00-16:59	3AZN	4AZN	4AZN	5AZN	5AZN
17:00 dan sonra	5AZN	6AZN	6AZN	7AZN	7AZN

Kaynak: Not: Special –Azerbaycan ve Türk filmleri için geçerlidir (www.cinemaplus. az.,E.T: 19 Temmuz 2020).

Sinema eleştirmeni Raife Seferova’yla sinemaya gelen izleyiciler hakkında yapılan yüz yüze görüşme için Ekler 1’e bakınız.

2.4. Medyanın Toplum Üzerindeki Etkisi

Uluslararası İlişkiler Araştırmaları Merkezi Başkanı, Siyaset Bilimi Felsefe Doktoru Rufiz Gonagov’a göre, bilim ve teknolojinin modern gelişim düzeyi, televizyonun toplumdaki rolünü artırmaktadır. Bugün internet ve bilgi toplumu dünyada geliştikçe yeni eğilimler ortaya çıkmakta, sosyal ağlar ve çevrimiçi medya,

televizyon ve radyonun bir zamanlar yerine getirdiği bazı yükümlükleri özümsemektedir. Bu olumlu rekabet alanında her bilgi kaynağı, yalnızca yaratıcı fikirler, yeni modern televizyon stilleri, toplumla daha evrensel iletişim modelleri sunarak ön plana çıkabilir. Bu bağlamda, yeni dönemde televizyon yeni zorlukları aşmak, yeni teknolojilere uyum sağlamak için çok sayıda yenilikçi fikir kullanmaktadır. Böyle bir televizyonun rolü hayatımızdaki herhangi bir teknolojik değişikliğin arka planına karşı vazgeçilmezdir. Günümüzde televizyon, toplumun sosyalleşme sürecindeki payını hızla artırmaktadır. Bu anlamda Azerbaycan televizyonu sosyalleşme kampanyasındaki öncü rolünü başarıyla yerine getirmektedir. Azerbaycan Televizyonu'nda yayınlanan programlar toplumun aydınlanmasında, genç kuşağın yurtsever ve sağlıklı büyümesinde, ulusal ve devlet çıkarlarımızın korunmasında olağanüstü bir rol oynamaktadır (www.az.trend.az/, E.T:13 Temmuz 2020).

Medyanın toplum üzerindeki etkisi hakkında Azerbaycan Devlet Haber Ajansı Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı ile yüz yüze görüşme için Ekler 2'ye, Azerbaycanlı Profesör Gulu Meherremli'yle yüz yüze görüşme için Ekler 3'e, Sesli Kitap Projesi Başkanı Hasan Hasanov'la yüz yüze görüşme için Ekler 4'e, Psikolog Mikayıl Aliyev'le yapılan yüz yüze görüşme için Ekler 5'e bakınız.

2.4.1. Azerbaycan'da Medya Hukuku (Reklam ve Yayın Yasaları)

Azerbaycan'da reklamcılık genç olmakla birlikte, ülkeye ekonomik gelir sağlayan önemli bir sektördür. 1996 yılında ülkede reklam ajanslarının toplam geliri 8 milyon doları, 1998'de 10 milyon doları ve 2000'de 8 milyon doları bulmuştur. Azerbaycan'da yapılan reklamların 2000 yılında mectalara göre dağılımı şöyledir: TV-%43, gazete -%28, dergi -%17, reklam panoları -%12'dir.

Ülkede siyasi ve ticari reklamlar farklı zamanlarda farklı biçimlerde gerçekleştirilmiştir. Kayıt, aşağıdaki tabloda görsel olarak görülmektedir.

Tablo 7: Reklamın Siyasi ve Ticari Karakteri

Yıllar	Reklamın karakteri	
	Ticari reklam	Siyasi reklam
1920-1930	40	60
1930-1940	20	80
1940-1950	0	100
1995-1997	80	20
1997-1999	50	50
2006-2015	15	85

Kaynak: (www.lib.bbu.edu.az.,E.T13 Temmuz 2020).

Şu anda ülkede metrolardaki panolarda alkole oranla sigara ve uyuşturucunun zararlarını anlatan reklamlar daha fazla yer almaktadır.

Azerbaycan'da reklamlarda kanunlara özen gösterilmektedir. Örneğin gizli reklam, %5'in üzerinde alkol içeren alkollü içeceklerin açık alanda reklamı yasaktır (www.iqtisadiislahat.org.,E.T:14 Temmuz 2020).

Azerbaycan'da reklam yapmanın genel bazı şartları vardır:

- 4.1. Reklam, tüketicilerin dikkatini bu yasa ile yasaklanmayan yöntem ve araçlarla ürüne dikkat çekmeli, ürün hakkında bilgi vererek ve fikir oluşturarak ürüne talep yaratmalıdır.
- 4.2. Reklam, tüketicilerin mal seçimini teşvik etmeli, onları aldatmamalı, karışıklık yaratmamalı ve rakipler tarafından üretilen, reklamı yapılan ürünle aynı malların veya ikame edilen diğer malların piyasa itibarına zarar vermemelidir.
- 4.3. Üretimi (satışı) lisanslı ve sertifikalı malların reklamı, yalnızca ilgili destekleyici belgelere sahip oldukları takdirde yapılabilir. Bu durumda, reklam lisans ve sertifikasının numarasını, düzenlenme tarihini ve veren makamın adını belirtmelidir.
- 4.4. Reklam devlete, vatana ihanet, terörizm, şiddet, saldırganlık, ulusal ahlaki değerlere, insan yaşamı ve sağlığına, onur ve haysiyetine, dini ve

politik inançlarına, kamu güvenliğine ve çevreye zarar verebilecek eylemlere karşı açık çağrılarını teşvik etmemelidir. Azərbaycan Cumhuriyeti devlet simgelerini ve niteliklerini çarpıtan, etik normlara aykırı reklama izin verilmemelidir.

4.5. Reklamda ürünün devlet ve yerel öz yönetim organları, devlete ait veya bağımlı ticari ve ticari olmayan kuruluşlar, kamu tüzel kişileri, bütçe dışı fonlar veya yetkililer tarafından desteklenmesine izin verilemez.

4.6. Narkotik uyuşturucular, psikotrop maddeler, pornografi, tütün ve tütün ürünleri ile bu kanunla yasaklanan diğer ürünlerin reklamına izin verilmez.

4.7. Reklam, Azərbaycan Cumhuriyeti "Devlet Dili Üzerine" Kanunu hükümlerine uygun olmalıdır. Reklam verenin talebi üzerine, Azərbaycan Cumhuriyeti devlet diline ek olarak, reklam cihazlarına yerleştirilen reklam metninde başka diller de kullanılabilir. Bu durumda, yabancı bir dildeki metin, resmi dilin arkasına yerleştirilmelidir, devlet dilinin metninden büyük olmamalıdır. Metinde diğer dillerde ifade edilen ticari markalar ve coğrafi işaretler, ilgili yürütme otoritesi tarafından belirlenen kurum (kuruluş) tarafından tescilli biçimde belirtilmelidir.

4.8. Reklam araçları insanların konforunu bozmamalı, araçların hareketini tehlikeye atmamalı, ilgili yürütme otoritesi tarafından belirlenen teknik talepleri karşılamalıdır. Reklam cihazı yalnızca reklam amaçlı kullanılabilir.

4.9. Reklamlar sadece Azərbaycan Cumhuriyeti topraklarında kullanılmasına izin verilen ölçü birimlerini kullanmalı, malların fiyatı Azərbaycan Cumhuriyeti para biriminde (gümrüksüz satış mağazaları hariç) belirtilmelidir (www.e-qanun.az, E.T: 3 Haziran 2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALKOL KAVRAMINA BİR BAKIŞ

3.1. ALKOLÜN KISA TARİHÇESİ

Alkogen-Arapça el-kohol sözünden gelmedir. "Al yanaklı kız" veya "kızışma" anlamına gelmektedir. Alkollü içki ürünlerinin içinde bulunan alkogen türü etil alkolü veya etanol olarak adlandırılır (Kengörli, 2017:12). İnsanlar tarafından tesadüfen bulunduğu düşünölen alkolün kökeninin eski tarihlere dayandığı biliniyor. Alkolün ilk defa ne zaman ve nasıl bulunduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Mezopotamyalılar 8 bin yıl önce buğdaydan ekmek yaparken ilk birayı yapmışlardır. Sümerler'in Godin Tepelerinde (Batı İran ve Anadolu) 6 bin yıl önce bira ve şarap içtiğı bilinmektedir. Sonraları meyve, tahıl ve baldan üretilen alkol insan hayatına girmiştir. Bazı kaynaklarda alkolün Mısırlılar ve Yunanlar tarafından kullanıldığı söylenilmektedir. 1901 yılında saf alkol üretimi gerçekleştirilerek günümüzdeki şeklini almıştır (Kuş, 2011:5,6). Yürütölen çalışmalar, bağıcılık ve şarapçılığın ana merkezinin Hazar Denizi, Karadeniz ve Akdeniz sahillerinin yerleşimleri olduğunu göstermiştir. Suriye, Filistin, Küçük Asya, Yunanistan ve Mısır'da üzüm alanları yerleşim anlarının yakındaydı. Ortadoğı'da üzümün 7-9 bin yıl önceleri bilindiğı görölmektedir (Fetöliyev, 2011: 7).

Önlü Britanya ansiklopedisinde votkanın endüstriyel üretimine ilk defa 14. yüzyılda, Moskova şehrinde başlandığı ve o dönemde votkanın "xlebnaya vina" olarak adlandırıldığı belirtilmektedir. Bu içkinin üretiminde başlarda ispiroto, daha sonraları çavdar, buğday ve patates kullanılmaya başlanmıştır. M.Ö. tahminen 8 bin yıl önce insanlar meyvelerden, süttten, baldan 10-20°li ispirotodan içkiler hazırlayıp içmişlerdir. Çin'de pirinçten, Roma'da ise üzümünden şarap hazırlayıp aile şenliklerinde kullanmışlardır. Alkollü içki Rusya'ya ilk defa 16. yüzyılda getirilmiştir. O zaman ekmekten %40'lı votka hazırlanmaya başlanmıştır (Тағыјев, 1974: 5). Sarhoşluk ve alkolizm Rusya'da çok yaygınlaşmıştır. 16. yüzyılda, IV. İvan döneminde insanlara şarap, bira ve braga satılmış, daha sonra votka tüketimine başlanılmıştır. Sarhoş halkı idare etmenin daha kolay olduğı düşüncesini taşıyan

Çariçe II. Yekaterina'nın zamanında sarhoşluk ve alkolizm daha da yaygınlaşmış ve alkolden elde edilen gelir, devlet bütçesinin %30'nu oluşturmuştur (Kəngərli, 2017:11). İstatistiklere göre, 1908-1912 yıllarında Rusya'da 440 milyon kova votka satılmıştır. Vatandaş savaşı ve Oktaybr (Ekim) inkılabı devrim yıllarında votka satışı yasaklanmıştır. 1924 yılında İ.V. Stalin'in hakimiyeti döneminde votka tekrar satışa çıkmıştır (Mikayılov,2018:8,9). Günümüze dek üretilen en sert votka Sovyet votkasıdır (alkol oranı %92). Günümüzde bu votka üretilmemektedir (Kuş, 2011:14).

Alkollü içecekleri kullanmanın olumsuz sonuçları fark edildikten sonra bu içeceklerin tüketimine kısıtlamalar getirilmiştir. Kadim Hindistan'da sarhoş insanlar zorla kaynar şarap içirilerek cezalandırıldı, Mısır'da çok az şarap içmeye izin verildi, Roma'da 30 yaşından küçük kadınlara, kullara şarap içmek yasaklandı, Çin'de ise sarhoş insanlar idam edilmeye başlandı (Kəngərli, 2017:9-10).

Her ülkenin kendi kültürü vardır, bazı ülkelerde alkol kullanımı kültürün bir parçasıyken, başka bir ülkede dini yasalara göre haram sayılabilir. Mesela: Rusya'da alkolizmin yayılmasının ana nedenlerinden birinin Hristiyanlık dini olduğu iddia edilebilir. Alkollü içecekler Hristiyan topluluğunun dini törenlerinin merkezinde de yer almaktadır. Budizm, Konfisiyon ve İslam'da alkol kullanımı dini inançlara göre haram olarak kabul edilir. 1500 yıldır Azerbaycan'da İslam dini inancı kabul edilmektedir (Kəngərli, 2017: 11). Azerbaycan'da şarap kültürü tarihte önemli yer tutmaktadır. Bazı İslam ülkelerine kıyasla Azerbaycan'da gıda ürünlerinin satıldığı mekanlarda alkol satışı yasak değildir. "Şarap Evi" adı verilen marketler Bakü'de gece yarısına kadar açıktır. Azerbaycan'da dini törenler haricinde, doğum günlerinde, düğünlerde ve tatillerde de alkol kullanılmaktadır.

3.1.1. Doğada Alkol

Alkol doğadan gelen bir üründür. Gündelik hayatımızda kullandığımız gıdaların birçoğunda çok az miktarda, insanı sarhoş edemeyecek kadar etil alkol bulunmaktadır. Meyvede, sebzede, hatta ekmekte bile alkol vardır. Bazı gıdalarda bitki fermantasyonu sonucunda alkol oluşmaktadır. Bu nedenle meyve suyu

paketlerinin üzerinde soğuk muhafaza edilmesi ve 3 gün içerisinde tüketilmesi tavsiyesi yer almaktadır. Meyve suyu birkaç gün kalırsa köpürmeye başlar, kokusu değişerek fermante olur. Bu da onun etil alkol oluşturmaya başladığının habercisidir. Üzüm suyu %0,4, elma suyu %0,2, greyfurt suyu %0,1 etil alkol içerebilir. Muzda 4 günde 0,1 gram, 7 günden sonra 0,3 gram, 14 günden sonra 1 gram alkol oluşmaktadır. Beyaz ekmekte %0,1, çavdar ekmekte %0,3, kefirde %0,5, bozada %0,5 etil alkol vardır (Şimşek; t.y.27,28,58). İnsanlar çürük meyveleri yiyen hayvanların sarhoş olma durumlarına da rastgelmişlerdir. 1975 yılında, Mikumi adlı Tanzania koruma alanında, içinde alkol bulunan fermante meyveleri yiyen vahşi filler sarhoş olmuşlar, sarhoşluk sonucu ağaçları kırarak diğer hayvanları da ormandan kovmuşlardır. Hayvanlar alkolü sevmez, onlarda alkole talep yoktur. Şempazeler üzerinde yapılan araştırmalarda da, alkolizmin oksijen hızının insan organizmasına uygun geldiği sonucu alınmıştır (Сытински,1981:15,18).

3.1.2. Tedavide Alkol

Mevcut COVID-19 pandemisi (yeni koronavirüs enfeksiyonu) genelde bağışıklık sistemi zayıf bireylere bulaşır. Alkol vücudun bağışıklık sistemini zayıflatığı için alkol kullanan insanlar COVID-19'a daha fazla yakalanmaktadırlar.

Efsane: Alkol kullanımı virüsün yok olmasına katkıda bulunur, bağışıklık sistemini güçlendirir, insan vücudunun virüse karşı direncini artırır.

Hakikat: Alkol içmek virüsün ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmaz, bağışıklık sistemini güçlendirmez. Virüs bulaşan kişinin alkol kullanması sağlık riskini daha da artırabilir. Alkol (en az bir konsantrasyonda %60) cildi dezenfekte etmek için etkili bir şekilde kullanılabilir fakat alkolün içildiğinde iç organlarımızı dezenfekte etme etkisi yoktur (www.euro.who.int,.E.T: 9 Haziran 2020).

"Alkol zehirdir. Eğer biz kaliteli alkol hakkında konuşuyorsak, kaliteli zehir hakkında konuşuyoruz demektir".

Rusya Tıp Bilimleri Doktoru, Prof. Oniçenko Gennadiy Grigorieviç (www.xn----9sbkcac6brh7h.xn--p1ai,.E.T:20 Temmuz 2020).

Alkolün yarattığı olumsuzlukları ortadan kaldırmak için herkes sarhoşluğun ve alkolizmin nasıl etkileşim gösterdiğini bilmelidir. Alkol ilk önce iştahta artış, cinsel sferaya (Küre) aktiflik verebilir, insanı sakinleştirip uykusunu getirebilir. Alkollü içkilerin insanı herhangi bir hastalıktan koruma özelliği yoktur. Sürekli alkol alan kişilerde zamanla alkole eğilim başlar ve böylece olumlu etkiler giderek yok olarak, insanda alkole bağımlılık devri başlar. Alkollü içecekler insan organizmasında daha çok yağlı ve sulu yerleri severler: baş, beyin ve omurilik, karaciğer ve yumurtalıklar. Alkol kandan 12-24 saat içinde temizlenebilirken, yukarıda bahsettiğimiz yerlerde ise 15 gün kalır ve olumsuz etkisini sürdürür. Sonuçta merkezi sinir sisteminde sinirsel ve psikolojik bozukluklar, karaciğerde hepatit ve siroz, cinsi safrada ise zayıflık ve impotensiya geliştirir (Kəngərli, 2017: 33, 35).

Alkol erken yaşlanmaya, engelli olma durumuna ve erken ölüme neden olabillir. 19. yüzyılda Rus kimyacısı Dmitri Mendeleev alkolün insan organizmasına zarar verme derecesinin %40 olduğunu belirlemiştir (Kəngərli, 2017:6). Alkol genç organizmayı olumsuz etkiler (Кәримов,1986:33). Prof. Dr. Hikmet Altuğ'un saptamasına göre alkol, kansere neden olan sebeplerin başında gelmektedir (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi,1984: 92).

Alkol insan organizmasının çalışma yeteneğini, aile ve çocuk terbiyesini, çevre ortamını bozmaktadır. Verilere göre insan beyninde normalde 14-17 milyar arası sinir hücresi vardır. Yıllarca alkol kullanan insanın beyninde ise bu hücrelerin sayısı ancak 100 milyonlara ulaşır ve sonuçta zihinsel faaliyetinde derin bozukluklar yaratır. Amerikan bilim uzmanlarının verilerine göre, sarhoş beyinde fazlasıyla küçük kan sızmaları olduğu gözlenirken, çok büyük oranda damar tıkanıklığı olmaktadır (Сытински,1981:13,14).

Alkollü içecekleri kontrolsüz kullananlar onun bağımlısı haline gelir ve sonuçta alkolizme yakalanır.

Alkolizm, içkinin içeriğindeki etil alkolüne eğilim duyulan bir hastalıktır. Kronik alkolizm ile, bir defaya mahsus alkol içip aşırı sarhoş olma durumu arasında önemli bir ayrım vardır. Kronik alkolizmde, alkole (alkollü içeceklere) eğilim ve

bağımlılık sendromu gelişir. Araştırmalara göre alkol bağımlısı olan kişiler, alkole ilk defa kendi evlerinde veya misafir oldukları yerlerden başlamaktadırlar. Alkolizmin başlangıcına sebep, alkol oranı düşük olan biradır. İstatistikler, alkol bağımlılarının %80'inin alkole 15 yaşından küçük dönemlerinde ve bira ile başladıklarını göstermektedir (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984:15). Alkol satış reklamları radyo, televizyon ve günümüzün teknolojik gelişmelerinden dolayı internet sitelerinde yapılmaktadır. Alkolün internet üzerinde online olarak satılması, alkol ile erken yaşta tanışılmasına yol açmaktadır. Alkol oranı düşük olan bira için yüksek yaş sınırları bulunan bazı ülkeler şunlardır: Kanada (19), Nikaragua (19), Kore Cumhuriyeti (19), İzlanda (20), İsveç (sert bira için 20, diğerleri için 18), Japonya (20), Endonezya (21), Mikronezya Federal Devletleri (21), Palau (21) ve ABD (21). Batı ve Orta Afrika, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki bazı ülkeler ile Asya'daki üç ülkede bira satışına ilişkin hiçbir yaş sınırı bulunmamaktadır (Kuş, 2011:168,171,172).

Sosyal açıdan en tehlikeli ürünler en az alkol barındıranlardır. Bira, şarap, alkollü kokteyller.

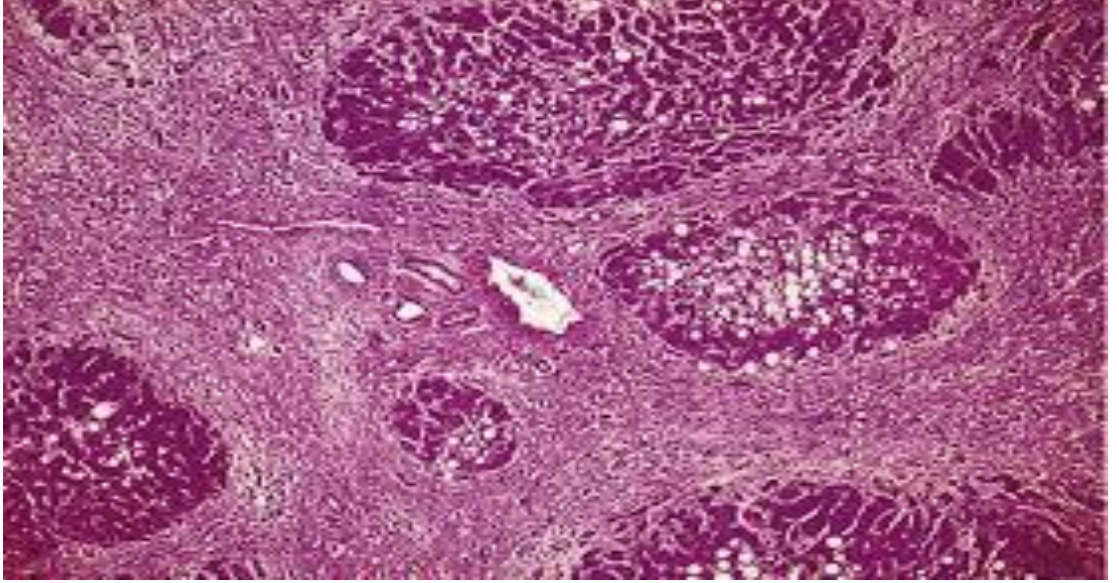
Alkol karşıtı politika konusunda Devlet Dumasının uzmanı, Prof. Jdanov Vladimir Georgioviç (www.xn---9sbkcac6brh7h.xn--p1ai/..E.T:20 Haziran 2020).

Doktor Rasif Bagirov alkolizmin çeşitli nedenlerinin olduğunu belirtmiştir: Farklı ülkelerdeki insanların yaşam koşulları kötüleştikçe, alkol bağımlısı olanların sayısı da artıyor. İnsanların alkole karşı farklı tutumları vardır. Alkol kullanan bazı insanlar uzun süre içmeseler bile akıllarına gelmez. Oysa yüksek oranda hassasiyeti olan bazı insanlar vardır ki, onlar için alkol içmeden yaşamak zordur (www.sputnik.az..E.T: 5 Temmuz 2020).

Alkol karaciğerin şiddetli düşmanıdır. Karaciğerde görülen hastalıkların en son ve vahim hali sirozdur. Fazla alkol kullanan kişilerin iç organlarında hastalıklar oluşmaya başlar; bu nedenle fazla alkol tüketen kişiler sağlıklı sayılmazlar. Alkol karaciğere zarar vererek "karaciğer sirozu" diye adlandırılan hastalığı yaratmaktadır. Alkol kullanmayan insanlarda bu hastalık nadiren gözükür.

Alkol kullanan insanın ciğeri öncelikle şişer, daha sonra yağla kaplanarak gittikçe küçülmeye başlar. İsviçre’de 1912 yılı istatistiksel verilerine göre karaciğer sirozu hastalığına yakalanmış her 100 kişiden 50,3’ü aynı hastalıktan ölmüş, her 100 kadının ise 22,5’i alkol kullanıcısı olmuştur. Alkol kullanmayan her 18233 kişiden 148’i (%0,81) karaciğer sirozundan öldüğü halde, 1956 alkol kullanıcısından 150’si, yani %7,66’sı karaciğer sirozundan ölmüştür (Сәмәдов, 1955:17). Günümüzde siroz hastalığı yaygınlaşmaktadır. Her sene Fransa’da 14.500 kişinin siroz hastalığından öldüğü görülmektedir. Türkiye en çok siroz hastası olan ülkedir (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984:20).

Resim 4: Alkolik Sirozun Histolojik Görünümü (H&E).

Kaynak: (www.guncel.tgv.org.tr.,E.T: 17 Ekim 2020).

Alkol aynı zamanda erken ölümlere sebep olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO) göre, dünya çapında her yıl yaklaşık 2,5 milyon insan alkolün zararlı etkilerinden ölmektedir. Dünyada 20 ile 39 yaşları arasındaki tüm ölümlerin yaklaşık %2,5’i alkolün zararlı etkilerinden kaynaklanmaktadır (www.e-tibb.az.,E.T:17 Ekim 2020).

3.1.3. Ailede Alkol Faktörü

Alkol kullanan ailelerde huzursuzluğun, şiddetin ve aile bütünlüğünün dağıldığı sıklıkla görülmektedir. Alkolün sarhoşluk derecesinde kullanımı sonucu erkekler ve kadınlar arasında fiziksel ve cinsel şiddet başta olmak üzere, çocuklara ve ergenlere yönelik birçok şiddet türü de açıkça tanımlanmış bir risk faktörüdür.

Alkol satış fiyatlarında %1'lik bir artış, mağaza kapanışlarında bir saatlik bir değişiklik ve alkol satılan yerlere getirilen kısıtlamalar gibi en ufak politika değişiklikleri bile şiddeti önemli ölçüde azaltmıştır (www.C:/Users/d/AppData..E.T:15 Haziran 2020).

Azerbaycan Aile, Kadın ve Çocuk İşleri ile İlgili Devlet Komitesi Bilgi ve Analitik Araştırma Dairesi Başkanı Elgün Safarov'un 2016 yılda yaptığı açıklamada, Adalet Bakanlığı'ndan verilen bilgiye göre, 2015'te 68985 nikah kaydı olmuş ve geçen yılda 12.886 boşanma olgusu kaydedilmiştir. Komite görevlisinin açıklamasına göre 2015'te 413 boşanma gerçekleşmiştir, sarhoşluğa bağlı 369 boşanma, uyuşturucu kaynaklı 171 boşanma, maddi durum nedeniyle 302 boşanma ve hastalık nedeniyle 224 boşanma kaydedilmiştir (www.az.trend.az.E.T.17 Eylül 2020).

3.1.3.1. Genetik Faktörler

Alkol bağımlısı bir anneden doğan çocuğun sinir sisteminde bozukluklar olduğu ispat edilmiştir. Sürekli alkol kullanan ebeveynlerin çocukları fiziksel açıdan son derece cılız, zayıf ve kusurlu doğmaktadırlar. Alkol kullanan kadınlar çocuklarını emzirme yeteneğini kaybederler.

Bazı aileler az miktarda tüketilen alkolün çocuğu etkilemediği düşüncesi ile, sevgi göstergesi olarak çocuklarının yemeklerde alkol içmelerine izin vermektedirler. Bu yaklaşım oldukça yanlıştır. Çünkü alkolün muhteviyatı, çocukların organizmalarına hızlı ve şiddetli etki göstermektedir. Ayrıca çocuk yaşta şarap ve bira içenler, yetişkin birer birey olduklarında alkole daha fazla eğilimli olacaklardır. Hatta alkolik olma potansiyelleri yüksek ihtimal dahilinde olacak, hayatlarının her

döneminde sorunlu bireyler olacaklardır. Alkol, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkiler. Bu durum onların eğitim ve terbiyesinde büyük sorunlara yol açar (Сәмәдов,1955:27,28). Alimler alkolizme bulaşan 1874 hastanın genetiğini araştırmış ve sonuçta alkolizme %71,3'ünde babalarından, %10'unda annelerinden maruz kaldıklarını ispatlamıştır. Baba tarafından akraba olanların % 33'ü, anne tarafından akraba olanların %18,4'i alkolizme maruz kalmıştır. Hastaların %22'sinin ise kardeş olduğu görülmüştür. Alkolizme maruz kalmış 7953 kişinin genetiğinin araştırılması sonucunda, velilerin %38'inde alkolizm ortaya çıkmıştır (Сытынский,1981:36). Tarnuveski isimli bir kadın araştırmacı, on binlerce fahişe üzerinde yaptığı araştırma sonucunda %70'inin babasının alkol kullandığını bulgulamıştır. Paris'te dejenere aptal, saralı ve akıl hastası olan 1000 çocuk üzerinde yapılan tetkikte, 660'ının velisinin alkolik olduğu tespit edilmiştir (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984: 113,116).

3.1.3.2. Psikolojik faktörler

Alkol, insanlarda alkol psikoza oluşturur. Bu hastalığa yakalanan kişilerde sinir, kıskançlık, göz kararmaları, şüphe vs. gibi haller görülmektedir (Кәримов,1986:27). 2016 yılı 20 Eylül tarihinde, Azerbaycan'da alkolizmi ve alkol psikoza olan 21.777 hasta kaydı vardır. Bu da nüfusun genelinde, 100.000 kişi başına 227.2 hasta anlamına gelmektedir. 2015 yılında 619 kişiye ilk kez alkolizm ve alkol psikoza teşhisi konmuştur (<https://sputnik.az.,E.T.5> Haziran 2020). Sosyolog Profesör Ahmad Geşemoğlu'ya göre alkoliklerin sayısının hızlıca artmasında iki faktör önemli rol oynayabilir. Bunlardan biri, önceki dönemlerdeki yanlış istatistiki hesaplamalar olabilir. Diğer bir faktör ise insanların sosyal ve psikolojik koşullarındaki gerilim ile ilgili olabilir. Bir grup insan manevi yollarla huzuru bulurken, diğer grup sadece alkol içerek huzuru bulabileceğini düşünmektedir. Azerbaycan'da insanlar için ahlaki faktörler arka plana gerilerken, maddi seçenekler arttıkça toplumdaki gerilimler de artmaktadır (www.az.trend.az.,E.T.17 Eylül 2020).

3.1.4. Toplumda Alkol Faktörü

Yabancı sosyologlar tarafından yapılan araştırmalar, 2017'de alkolizmin yüksek gelirli meslek grupları (avukatlar, mimarlar, yüksek nitelikli doktorlar ve öğretmenler) arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Sosyal hizmet uzmanları ve işçiler alkol tüketme olasılığı en düşük gruplardır.

Bu nedenle yılda 11.000 Euro'dan daha az kazananlar, kural olarak, ayda iki kezden fazla alkol almazlar. Karşılaştırma yapmak gerekirse, yıllık geliri 45.000 Euro'dan fazla olanlar haftada en az bir kez alkol tüketmektedir.

Alkol kullanmayanların çoğunluğu 25-64 yaş grubundadır. İlginç bir şekilde içenlerin büyük çoğunluğu 65 yaşın üzerindedir.

Sosyolog Ahmad Gaşamoğlu'nun düşüncesine göre, Azerbaycan'da daha çok yoksul insanlar alkol tüketmektedir (www.sherg.az, E.T:15 Haziran 2020).

3.1.4.1. Dinsel Faktörler

Bazı dinlere kıyasla, İslam dininde alkol kullanımı haram sayılmaktadır. Azerbaycan'da önce Ateşperestliğe, Hristiyanlığa ve son olarak 1500 yıldır İslam dinine inanç vardır (Kəngərli, 2017:11). İslam dininde alkol kesin bir dil ile haram olarak kabul edilmiştir. İslam Peygamberi Hz. Muhammet Mustafa (s.a.v.) "İçki bütün kötülüklerin anasıdır" sözü ile konunun önemine işaret etmiştir (www.sabah.com.tr, E.T:15 Haziran 2020). Müslüman bir ülke olan Azerbaycan toplumunda İslami hassasiyetler göz önüne alındığında, alkolün haram sayılması sebebi ile alkole karşı bir mesafe konulsa da, Azerbaycan alkollü içki üreten ve tüketen bir ülkedir.

3.1.4.2. Ekonomik Faktörler

Alkollü içkiler tüm dünyada tütün mamulleri ve petrol ürünleri ile birlikte, gelir oluşturan bir endüstri dalı olarak ön plandadır (Kuş, 2011:28).

Azerbaycan da dahil olmak üzere 46 ülkenin üyesi olduğu Uluslararası Şarap Yapımı ve Şarapçılık Teşkilatı'nın açıklamasına göre (OIV), her yıl 2.7 milyar dekalitreden fazla üzüm şarabı üretilmektedir. İtalya, Fransa, İspanya, ABD, Avustralya, Arjantin, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, Şili, Almanya ve Portekiz ülkelerinde şarap üretimi ileri seviyededir. Son zamanlarda şarap üretiminde yaklaşık %1-2 azalma gözlenmektedir. Uluslararası araştırmalar bunun sebebini iklim değişikliğine bağlamaktadır. Dünyada şarap ve şarap ürünleri ihracatı yaklaşık 1 milyar dekalitredir. En büyük ihracatçılar İspanya, İtalya, Fransa, Şili, Avustralya, Güney Afrika, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Portekiz, Arjantin, Yeni Zelanda ve Moldova'dır. Aynı zamanda, son on yılda Almanya, İngiltere, ABD, Fransa, Çin, Kanada, Rusya, Hollanda, Belçika, Japonya, İsveç ve İsviçre yüksek ithalat hacimleriyle öne çıkmaktadır.

Dünyanın ana şarap ihracatçısı olan Fransa'dan ihraç edilen 1 ton şarabın (HS 2204) ortalama FOB fiyatı 6,3 ABD doları, İtalya'da 3 bin ABD doları, İspanya'da 1.3 bin ABD doları, Şili'de 2 bin ABD doları, Avustralya'da 1,7 bin ABD doları, ABD'de 4,1 bin ABD doları, bunun yanı sıra Gürcistan'da 3 bin ABD doları, Moldova'da 0,8 bin ABD doları, Türkiye'de 2,4 bin ABD doları, Rusya'da 1.1 bin ABD doları, Belarus'da 1.9 bin ABD doları ve Kazakistan'da 3.2 bin ABD doları, Azerbaycan'da ise 1.200 ABD dolarıdır (www.e-qanun.az,¹² Temmuz 2020).

Aşağıdaki tabloda 2004 yılı dünya alkol üretiminde ilk 20 ülke gösterilmiştir.

Tablo 8: 2004 Yılı Dünya Alkol Üretiminde İlk 20 Ülke

Çin	1.304,0	291,0
ABD	294,0	233,3
Almanya	82,4	106,2
Brezilya	178,4	85,6
Rusya	143,2	85,2
Meksika	103,4	68,5
Japonya	127,5	65,5
İngiltere	59,2	58,9
İspanya	41,1	30,7
Polonya	38,5	27,7
Güney Afrika	45,0	25,0
Hollanda	16,1	23,8
Kanada	31,5	23,4
Güney Kore	47,7	20,2
Çekoslovakya	10,2	18,8
Venezuela	25,6	18,0
Belçika	10,3	17,4
Ukrayna	48,5	17,3
Avustralya	19,3	16,9
Fransa	60,1	16,8
Toplam	2.686,0	1.250,2

Kaynak:(İstanbul Sanayi Odası, 2006:239).

3.2. AZERBAYCAN'DA ALKOLÜN YERİ

Azerbaycan yüksek miktarda alkollü içecek ithalatı ve ihracatı yapan bir ülkedir. Devlet, şarapların yurtdışında daha iyi tanıtımı için gerekli finansal desteği sağlamaktadır Azerbaycan şarap çeşitleri ile dünyada bilinen ülkeler arasındadır. Günümüzde Azerbaycan şarapları ve konyakları Rusya, Ukrayna, Belarus, Baltık cumhuriyetleri, Polonya, Almanya, Japonya, Çin, Hindistan vb. ülkelere ihraç edilmektedir (Fətəliyev, 2015:37). 1913 yılında ülkede 26.500 hektar üzüm bağı bulunmaktaydı. Şarap üretimi 400 bin hl oluşturuyordu (Fətəliyev, Heydərov, 2017:270).

1969 yılında ülkede yaklaşık 230 bin ton, 1984'de ise 2,1 milyon ton ürün üretilmekteydi. Ülke 60'ın üzerinde şarap markasına sahip idi. 70.7 milyon dekalitre şarap, 11.6 milyon dekalitre konyak üretiliyordu. Fakat 1980'lerin ortasında, eski

Sovyetler Birliği'nin başlattığı antialkol kampanyası sonucunda, ülkede etkili olan tüm üzüm bağları yok edilerek ülkenin ekonomisine ciddi zararlar verilmiştir.

Azerbaycan bağımsızlığını tekrar elde ettikten sonra, 1990 yılının ikinci yarısında ülkede üzüm bağlarını (üzümcülüğü) yeniden geliştirmek için kanunlar çıkararak önemli çalışmalar yapmıştır. 2002 yılında "Şarap yetiştiriciliği", "Üzümcülük ve Şarapçılık" hakkında kanunlar kabul edilmiş, üzüm tarlaları gittikçe genişletilmiş ve alkollü içeceklerin üretimi artırılmıştır.

Azerbaycan'da günümüzde birçok meyve suyu ve şarap üretim tesisi faaliyet göstermektedir. Bunlardan 1967 yılında kurulan ve kapatıldıktan sonra 2004'te tekrar açılan "Apşeron şarap" ATSC 1 tesisidir ki, ürünleri iç ve dış pazarlarda 40'dan fazla isimle satılmaktadır. "Apşeron Şarap" alkol, alkol rectificat, doğal ve kompozit şaraplar, konyak, brendi, likörler, farklı meyve votkası, diğer alkollü içecekler ve ayrıca belirtilen ürünlerin doldurulması ve satılmasını sağlamaktadır. Fabrika, ürettiği kaliteli alkol konyaklarını, Rusya ve Ukrayna dahil BDT ülkelerine ihraç etmektedir.

Gilan Holding'e ait olan ve 2004 yılından bu yana faaliyet gösteren "Aqro-Azerinvest" MMC fabrikası Azerbaycan'ın Gebele şehrinde bulunmaktadır. Fabrikada şarap ve konyak çeşitleri üretilmektedir. Yurt içinde üretilen ürünler Rusya, Ukrayna, Belarus, Kazakistan ve başka ülkelere ihraç edilmektedir.

"Aqroinvestkom" MMC tesisi, Azerbaycan'ın Şeki ilçesinde 2016 yılında kurulmuştur ve farklı şarap türleri üretmektedir. "Az-Granata" ASC fabrikası, 2009'da Azerbaycan'ın Ağsu şehrinde kurulmuştur. Şirket çok çeşitli meyve suları ve şaraplar, likörler ve votka ürünleri üretmektedir. Ürünler ülke içinde satılmakla beraber ABD, Almanya, Avusturya, Rusya, Gürcistan ve diğer ülkelere ihraç edilmektedir. İşletmede Karagöz, Bellus, Şirvan Muskati, Kaqorlar, Rübai, Kehreba, Nar şarabı ve diğer şaraplar üretilmektedir.

"Göy Göl" şarap fabrikası Azerbaycan'ın Göy Göl ilçesinde kurulmuştur. Şirket, 1935'de ilk defa klasik yöntemle şarap hazırlamak için fabrika kurmuştur ve bugüne kadar faaliyet göstermeye devam etmiştir. Şirket şarap ve onlarca farklı

votka (arag) üreterek Kanada, İsviçre, Çin ve Hindistan'a ihracat yapmaktadır. Şirketin "Han" brendisi yurtdışında tanınmaktadır. 1901'de Göyçay'da kurulan en büyük şirket olan "Göyçay Konyak Şirketi" ise Sovyet döneminde 1 mly dal konyak üretmekteydi. "Apşeron", "Şirvan", "Azərbaycan", "Bakı", "Gəncə", "Üç Ulduz", "Beş Ulduz" konyakları aynı dönemde ülke dışında da tanınmaktaydı. Şirketin şu anda ürettiği "Stil-1", "Stil-2", "Stil-3", "Şirvan", "Azerbaycan" markalı konyakları BDT ülkelerinden Rusya, Belarus ve Ukrayna'ya ihraç edilmektedir.

1998'de Azerbaycan'ın ikinci büyük şehri olan Gence'de kurulan "Gence şarap-2" ASC fabrikasında üretilen şarap, votka, alkol ve konyaklar Rusya, Ukrayna, Almanya, Polonya, Fransa, İtalya ve Gürcistan'a ihraç edilmektedir.

2007'de Azerbaycan'ın Celilabad ilçesinde kurulan "Cellilabad şarap-2" ASC fabrikası alkollü içecekler ve konyak üretmektedir. Fabrikanın 300 hektar üzüm tarlası vardır. Tarlalarda Fransız üzüm çeşitleri Şardone, Merlo, Kaberne Sovinyon da yetiştirilir ve yaklaşık 4 bin ton ürün toplanmaktadır.

Şarap üreten "İsmayılı Şarap-2" ASC fabrikası 2006'dan bu yana İsmayılı ilçesinin Hacıhetemli yerleşiminde yer almakta ve ürünlerini, iç piyasa ile birlikte Rusya'ya ihraç etmektedir.

"Naiqin KO" MMC (Tovuz-Baltiya) fabrikası 1989'de Tovuz ilçesinin İbrahimhacılı yerleşim yerinde kurulmuştur. Doğal üzüm ve meyve şarapları, konyak, meyve likörleri vb. ürünler üreten fabrika, iç piyasa ile birlikte ABD, Almanya, Fransa, Japonya, Ukrayna, Rusya, Polonya ve diğer ülkelere de ürün ihraç etmektedir.

"Fireland Vineyards" MMC fabrikası Apşeron ilçesinin Novhanı yerleşim yerinde 2007'de kurulmuştur ve şarap ve konyak üretmektedir.

2002'de Avrupa şirketlerinden Padovan, Defranceski, Bucher Vaslin, G. Wein, Maselli ve diğer şirketlerin katılım sağladıkları "Şerg Ulduzu" ATSC fabrikasının üzüm tarlalarında 2 bin ton üzüm üretilmektedir. Fabrikanın ürettiği şaraplar: Şardone, Bayanşire, Merlot, Rkasiteli, Saperavi, Kabarne Sovinyon ve

Şiraz'dır. Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonraki en iyi projelerinden sayılan “Şerg Ulduzu” ATSC, uluslararası yarışmalarda ödüllendirilmiştir.

“Şerq-1 CO” MMC fabrikası 2004'te Azerbaycan'ın Kürdemir ilçesinde kurulmuştur. Çok sayıda alkollü içecek üreten fabrika, ürünlerini iç piyasa ile birlikte Gürcistan'a ihraç etmektedir.

“Azersun Holding” MMC'e ait “Azerbaycan Şeker Üretim Birliği” MMC fabrikası 2001'de kurulmuştur. Şeker pancarı ile birlikte rafine yağlar, yem ve alkol üreten fabrika İran, Rusya, Kazakistan, Afganistan ve diğer ülkelere ürün ihraç etmektedir.

2007'de kurulan “Aspi Aqro” MMC fabrikası farklı türlerde şarap üretmekte ve ürünlerini iç pazarlara ve Rusya dahil yabancı ülkelere ihraç etmektedir.

“Balakans” MMC fabrikası Azerbaycan'ın Balaken şehrinde 2006'da kurulmuştur. Çok çeşitli reçeller, meyve suları ve içecekler üreten şirket, iç piyasa ile birlikte, Ukrayna, Kazakistan ve diğer ülkelere ürün ithal etmektedir.

“Gemiqaya Holding”e ait “Gemiqaya Gıda Ürünleri Sanayi Kompleksi” MMC 2006'da Azerbaycan'ın Nahçıvan şehrinde kurulmuştur ve fabrikada şarap ile birlikte meyve nektarı, helva, pekmez vb. ürünler üretilmektedir (Fətəliyev, Heydərov, 2017:84).

“Göygöl Şarap-2” MMC fabrikası 2016'da Göygöl ilçesinin Samedli yerleşim yerinde kurulmuştur ve çeşitli alkollü içecekler üretmektedir.

“Azeri Frans” MMC fabrikası 2004'de Tovuz İlçesinin İbrahimhacılı köyünde kurulmuştur ve fabrika doğal mineralli sular, nar ve üzüm suyu, konyaklar üretmektedir (Fətəliyev, Heydərov 2017:70-86).

Azerbaycan'da, 2015 yılının ilk 8 ayında, 16.397,70 bin \$ tutarında alkollü ve alkolsüz içecek ihraç edilmiştir. Bu rakam 2014 yılının aynı dönemine göre %25,37 daha azdır (www.report.az, E.T:6 Temmuz 2020).

Aşağıdaki tabloda Azerbaycan'da 2019 yılında üretilen alkol ürünleri miktarı gösterilmiştir.

Tablo 9: Azerbaycan'da 2019 Yılında Alkol Ürünlerinin Üretimi

Ürün türleri	2019 yılın Ocak ve Haziran aylarında üretilen içki ürünleri	Geçen yılın aynı dönemine göre %
Arag (votka), bin dkl	889,2	4,4 defa
Brendi (konyak), bin dkl	12,2	2 defa
Üzüm şarabı, bin dkl	323,6	38,8
Bira, bin dkl	2 145,9	108,6
Likör, bin dkl	149,1	3,9 defa

Kaynak: (www.apa.az.,E.T:21 Haziran 2020).

Azerbaycan günümüzde ekonomisini iyileştirmek için farklı alkol ürünleri ihraç etse de, bu ürünler medyada reklamı yapılarak gündeme getirilmemektedir. Azerbaycan'da farklı alkol ürünleri üreten fabrikalar bulunmaktadır. Bu fabrikalardan biri olan "Az Granata" fabrikasının ürettiği alkollü içeceklerin bileşimlerinde ne kadar alkol olduğu Ekler 6'da gösterilmiştir.

3.2.1. Üretim Oranları

Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2010'da Azerbaycan'dan Çin'e 1.1, 2011'de 62.3, 2012'de ise yılda toplam 47,8 bin ABD doları değerinde şarap ihracatı gerçekleşmiştir (Fətəliyev, Heydərov, 2017:272).

Aşağıdaki tabloda Azərbaycan'da marketlerde bulunan bazı alkollü içeceklerin 20.07.2019 tarixindeki satış fiyatları göstərilmişdir.

Tablo 10: Azərbaycan'da Marketlerde Bulunan Bazı Alkollü İçeceklerin 20.07.2019 Tarixindeki Satış Fiyatları

Ürün ismi	L	Alc. %	Satış Fiyatı
Savalan çaxırı. Merlo Qırmızı quru	0,75l	%15	12.09 AZN
Xan Qarabağ Cabernet. Sarı VİGNON	750l	%13,3	17.69 AZN
Yeddi Gözəl Şərabı. Ağ Süfrə Şərabı	0,75l	%10-12	6.6 AZN
Xırdalan Piyvəsi			1,41 AZN
Kristal Vodka	0,25l	%40	2,25 AZN
Yelkən Vodka	0,7l	%40	10,89 AZN

Kaynak: (Bakü, 20.07.2019).

3.2.1.1. Tüketim Oranları

Ruh ve Sinir Hastalıkları Uzmanı Psikiyatr Bekir Brebeni'nin açıklamasına göre alkollü içki moda haline geldiği için, erkeklerle beraber kadınlar da alkol kullanmaya yönelmektedirler (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984: 116).

Azerbaycan'da günümüzde erkeklerle beraber kadınların ve gençlerin de alkol kullandığı görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2014 yılında yayınlanan istatistiklere göre, Azerbaycan'da 15 yaşın üzerindeki her erkek için 6.1, her kadın için 3.6 ve her iki cinsiyet için 5.2 litre alkol tüketiliyor. Ülkede erkeklerin %25.1'i, kadınların %51.4'ü ve her iki cinsiyetin %38.7'si hiç alkol kullanmamıştır. Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2014'te Azerbaycan'daki her 100.000 gençten (14-29 yaş arası) 2'sine alkolizm teşhisi konmuştur. Klinik Tıp Merkezi Toksikoloji Bölüm Başkanı Azer Magsudov'un açıklamasına göre, Azerbaycan'da alkol zehirlenmesi nedeniyle yılda 50-60 müracaat yapılmakta ve başvuruların çoğunluğunun erkek olmasına rağmen, aralarında genç kadınlar da bulunmaktadır. Kadınlar genellikle düşük oranlı alkollü içeceklerle zehirlenmektedir.

Genç kadınların tıbbi tedavi gördükten sonra eve gitmelerine izin verildiği ve hastanede kalmak istemedikleri açıklanmaktadır. Erkekler ise genellikle ambulanslarla, çoğunlukla bilinçsiz olarak merkeze getirilmektedir. Azerbaycan Sağlık Bakanlığı'nın açıklamasına göre 2011'de, Azerbaycan'da kadın alkoliklerin sayısı da artmıştır. Ülkede 2012 yılında 873, 2013'te 891 ve 2014'te 901 resmi kayıtlı alkol bağımlısı kadın bulunmaktadır (www.az.trend.az.,E.T:6 Temmuz 2020).

3.2.2. Engelli Çocuklar

Alkol kullanan hamile kadınların organizmaları kısa sürede zehirlenebilir. Bunun sonucunda engelli, ölü ve prematüre çocuklar doğmaktadır. Sovyet uzmanlarının Kamçatka vilayetinde yardımcı okullarda zihinsel engelli çocukların anneleri ile yaptıkları görüşmeler, 800 kişinin %90'ında doğuma sebebiyet veren ilişkinin sarhoş durumda gerçekleştiğini teyid etmektedir (Сытыньски,1981:37).

Azerbaycan'da 0 ile 18 yaş arasındaki çocuklar toplam nüfusun %35'ini oluşturmaktadır (2.730.000). Bunlardan 48.500'ü engelli çocuklardır (www.edu.gov.az.,E.T:1 Temmuz 2020).

3.2.3.Trafik Kazalarında Alkolün Etkisi

Alkol kullanımının beklenen sonuçlarından biri de trafik kazalarıdır. Alkol, trafik kazalarının %38'inden sorumludur (Saygılı, 2011:70). Azerbaycan'da da trafik kazalarının başlıca sebeplerinden biri alkollü sürücülerdir. Bu tür kazalar bazen insan ölümü ile sonuçlanmaktadır. Ülkede 2018'e kıyasla, 2017 yılında %0,9 daha az trafik kazası görülmüştür. 2018 yılında 1817 trafik kazası yaşanmıştır. Bu kazaların 722'si ölümle, 1711'i yaralanma ile sonuçlanmıştır. Alkollü araç kullanımının sonucu olarak, 49 olay meydana gelmiş, 27 kişi ölmüş, 36 kişi ise yaralanmıştır. Bu kazaların yüzde 75,9'u otomobil sürücüleri tarafından gerçekleştirilmiştir (www.stat.gov.az.,E.T:21 Haziran 2020).

Dünya ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da trafik kazalarının önlenmesi amacıyla çıkarılan kanunlar vardır. Devlet tarafından onaylanan 27 Haziran 2014 tarihli, 209 sayılı kanuna göre, araç kullanan şahısta, nefesinden alkol kokusu

geldiği, ayakta duramadığı veya kendini kontrol edemediği türünden semptomlardan herhangi biri gözlemlendiğinde, trafik polisi müfettişleri tarafından kullanılan teknik araçların yardımıyla (alkol ölçer veya uyuşturucu test cihazı) alkollü sürücü tespit edilmektedir. Bu durum ortaya çıktığında protokol hazırlanmaktadır. Şahıs alkollü olduğunu kabul etmediği takdirde tıbbi muayene için hastaneye gönderilmektedir (www.gsr.fm..E.T:1 Temmuz 2020).

Azerbaycan'da alkollü insanlar tarafından yapılan trafik kazalarının sayısı azalmaktadır. Resmi istatistiklere göre 2012'de 98, 2013'te 80, 2014 yılında ise 60 trafik kazası görülmüştür (www.az.trend.az..6 Temmuz 2020). Aşağıdaki tabloda, Azerbaycan'da 1988 yılından 2015 yılına kadar trafik kazalarında ölenlerin istatistiği verilmiştir.

Resim 5: 1988 Yılından 2015 Yılına Kadar Azerbaycan'da Trafik Kazalarında Ölenlerin İstatistiği

(
Kaynak: www.dyp.gov.az..E.T:5 Temmuz 2020).

3.2.4. Cinayet / İntihar / Yaralama Olaylarında Alkolün Etkisi

İstatistiksel verilere göre çocuklar ve ergenler tarafından işlenen cinayetlerin faillerinin büyük kısmı alkol kullanan ailelerin çocuklarıdır (Тагыјев, 1974:13). Dünya Sağlık Örgütü'nün istatistiki verilerine göre alkol; bıçakla yaralama olaylarının %16'sının, cinayet işleyenlerin %18'inin, yangın çıkaranların %16'sının, anne ve babasını öldürenlerin %21'inin, saldırıya yeltenenlerin %15'inin, ırza

tecavüzlerin %80'inin, çeşitli başka suçların da %60'ının sebebidir (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi,1984: 70).

Azerbaycan'da akollü kişiler tarafından işlenen suçların sayısında bir azalma görülmektedir. 2012'de 603, 2013'te 602 ve 2014'te 593 suç akollü durumda işlenmiştir. 2014 yılında, 14-18 yaş arası çocuklar tarafından alkol etkisi altında 9 suç işlenmiştir (www.az.trend.az,E.T:6 Temmuz 2020).

3.2.5. Yasal Çözümler

Azerbaycan yeni dönemde devlet politikaları geliştirerek zararlı alışkanlıklara karşı ciddi projeler hayata geçirmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Aile, Kadın ve Çocuk Problemleri Üzere Devlet Komitesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Dini Kurumlar Üzere Devlet Komitesi, şehir ve ilçelerde sağlıklı yaşam biçimini önererek zararlı alışkanlıklara karşı projeler hayata geçirmektedir. Komite tarafından ebeveynler, gençler ve ergenler için yapılan bu projelerle alkol, uyuşturucu ve sigaraya karşı bağımlılıklarla mücadeleyle devam edilmektedir (www.scfwca.gov.az,E.T: 11 Haziran 2020). Aynı zamanda okullarda da sık sık devlet tarafından bu tür projeler hayata geçirilmektedir.

Televizyon ve radyo yayıncılığı hakkında Azerbaycan kanununun "Tütün ürünlerinin kullanımının kısıtlanması hakkında" 40.3. maddesi gereği, televizyon ve radyo yayıncıları, tütün kullanımının, alkol, uyuşturucu ve diğer kötü alışkanlıkların olumsuz etkileri üzerine ilgili ve yetkili makamların, bilimsel kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının desteği ile topluma bilgilendirici ve eğitici programlar hazırlayıp bu konuları ayda en az 90 dakika süre ile anlatmaktadırlar. Bu programların 45 dakikası 17.30'dan 23.00'a ve 08.00'den 23.00'a kadar yayınlanmakta ve programların kopyaları her ay Ulusal Televizyon ve Radyo Konseyi'ne sunulmaktadır (www.e-qanun.az,E.T:7 Temmuz 2020).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAYCAN MEDYASINDA ALKOL

4.1. AZERBAYCAN MEDYASINDA ALKOLÜN TEMSİLİ

Dünya medyası gibi Azerbaycan medyasında da alkole rastlanmaktadır. Alkolün medyada gösterilmesi konusunda uyulacak kurallar konusunda, devlet tarafından birçok yasa çıkarılmıştır.

Alkollü içkilerin basılı medyada nasıl yer alacağı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin alkollü içkilerin reklamı hakkındaki kanununun 27. maddesinde belirtilmektedir:

27.2. Alkollü içeceklerin reklamı aşağıdaki reklam ortamlarına yerleştirilemez:

27.2.1. Yüzde 5'ten fazla koyuluğa sahip alkollü içeceklerin süreli yayınların ön ve arka kapağında, internet bilgi kaynaklarının ön sayfasında;

27.2.2. Reşit olmayanlara yönelik basılı yayınlarda, ses ve video materyallerinde (www.president.az, E.T:5 Nisan 2020).

Medyada alkolün tanıtımı hakkında Azerbaycanlı Profesör Gulu Meheremli ve Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı'yla yapılan yüz yüze görüşme için Ekler 7'ye ve Ekler 8'e bakınız.

4.1.1. Sinemada Alkol

Alkol sinema aracılığı ile de seyirciye sunulmaktadır. Alkol propagandasında filmdeki birkaç alkol sahnesiyle, nüfusun önemli bir kısmını, alkolün bir uyuşturucu olmadığına, norm olduğuna ikna etmeye çalışıyorlar, hatta halkın bir kısmı alkolün bir gıda ürünü olduğundan emin. Bu noktada Werther etkisinden söz edilebilir. Werther etkisi, televizyonda veya diğer medyada yaygın olarak bildirilen bir intiharın ardından meydana gelen büyük bir taklit intihar dalgasıdır. Böyle bir haberden

sonraki 0-7 gün arasında, intihar oranları önemli ölçüde artmaktadır. Ünlü olan ilk intiharın ardından, intihar eden kişi belirli bir sosyal çevre veya mesleğe mensupsa, benzer sosyal çevreden ve meslek mensuplarından insanlar arasında intiharlar artmıştır.

Eğer izlenen 10 filmde 9'unun kahramanı intihar ettiyse, o zaman gerçek hayatta da daha fazla intihar olurdu. Aslında alkol yavaş bir intihardır (www.whatisgood.ru, E.T:28 Temmuz 2020). Dünya sinemasında alkollü içecekler gösterildiği gibi, Azerbaycan sinemasında da alkol kullanımı vardır. Sovyet döneminde çekilmiş ve çağdaş filmlerde, belli sahnelerde kahramanların her tür alkol çeşidi (şarap, votka, şampanya, viski, bira) kullandığı gösterilmektedir veya alkol bazı sahnelerde süs olarak gösterilmektedir.

4.1.2. Reklam Olarak Alkol

Azerbaycan'da alkol reklamı bazı yasalar çerçevesinde yapılmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti alkollü içkilerin reklamı hakkındaki kanunun 27. maddesi gereği:

27.2.3. Telekomünikasyon tesislerinde (koyuluğu %5'ten fazla olan alkollü içecekler);

27.2.4. Alkollü içeceklerin örneklerinin dağıtımı ve tadımının eşlik ettiği reklam kampanyalarına sadece perakende satış mağazalarında, özel sergilerin tadım salonlarında izin verilir. Bu reklam kampanyasında ücretsiz alkollü içecekleri reşit olmayanlara dağıtmak ve tadım için alkollü içecek örnekleri sunmak yasaktır.

27.3. %5'in üzerinde bir koyuluğa sahip alkollü içeceklerin reklamına, aşırı kullanımın sağlığa zararlı olduğuna dair bir uyarı eşlik etmelidir. Bu bildirim, reklam alanının en az %10'u kadar olmalıdır.

27.4. Araçların üzerinde, onların faaliyetlerini sağlayan binaların, kurguların içinde ve üzerinde (alkollü içeceklerin perakende satışının yapıldığı yerler hariç) alkollü içeceklerin reklamının yapılması yasaktır.

13.3. Alkol oranı 5'ten fazla olan alkollü içeceklerin üretimi ve (veya) satışı ile uğraşan kişiler, bu kanunun belirtilen zaman sınırına (alkollü içecekler düzenlenen kurallara göre gece saat 23:00'dan sonra televizyon reklamlarında yayınlanabilmektedir) sponsor olarak aday gösterilebilir (www.president.az, E.T:5 Nisan 2020). Azerbaycan'da alkollü içeceklerin reklamlarında birçok kampanya teklifleri bulunmaktadır. İçkinin kapağının içinde kontur şifresi veya para kazanabilme imkanı olabilmektedir.

Youtube portalına yerleştirilen alkol reklam linkleri:

1. Şarap reklamı (www.youtube.com, E.T:10 Nisan 2020).
2. Xırdalan Şarap Yeni İl Təbriki, (www.youtube.com, E.T:10 Nisan 2020)
3. Bira reklamı (<https://www.youtube.com>, E.T:10 Nisan 2020).
4. Bira reklamı (www.youtube.com, E.T:10 Nisan 2020).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin reklam hakkındaki kanununun 17. maddesinde alkollü içeceklerin reklamında bu tür bir temsile izin verilmemesi kararlaştırılmıştır.

- Alkollü içeceklerin içilmesinin gösterilmesi;
- Halka açık alanlarda, sportif ve kişisel başarılarında, alkollü içki içmenin fiziksel veya zihinsel olarak durumu iyileştirmeye etkili olduğu izlenimini yaratmak;
- Alkolden vazgeçenlerin gözden düşürülmesine;
- Alkolün olumlu tedavi özellikleri hakkında bilgi verilmesine;
- Belli bir ürünün içeriğinde alkolün yüksek oranda olması ve bu ürünün avantajlı gibi sunulmasına;
- Ergenlik yaşına gelmeyenlere, kadınlara müracaat edilmesi, rol modeli olarak yetişkin ve gençler arasında ünlü olan kişilerin ve sporcuların, 25 yaşa kadar kişilerin kullanılmasına;
- Alkollü içeceklerin yetişkinler ve kadınlar için tasarlanmış film ve video ürünlerinde, medyada herhangi bir şekilde yayımına;
- Gazetelerin ilk sayfalarında, dergi başlıklarında alkol reklamı yayımına;

- Alkollü içeceklerin çocuk, eğitim ve spor tesislerinde, ibadethanelerde ve aynı zamanda bu yapıların 100 metre yakınında reklam yayımına (<https://www.wipo.int.,E.T.10> Mart 2019).
- Alkol oranı %5'ten fazla olan alkollü içeceklerin (şarapların) reklam yasaları
- %5'ten fazla alkol içeren şarap ürünlerinin telekomünikasyon kurgularında, basının ön yüz ve arkasında, internet bilgi kaynaklarının ön sayfasında;
- Ergenlik yaşına erişmemişler için özel yayın yapan yazılı basında, audio ve video materyallerinde,
- Araçlarda, aynı zamanda onların operasyonlarını destekleyen binalar, kurguların üzerinde ve içinde (alkollü içeceklerin perakende satışının yapıldığı yerler hariç).

Maddede ayrıca, koyuluğu %'5ten fazla olan şarap ürünlerinin açık alana yerleştirilmesinin ve hediye edilmesinin yasaklandığı belirtiliyor (www.banker.az.,E.T:24 Haziran 2020).

4.1.3. Sosyal Medyada Alkolün Temsili

Azerbaycan'da alkol üreten fabrikaların tanıtım videoları, Youtube portalında da yayınlanmaktadır. Örnek olarak:

1. (<https://www.youtube.com.,E.T:1> Eylül 2020).
2. (www.youtube.com.,E.T:2 Eylül 2020).
- 3.(www.youtube.com., E.T:15 Eylül 2020).
- 4.(<https://www.youtube.com.,E.T:1> Eylül 2020).
5. (www.youtube.com., E.T:1 Eylül 2020).

4.2. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ VE SONRASINDA MEDYA

Sovyet döneminde basın, doğası gereği büyük ölçüde komünist ideolojik zincirlerin ve şiddetli sansürün baskısı altında çalışmıştır. Aynı zamanda o yıllarda gazete ve dergi sayısı artmış, televizyon ve radyo gazeteciliği gelişmiştir. Azerbaycan basını, Sovyet iktidarı yıllarında halkın zengin milli geleneklerini koruyabilmiş, ülke hayatının tüm yönlerini geniş çapta ele alabilmiş, aydınlanma işlevini sürdürmüş ve cumhuriyetinin sosyo-politik ve kültürel yaşamındaki olay ve süreçlerin dışında kalmamıştır. Devlet bağımsızlığını kazandıktan sonra, Azerbaycan medyası ifade özgürlüğünün oluşması için gerekli yasal ve düzenleyici çerçevenin kurulması ve medyanın ekonomik bağımsızlığının sağlanması için olanca fırsata sahip olmuştur. Son yıllarda medyanın maddi ve teknik temelini güçlendirilmesi, gazetecilerin çalışmalarının değerlendirilmesi için alınan tedbirlerin ölçeği genişletilmiştir (www.president.az, E.T:5 Nisan 2020).

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı ile Sovyet dönemi ve sonrasında Azerbaycan basını hakkında yapılan yüz yüze görüşme için Ekler 8'e bakınız.

4.2.1. Sinema Endüstrisi

Azerbaycan sinemasının tarihi belgesellerle, 2 Ağustos 1898'de Aleksandr Mişo'nun "Bibiheybet'te Neft Fontanı Yangını", "İlişdin", "Kafkas Reqsı", "Balahanıda Neft Fontanı" ve "Şehir Bağında Halk Gezintisi" belgesellerinin gösterimi ile başlamıştır. İlerleyen yıllarda sinemaya sesin gelmesi, sinemaya sanatsal ve estetik bir kalite kazandırmıştır. 1941-1945 savaşının arifesinde sinemanın ana görevi, halkın ahlaki gücünü seferber etmek, vatansever propagandayı güçlendirmektir. Savaştan sonra sadece Azerbaycan'da değil, Tüm Birlik'te de film kıtlığı yaşanmaktaydı. 1945'te "Arşin Mal Alan" ("Arşin Mal Alan") komedi filminin tekrar yapımından sonra, sinematografide müzikal komedi, müzikal film türüne ilgi daha da arttı. 1960'larda Azerbaycan sineması hem sanat hem de içerik açısından kademeli bir yenilenme dönemine girdi.

Azerbaycan'da animasyon sineması savaştan önce var olmasına rağmen, bu alandaki dönüm noktası 60'ların sonlarında başladı. Azerbaycan sinemasının Rönesans'ı sayılan 70'li ve 80'li yıllarda, tarihsel ve tarihsel devrimci türlerde filmler çekilmekteydi. Azerbaycan sinemasının ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra, diğer türler gibi çocuk sineması da film yapımcılarının odak noktası oldu. 1990'dan sonra Azerbaycan'da üretilen film sayısı önemli ölçüde azalsa da, modern estetik gereksinimleri karşılayan ve gerçek hayatı yansıtan önemli uzun metrajlı filmler çekilmiştir. 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra Azerbaycan toplum için yeni görevler belirledi. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev hakimiyetin başına geldiği günden itibaren Azerbaycan sinemasının gelişimine büyük katkılarda bulundu. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkede 25'ten fazla bağımsız ticari stüdyo ve film şirketi bulunmaktaydı. Bunların çoğu daha sonra finansman eksikliği nedeniyle operasyonlarını durdurmuştu. Şu an ülkede yeni özel stüdyolar kurulmaktadır. Bu stüdyoların ürettiği filmler uluslararası sinema festivallerinde ödüllendirilmektedir. 1990 yılında kurulmuş «Azanfilm» stüdyosunda animasyon filmler üretilmektedir.

1993 yılında H. Aliyev tarafından Azerbaycan Devlet Film Fonu kuruldu. Bu organ, çalışmalarını beş yönde düzenledi: 1. Filmlerin restorasyonu ve korunması; 2. Ulusal ve yabancı filmlerin tanıtımı; 3. Arşiv materyallerinin toplanması; 4. Bilimsel araştırma ve araştırma çalışmalarının yürütülmesi; 5. Uluslararası ilişkiler konusunda çalışma yürütülmesi.

Sinematografi alanında yönetim işlevlerini yerine getirmek üzere 2006 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinematografi Bölümü kurulmuştur (Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, 2017).

2006 yılından günümüze kadar devlet bütçesinden ayrılan kaynak ile 45 adet uzun metrajlı film, 51 kısa metrajlı film, 216 belgesel, 23 çizgi film çekilmiş ve yine aynı bütçe ile Mozalan sinema dergisi 18 bölüm yayınlanmış, toplam 347 adet film üretilmiştir. Azerbaycan sinemasının ana teması olan Karabağ hakkında, devletin isteği ile 9 uzun metrajlı film, 85 belgesel film, 2013-2016 yılları arasında

"Azerbaycan'ın Ulusal Kahramanları" silsilesinden toplam 75 adet belgesel film çekilmiştir (www.mct.gov.az,E.T:4 Nisan 2020).

Filmlerin dönemsel maliyetlerine baktığımızda, yönetmen Eldar Guliyev'in 1979 yılında çektiği "Babek" filminin bütçesi 1 milyon 650 bin ruble olmuştur. "Babək" ("Babek") filmi yaklaşık 60 ülke tarafından kiralanmış, sadece bir yılda 35 milyondan fazla izleyici tarafından izlenmiştir (www.qafqazinfo.az,E.T:14 Temmuz 2020).

Aşağıdaki filmlerin bütçesi, filmlerin yönetmenlerinden ve Azerbaycan film sinema stüdyosundan alınmıştır.

Tablo 11: Bazı Azerbaycan Filmlerinin Bütçesi

Filmin ismi	Filmin gerçek ismi	Yönetmen	Yıl	Bütçe
Oyuncu	Aktrisa	Rövşen İsak	2011	720 Bin AZN
Dolu	Dolu	Elhan Caferov	2012	1.3 Milyon AZN
Çölçü	Çölçü	Şamil Aliyev	2012	100 Bin AZN
Büyücü	Ovsuncu	Oktay Mir-Kasım	2012	1 Milyon 667 Bin AZN
Eksiz Anılar	Yarımçıq Xatirələr	Elhan Caferov	2015	2 Milyon AZN
Ali ve Nino	Əli və Nino	Azif Kapadia	2016	20 Milyon Dolar
Hayır ve Şer'in Dansı	Xeyir və Şərin Rəqsi	Yaver Rzayev	2016	900 Bin AZN
Yok Böyle Sohbet	Yoxdur Belə Söhbət	Rüfət Asadov	2017	450 Bin AZN
Eviniz Abat	Eviniz Abat	Mirsadık Ağazade	2018	1 Milyon 300 Bin AZN

Azerbaycan filmleri Sovyet devrinden başlanarak ödüllendirilmiştir. "Xəzər Neftçiləri Haqqında Dəstan" ("Hazar Petrolçüləri Hakkında Destan") ve "Dənizi Fəth Edənlər" ("Denizi Fethedenler") (yönetmen Roman Garmen) belgesel filmleri Lenin Ödülü'ne, "Arşın Mal Alan" ("Arşın Mal Alan") (yönetmen Rza Tahmasib, Nikolai Leshchenko) ve "İstintaq" ("Soruşturma") (Yönetmen Rasim Ocagov) filmleri SSCB

Devlet Ödülü'ne, "Şərikli Çörək" ("Paylaşılan Ekmek") (yönetmen Şamil Mahmudbəyov), "Sevinç Buxtası" (Sevinç Körfezi), "Birisigün, Geceyarısı" ("O Birgün Geceyarısı") (yönetmen Arif Babayev), "Atları Yəhərləyin" ("Atları Eyerleyin") (yönetmen Abdul Mahmudov, Hasanağa Turabov), "Ad Günü" ("Doğum Günü") (yönetmen Rasim Ocagov), "Ölü Zona" ("Ölü Alan") (yönetmen Rauf Nağıyev), "Balaban" (yönetmen Hamis Muradov) filmi ve belgesel filmleri Azərbaycan SSCB Devlet Ödülü'ne, "Sovyet Azərbaycanı" (yönetmen Muhtar Dadaşov) belgesel filmi Kann Uluslararası Film Festivali Özel Ödülü'ne, "S.M.Kirov Adına Körfezde" (yönetmen Cavanşir Mamedov) belgesel filmi, Venedik Uluslararası Film Festivali'nin diploması ile, "Tekce Adanı Özünle Apar Bilməzsən" ("Yalnız Adanı Götüremezsən") (yönetmen Gülbeniz Azimzade) IX Tüm Birlikler Ümumittifaq Televizyon Filmleri Festivali'nde büyük ödüle, "Dissonans" (yönetmen Teymur Bekirzade) belgesel filmi VII Tüm Birlikler Spor Filmleri Festivali'nde Altın Madalya'ya, "Şeytan Göz Gabağında" ("Şeytan Göz Önünde") (Oktay Mir-Gasim'in yönettiği), "Nəsimi" ("Nesimi") (Hasan Seyidbəyli'nin yönettiği), "Bakü və Bakülülər" (yönetmen Lətif Seferov) uzun metrajlı filmler ve belgesel filmleri, Sovyet Filmlerinin Tümbirlikler Festivalinin Ödülü'ne layık görülmüştür.

1993'te Haydar Aliyev'in iktidara geldiği dönemden itibaren sinemaya özel dikkat gösterilmiştir. Devlet hesabına çekilmiş birçok film: "40. Kapı" (Elçin Musaoğlu'nun yönettiği), "Çölçü", "Azərbaycan Xalçası" ("Azərbaycan Halısı") (Şamil Aliyev'in yönettiği), "Axınla Aşağı" ("Akınla Aşağı") (Asif Rüstəmov'un yönettiği), "Qırmızı Bağ" ("Kırmızı Bahçe") (yönetmen Mirbala Salimli) "İçəri Şəhər" ("İçeri Şehir") (yönetmen İlgar Safat), "Qisas Almadan Ölmə" ("İntikam Almadan Ölme") (yönetmen Oktay Mir-Gasim), "Onun Atası" ("Onun Babası") (yönetmen Zəmin Mamedov), "Sonuncu" (yönetmen Sergey Pikalov), "Əriyən Ada" ("Eriyen Ada") (yönetmen Fəriz Ahmedov), "Lahıc" (yönetmen Tofig Şahverdiyev), "Köhnə Saat" ("Eski Saat") (yönetmen Cavid Ahadov), "Nar Bağı" ("Nar Bahçesi") (yönetmen İlgar Necef) ve aralarında sinema filmleri, belgesel ve çizgi filmler olan diğerleri Fransa, Almanya, İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya, Japonya, Çin, Rusya ve Hindistan'da gerçekleştirilen uluslararası film festivallerinde 200'den fazla kez

gösterilmiş, 21'i "En İyi Film", 6'sı "En İyi Yönetmen", 9'u "En İyi Erkek Oyuncu" ve 4'ü "En İyi Senaryo" ödülüne layık görülmüştür. 60'tan fazla film ödüllendirilmiştir (www.mct.gov.az,E.T:4 Nisan 2020).

Azerbaycan sineması tarihinde uluslararası festivallerde en çok başarılı kazanan filmler arasında bulunan "Şollerin Arxivi" ("Şollerin Arhivi") uzun metrajlı filmi ilk kez ABD'nin The Green Mountain Christian Film Festivali'nde bir günde iki ödül kazanmıştır. Film aynı zamanda ABD'deki Baptist Fellowship Kilisesi'nde gerçekleştirilen festivalde "En İyi Yabancı Film" ve "En İyi Yabancı Yönetmen" kategorisinde ödül kazanmıştır (www.xalqqazeti.com,E.T:10 Mayıs 2020).

Sovyet döneminin sonuna doğru, ülkenin tek film stüdyosu Azerbaycanfilm, Devlet Sineması ve SSCB Merkez Televizyonu'nun talebi üzerine yılda 7 veya 8 film, ayrıca yıl boyunca 20-25 belgesel ve 2-3 animasyon filmi yapmaktaydı. Stüdyonun kuruluşunun ilk günlerinden bu yana ülkede yaklaşık 240 uzun metrajlı film, 50'den fazla kısa film, 1.200'den fazla belgesel ve yaklaşık 100 animasyon filmi üretildi (<https://www.culturepartnership.eu/az/article/sub-sector-report-az>). 1992 ve 1994'te dört, 1993 ve 1995'te altı uzun metrajlı film üretildi. 2000'lerin başından beri, yılda iki veya üç uzun metrajlı film üretilmekteydi (www.bakuresearchinstitute.org/az,E.T:27 Haziran 2020).

4.2.2. Sovyet Birliği Döneminde Sinema

Dünya sinemasının başladığından 2 yıl sonra, 1897 yılının sonlarında Lumiere kardeşlerin sinematografını Azerbaycan'a getirmiş ve anlamlandırılmış fotolar göstermişlerdir. Azerbaycan sinema tarihi, 2 Ağustos 1898 tarihinde başlamıştır. İlk filmler kısa filmler Bibiheybetde Neft Fontanı Yangını", "Balahanıda Neft Fontanı", "Şehir Bağında Halq Gezintisi", "Qafqaz Reqsı" ve ilk uzun metrajlı konulu film olan "İlişdin"dir. Azerbaycan'da ilk filmler, Bakü'de doğup büyümüş Rusya vatandaşı fotoğrafçı Mişon tarafından çekilmiştir. Sinemanın sessiz döneminde, sinematograflar zamanın gereksinimlerine uygun olarak bir dizi film yaptılar. Azerbaycan'ın 28 Nisan 1920'de XI Kızıl Ordusu tarafından işgal edilmesinden sonra, ülkenin sinema tarihinde yeni bir dönem başladı. Sinema yeni

Sovyet ideolojisinin güçlü bir propaganda aracı haline geldi. Azerbaycan'da film üretimini sistematik olarak düzenlemek için 1923 yılında Bakü'de Birinci Devlet Film Fabrikası açıldı. İlk kez fabrikada iki bölümlü "Qız Qalası" ("Kız Kulesi") isimli uzun metrajlı film yapıldı. Böylece sinema devletin tekeli haline geldi. Sovyet ideolojisi aynı zamanda sinema çalışanlarına da görevler yükledi.

1935 yılında Azerbaycan sessiz dönemden sesli döneme geçmiştir. İlk sesli film "Mavi Dənizin Sahilində" ("Mavi Denizin Sahilinde") adlı filmidir.

1930'larda Azerbaycan sinemasının ana çizgisi daha çok modern temalar üzerineydi. Sessiz sinema tarihinde, ülkede 30'dan fazla uzun metrajlı, 130'a yakın belgesel, bilimsel ve kitlesele film üretilmiştir.

1950'lerin ikinci yarısından sonra, özellikle 60'ların sonlarında, Azerbaycan sinemasında bir canlanma olmuştur. Moskova Yüksek Sinematografi Enstitüsü'nden mezun olan bir grup gencin Bakü Film Stüdyosu'ndaki faaliyetleri sayesinde, Azerbaycan sineması yeni bir gelişme aşamasına girmiştir.

70 ve 80'lere Azerbaycan sinemasının Rönesansı denir. Sinema eleştirmeni Aydın Kazımzade'ye göre bu, filmlerin hem sanatsal hem de içerik açısından kademeli olarak yenilenmesi, sinemanın profesyonel seviyesinin yükselmesi, tasvir araçlarının genişlemesi, ideolojik stereotiplerin yumuşatılması, sosyal ve ahlaki sorunların daha keskin çözümü nedeniyle olmuştur. Gençlerin orta yaşlı ve yaşlı film yapımcıları ile işbirliği, Azerbaycan sinemasının profesyonel seviyesinin yükselmesine, ulusal kimliğe ve fikir derinliğine sahip filmlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kazımzadə, 2015:210-212).

4.2.2.1. Dönemin Filmleri ve Alkol Sahneleri Üzerine

Azerbaycan sinemasının eski ve yeni filmlerinde alkol sahnelerinin de yer aldığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda Sovyet Döneminde çekilen ve incelenen 44 film içerisinde 34 filmde alkol maddesinin kullanıldığı, 11 filmde ise alkol maddesinin kullandığı sahnelerin bulunmadığı belirlenmiştir.

Tablo 12: Sovyet Döneminde Çekilmiş Alkol Kullanılan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Bismillah	Bismillah	Abas Mirze Şarifzade	1925
Sevil	Sevil	Abo Beknazarov	1929
Letif	Lətif	Mikayıl Mikayılov	1930
Aşk Oyunu	Məhəbbət Oyunu	Abas Mirze Şarifzade	1935
Köylülər	Kəndlilər	Samed Merdenov	1939
Bahtiyar	Bəxtiyar	Latif Saferov	1955
O Olmasın, Şu Olsun	O Olmasın, Bu Olsun	Hüseyn Seyidzade	1956
Kızmar Güneş Altında	Qızmar Günəş Altında	Latif Səfərov	1957
Onu Affetmek Olur mu?	Onu Bağışlamaq Olarmı?	Rza Tehmasib	1959
Aygün	Aygün	Kamil Rüztembəyov	1960
Koroğlu	Koroğlu	Hüseyn Seyidzade	1960
Telefoncu Kız	Telefonçu Qız	Hasann Seyidbeyli	1962
Yıldız	Ulduz	Ağarza Guliyev	1964
Karaca Kız	Qaraca Qız	Şamil Mahmudbeyov	1966
Çocukluğun Son Gecesi	Uşaqlığın Son Gecəsi	Arif Babayev	1968
Gün Geçti	Gün Keçdi	Arif Babayev	1971
Hayat Bizi Sınıyor	Həyat Bizi Sınayır	Şamil Mahmudbeyov	1972
Bizim Sokağın Oğlanları	Bizim Küçənin Oğlanları	Tofiq İsmayılov	1973
Katır Memmed	Qatır Məmməd	Rasim Ocagov	1974
Derviş Paris'i Partlatıyor	Dərviş Pariji Partladır	Şamil Mahmudbeyov, Kamil Mahmudbeyov	1977
Doğum Günü	Ad Günü	Rasim Ocagov	1977
Kaynana	Qaynana	Hüseyn Seyidzade	1978
Karım Benim, Çocuklarım Benim	Arvadım Mənim, Uşaqlarım Mənim	Nicat Feyzullayev	1978
Babek	Babək	Eldar Guliyev	1979
Ben Şarkı Besteliyorum	Mən Mahnı Qoşuram	Tofiq İsmayılov	1979
Soruşturma	İstintaq	Rasim Ocagov	1979
Bekle Beni	Gözlə Məni	Kamil Rüstembeyov	1980
Onun Belalı Sevgisi	Onun Bəlalı Sevgisi	Hesen Seyidbeyli	1980
Yol Hikayesi	Yol Əhvalatı	Teymur Bekirzade	1980
Gümüşgölün Efsanesi	Gümüşgöl Əfsanəsi	Eldar Guliyev	1984
Bağ Mevsimi	Bağ Mövsümü	Tofik Tağızade	1985
Ölsəm Affet	Ölsəm Bağışla	Rasim Ocagov	1989
Gece Treninde Cinayet	Gecə Qatarında Qətl	Ebdül Mahmudov	1990
Cinayet Günü	Qətl Günü	Gülbeniz Azimzade	1990

Tablo 13: Sovyet Döneminde Çekilmiş Olan Alkol Kullanılmayan Filmler

Filmin İsmi	Filmin Orijinal İsmi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Kız Kulesi	Qız Qalası	Vladimr Bellyuzek	1924
Arşin Mal Alan	Arşin Mal Alan	Rza Tahmasib	1945
Üvey Anne	Ögey Ana	Hebib İsmayılov	1958
Bir Kullenin Sırrı	Bir Qalanın Sırrı	Alisattar Atakişiyev	1961
Sırlı Boron	Şehirli Xalat	Alisattar Atakişiyev	1964
Paylaşılan Ekmek	Şerikli Çörək	Şamil Mahmutbeyov	1969
Yedi Oğul İsterim	Yeddi Oğul İstərəm	Tofiq Tağızade	1970
Sonuncu Aşırım	Axırıncı Aşırım	Kamil Rüstembeyov	1971
Aslan Evden Gitti	Şir Evdən Getdi	Rasim İsmayılov	1977
Dedemin Dedesinin Dedesi	Babamın Babasının Babası	Tofiq Tağızade	1981
Asif, Vasif, Ağasif	Asif, Vasif, Ağasif	Rasim İsmayılov	1983

4.2.2.1.1. İncelenen Film /«Qızıl Uçurum»

Bakü her zaman dünyanın petrol kaynağı olarak bilinmiştir. Birçok Sovyet filminde, Azerbaycanlı petrolcülerin yaşamı yansıtılmıştır. Bu filmlerden biri de "Qızıl Uçurum" ("Kızıl Uçurum") filmidir. "Qızıl Uçurum" filmi 1980 yılında yazar İbrahim bey Musabeyov'un "Neft ve Milyonlar Seltenetin'de" adlı hikayesinden uyarlanarak çekilen ikinci ekran versiyonudur. 1916 yılında "Neft ve Milyonlar Selteneti'nde" filmi kaybolduğu için, aynı film 1980 yılında yönetmen Fikret Aliyev tarafından "Qızıl Uçurum" ismi ile tekrar çekilmiştir.

Filmde Bakü'nün 20. yüzyılın başındaki hayatı, Bakülü Müslüman milyonerlerin yaşamları, bir parça ekmek için petrol alanlarında en zor şartlarda çalışan işçilerin sıkı çalışmaları canlandırılmıştır. Filmde toplumun paraya sahip kesiminin iç yüzü, çirkinlikleri, bu toplumun insanların hayatına olan etkisi yansıtılmıştır. Filmde ana kahraman Celil'in kaderi anlatılmaktadır. Petrol onun yaşamını değiştirir.

Filmin başında bekar olan Celil, petrol alanında iş bulduktan sonra Şefige isimli bir kadınla evlenir. Petrol kuyularında diğer işçiler gibi çok çalışıp az para kazansa da iyi bir aile adamıdır. Aynı zamanda iyi bir arkadaş çevresi vardır. Apşeron topraklarının her yerinde gittikçe artan petrol kuyuları girişimcilere zenginlik kazandırmaktadır.

Celil'in evinin avlusunda da petrol kuyusu bulunduğundan haberdar olan Lütfeli, onunla yakınlık kurmaya başlar. Kısa zamanda petrol fişkıran kuyusu

Celil'i zengin bir iş adamına dönüştürür. Kazandığı paralarla mülk almaya başlar, birçok gemi ve madenin sahibi olur. Celil'in Lütfeli ile dostluğu onu sadece iflas ettirmekle kalmaz, aynı zamanda hayatını da mahveder. Celil yavaş yavaş arkadaşlarını, evini ve ailesini kaybederken, kendi de yok olmaktadır. Zahmetsiz, kolay kazanılan para onu gerçek kişiliğinden uzaklaştırmıştır. Lütfeli onun parasını sahiplenmek için onu eğlenceli mekanlara götürür. Celil gazinolarda kumar oynamaya, alkol içmeye ve başka kötü alışkanlıklar edinmeye başlar. Gazinoda çalışan bir kadınla tanışan Celil onun için fazlaca para harcar. Celil, Lütfeli ile kadının oyununa gelmektedir. Celil'in birlikte seyahate çıktığı kadın paralarını alıp kaçar. Sarhoşluğu geçince Celil kendini müflis bir halde bulur. Ailesini bırakıp Avrupa'ya yerleşen Celil uzun zaman ailesi ile ilgilenmez. Lütfeli onun bu durumunu kullanarak karısı Şefiğe'ye göz koyar. Defalarca onu sevdiğini söyleyip onunla evlenmek ister fakat karşılık bulamaz. Bunun üzerine Lütfeli ona zorla sahip olmaya çalışır. Filmin sonunda Lütfeli, Şefiğe'ye sahip çıkan yaşlı adam Gurban tarafından bıçaklanarak öldürülür. Tanınmaz halde evine yurduna dönen hasta Celil ise ailesinin karşısına çıkamaz ve kalp krizinden hayatını kaybeder.

1 saat 16 dakika 54 saniyelik filmde, alkolün yol açtığı olumsuzlukların gösterilmesi için, film kahramanlarının alkol kullanımına çok fazla yer verilmiştir.

Filmin 29:09-31:26 dakikaları arasında gazino.

Filmin 30:14-30:41 dakikaları arasında gazinoda kumar oyununda para kazanan Celil, Lütfeli ile arkadaş olmaları şerefine birlikte şampanya içmeyi düşünür.

30:42-30:47 dakikaları arasında restoranda bulunan kadın ve erkeklerin alkol kullandığı görülmektedir.

30:48-30:57 ve 31:04-31:09 dakikalarında Celil ve Lütfeli şampanya içer.

31:22-31:26 saniyelerinde Celil'in alkolü içip bitirdiği anlaşılır.

Filmin 31:43-32:43 dakikaları arasında gazino odası.

Celil'in gazinonun bir odasında kadınla çıplak halde uyuduğunu görürüz. Ayıldığında nerede olduğunu hatırlamayan Celil'in hareketlerinden, gece çok alkol aldığı anlaşılmaktadır.

Filmin 32:27-32:37 dakikalarında komşu odadan ellerinde şampanya ile gelen Lütfeli ile kadın onları da içkiye davet ederler.

32:40-32:42 Lütfeli kadının bardağına şampanya koyarken, kadınlarla beraber Celil'in şaşkın hali ile alay geçerek Celil'i utandırır.

Filmin 34:57-38:20 dakikaları arasında Celil'in evi.

Filmin 35:12-35:13 dakikaları arasında garsonun elinde alkollü içki görülmektedir.

36:08-36:13 dakikaları arasında garsonun kadınlara ve erkeklere alkollü içki ikram ettiği ve erkeklerle beraber kadınların da ellerinde kadehler olduğu ve onların da alkol kullanmaya hazır oldukları anlaşılmaktadır.

Filmin 36:14-36:17 dakikaları arasında bir kadın ve iki erkek ellerinde alkole dolu kadehle sohbet etmekte ve bir erkeğin alkol içtiği görülmektedir.

36:58-37:00 ve 37:06-37:08 dakikaları arasında kadının ve erkeklerin ellerinde alkol dolu kadehler görülmektedir.

37:25-37:27 saniyeleri arasında garsonun elinde içi alkole dolu bardaklar görülmektedir.

37:44-37:45 saniyeleri arasında kadının alkol içtiği görülmektedir.

Gazino

Filmin 39:32-39:36 saniyeleri arasında Celil ile Lütfeli'nin alkol bulunan bir masada oturduğu görülmektedir.

Filmin 39:57-42:18 dakikaları arasında Celil'in evi.

Filmin 39:57-42:18 dakikaları arasında ailesi onun alkol kullanmamasını tavsiye ettiği halde, onun sinirlendiğini ve ailesine karşı saygısız davrandığı ortaya çıkar. Sarhoş olan Celil yatağa uzanarak uyur.

Celil'in evi

Filmin 42:46-44:54 dakikaları arasında Celil sevgilisi ile hoş vakit geçirir.

42:46-42:50 saniyeleri arasında Celil şampanya patlatır. Evinde misafir olan sevgilisi ve arkadaşlık ettiği Lütfeli ile beraber olan Celil bu sahnede şampanya patlatır.

Filmin 43:03-43:44 saniyeleri arasında kadın Lütfeli ile şampanya içerek sohbet eder.

43:52-44:12 dakikalarında masa üzerinde buz içinde alkol görülmektedir.

Filmin 50:16-52:06 saniyeleri arasında Avrupa'da restoran ve gazino

50:16-50:18 saniyeleri arasında Celil ve sevgilisinin bulundukları restoranda, masada buzda şampanya ve her ikisinin önünde dolu birer kadeh şampanya bulunmaktadır.

50:30-50:34 saniyeleri arasında restoranda Celil ve sevgilinin masasına garson tarafında şampanya getirilmektedir.

50:40-50:45 saniyeleri arasında diğer müşterilerinde önünde şampanya olduğu ve kadının alkol kullandığı görülmektedir.

Filmin 50:52-51:03 dakikaları arasında alkol yer almaktadır. Gazinoda bulunduklarında kumar oynayan Celil'in sevgilisi, onun yanında oturarak keyifle alkol kullanmaktadır. Gazinoda bulunan diğer müşteriler de alkol içmektedirler.

51:52-51:55 ve 52:00-52:06 dakikaları arasında restoranda bulunan Celil ve sevgilisinin masasında alkollü içkiler görülmektedir.

Filmin 54:40- 56:10 dakikaları arasında Avrupa’da gazino.

55:10-50:14 dakikaları arasında gazinoda para kaybeden Celil’in sevgilisi, başka bir erkekle meyve yiyerek eğlenir. Masa üzerinde içi alkolle dolu bardak ve buz içinde alkol şişesi görülmektedir.

55:56-56:00 dakikaları arasında yalnız buzlu suda alkol şişesi görülmektedir.

56:03-56:10 dakikaları arasında tekrar masanın arkasında bulunan kadın ve erkek gösterilmektedir. Masada alkol vardır. Alkolden keyiflenen kadının gülüş sesleri Celil’i ezer. Bu durumdan etkilenen Celil hemen adamla kavga eder.

Film Vlnüs'taki Tüm Birlik Film Festivali’nde ana ödüllerden birine layık görülmüştür. 1983’te Leningrad’da XIV. Ümmumittifak Film Festivali’nde filmin yönetmeni Fikret Aliyev’e ödül verilmiştir. Film Youtube portalında 5728 defa izlenmiştir (E.T.17.10.2020. saat 23:00).

Kızıl Uçurum filmin linki: (www.youtube.com.,E.T: (E.T.17.10.2020, saat 23:00).

4.2.2.1.2. Değerlendirmeler

Bu filmde, alkolün kişiyi ve çevresini nasıl olumsuz şekilde etkilediği gösterilmektedir.

1. Alkol kişinin hayatını değiştirir.
2. Alkol kişinin çevresini değiştirir.
3. Alkol aileye birçok sorun getirir.
4. Alkol kişinin karakterini değiştirir.
5. Fazla alkol tüketimi kalp hastalığına ve ölüme yol açabilir.
6. Filmin süresi 1 saat 14 dakika 10 saniyedir. Filmde toplam 3 dakika 45 saniye alkol sunulmuştur.

4.3. 1991 BAĞIMSIZLIK DÖNEMİNDE SİNEMA

1991 yılında Sovyetler Birliği dağılmaya başlamıştır. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra hakimiyet yolunda verilen mücadele, Karabağ Savaşı vb. ülkede meydana gelen olayların hepsi, sinemanın gelişmesini engellemiş ve hatta bir düşüşe neden olmuştur. Sinema, Moskova'nın kontrolü dışında kalmıştır. Sinemaya sponsor olan ilk kuruluşlar, sinema gelir getirmediği için sinemadan uzaklaşmıştır. C. Cabbarlı Sinema Stüdyosu'nun arazisinde sosyal tesisler inşa edilmiştir. Azerkinovideo Prodüksiyon Birliği 2001 tarihinde Azerbaycan Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. Yarım kalmış filmler üretilmiş ve yayınlanmıştır. Genç yönetmenlerin filmleri festivallerde gösterilmiştir. Devletin desteklediği film sayısı yıldan yıla artmıştır. Günümüzde Azerbaycanda yılda 10'dan fazla uzun metrajlı film, çok sayıda belgesel ve birkaç animasyon film çekilmektedir.

18 Ağustos 2000'de, IV. Uluslararası Doğu-Batı Bakü Film Festivali'nin açılış töreninde H. Aliyev'in, 2 Ağustos'un sinema işçilerinin profesyonel bayramı, Azerbaycan Sinema Günü ilan edilmesine dair bir emri yayınlanmıştır.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 2008-2018 yılları arasında sinemanın gelişimine dair kararnameler çıkardı. Bu emirlere göre yurtiçinde ve yurtdışında yüksek nitelikli kadroların film yapımı hedeflenmekte, dünyanın önde gelen film şirketleri ile ortak film yapımlarının gerçekleştirilmesi arzu edilmekteydi: Azerbaycan Film Stüdyosu'nun malzeme ve teknik bazasının, modern sinemanın gereksinimlerinin karşılanması ve Azerbaycan Devlet Film Fonu binasının kurulması sağlanarak, 20. yüzyıl Azerbaycan sinemasının tarihini yansıtan filmlerin korunması vs. için teknik ekipmanlarla donatılmasına dair geniş çaplı bir plan yapılmıştır (Azerbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi: 2017).

4.3.1. Dönem Filmlerinde Alkol Sahneleri Üzerine

Aşağıdaki tabloda 1991-2000 yıllarında çekilen 16 film alkol sahnelerine göre belirlenmiştir. 16 filminden 12'sinde alkol bulunan sahnelere yer verilmekte, 4 filmde ise yer verilmemektedir.

Tablo 14: 1991-2000 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Baht Yüzüğü	Bəxt Üzüyü	Ramiz Azizbeyli	1991
Şirbalan'ın Aşkı	Şirbalanın Məhəbbəti	Cemil Guliyev	1991
Gazelhan	Qəzəlxan	Şahmar Alakberov	1991
Feryad	Fəryad	Ceyhun Mirzayev	1993
Hem Ziyaret, Hem Ticaret	Həm Ziyarət,Həm Ticarət	Rasim Ocagov	1994
Tehmine	Təhminə	Rasim Ocagov	1993
Köpek	Köpək	Tofiq Tağızadə	1994
Siyah Volga	Qara Volqa	Elşen Memmedov	1994
Otel Odası	Otel Otağı	Rasim Ocagov	1998
Aile	Ailə	Rüstəm İbrahimbəyov, Ramiz Hasanoğlu	1998
Büyücü	Ovsunçu	Oktay Mir-Gasım	2002
40. Kapı	40-cı Qapı	Elçin Musaoğlu	2009

Tablo 15: 1991-2000 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılmayan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
İtiraf	Etiraf	Şamil Aliyev	1992
Umut	Ümid	Gülbeniz Azimzade	1995
Yabancı Zaman	Özgə Vaxt	Hüseyn Mehdiyev	1996
Sarı Gelin	Sarı Gəlin	Yaver Rzayev	1998

4.3.1.1. İncelenen Film/ "Təhminə"

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra sinemada aşk temalı filmler de çekilmeye başlandı. Bu filmlerden biri de «Təhminə» ("Tehmine") filmidir. "Tehmine", yazar Anar Rzayev'in, "Beş mertebeli evin altıncı mertebesi" romanından uyarlanarak, 1993 yılında yönetmen Rasim Ocagov tarafından çekilmiş bir psikolojik gerilim filmidir. O dönemin Azerbaycan sinemasında çok yenilikçi bir filmidir. Tehmine karakteri, diğer Azerbaycan filmlerinde yansıtılan kadınlardan birçok özelliği ile ayrışır. Azerbaycan sinemasında alışılmadık bir kadın karakter olan Tehmine, gerek erkeklerle rahat ve samimi ortamlarda bulunması, gerekse de açık sahnelerde yer alması ve özellikle de sigara, alkol kullanması ile farklılık gösteren bir başroldür. Ancak Tehmine'nin yaşadığı bu hayat tarzı, onu izleyicinin

gözünde asla düşürmez. Çünkü Tehmine çok gururlu, dürüst, içten, karakterli, aşka önem veren, aynı zamanda başarılı bir kariyere sahip ve aile değerlerini önemseyen bir kadındır.

Televizyonda sunuculuk yapan Tehmine, yaklaşık 28 yaşında bakımlı, güzel ve ihtiraslı bir kadındır. Filmin başlarında başarısız bir evliliği olan Tehmine, Zaur ile tanıştıktan sonra evliliğini sonlandırır. Kimilerinin bakış açısından ahlaksız gözükten Tehmine ile Zaur'un arasında ihtiraslı bir aşk macerası yaşanır. Hiçbir zaman çocuk sahibi olamayacağını, hasta olduğunu bilen Tehmine çoğu zaman ölümü ve öleceğini düşünür. Bu yüzden sık sık depresyona girer; bazen yalnız başına, bazen de arkadaşları ile alkol kullanır. Kalabalık bir erkek çevresi olan Tehmine'nin filmde sırrını, derdini paylaştığı Medine isimli yakın bir kız arkadaşı vardır.

Filmde evli bir kadın olan Tehmine'nin, kendinden yaşça küçük, bekar birine âşık olmasının ve onunla ilişkiye girmesinin toplum tarafından kötü algılandığı görülür. Zaur'un annesinin Tehmine'yi defalarca arayıp küfür ederek hakaret ettiğini görürüz. Bu hakaretlerden yorulan ve Zaur'un ailesi ile sorun yaşamasını istemeyen Tehmine, Zaur'dan ayrılır ve ona duyduğu aşkı kalbine gömüp kendini ölüme terk eder. Ölümü ile seyircinin gözünde yükselen Tehmine, aynı zamanda kararsızlıkları ile baş edemeyen, onu kıskanan, ona güvenmeyen Zaur karakterini küçültür.

Zaur yaklaşık 23 yaşında bir gençtir. Akademisyen bir ailenin çocuğudur. Kimilerinin ahlaksız gözüyle baktığı Tehmine ile Zaur'un arasında ihtiraslı bir aşk macerası yaşanır. Onların aşkları uğruna mücadele vereceğine inanan seyirci, filmin sonunda uğursuz bir aşkın şahidi olur. Bu ilişkinin kötü sonlanması esas sebebi ise Zaur'un annesi Ziver Hanım'dır. Tehmine sürekli Ziver Hanım'ın saldırgan tavırlarıyla karşılaşır. Filmde kendi rolü ile onun gibi kadınlara rol modeli olan Tehmine, başarısız bir aşkın kurbanıdır.

Zaur gibi Tehmine de bu aşk için savaştı. Zaur da ailesinin saldırgan davranışlarıyla yüzleşir. Ailesi olmadan bir şey yapamayacağı düşüncesiyle içinde bir güvensizlik hissi oluşur. Ailesinin uygun gördüğü bir kızla evlenir. Tehmine, Zaur'un evlenme haberini kabullenemez, alkolün ona zarar verdiğini bile bile kendi

sağlığını tehlikeye atıp sürekli alkol alır. Tehmine'nin bu aşktan vazgeçmesinin asıl sebebi sosyal şiddete maruz kalmasıdır. Herkes onu konuşup, onun dedikodusunu yapsa da o kimsenin hayatı ile ilgilenmez. Aşkından vazgeçmesinin sebeplerinden biri de doğum yapamamasıdır. Filmin sonunda Tehmine trajik bir şekilde hayatını kaybeder. Filmin sonunda sık sık alkol almasından dolayı yakalandığı siroz nedeniyle hastalanıp kısa bir süre sonra da ölür.

Sinema eleştirmeni Aydın Kazımzade'nin saptamasına göre, Tehmine'nin Zaur'u sevmesi büyük bir yanıltır. Çünkü o evli bir kadındır, evli bir kadının kendinden genç birine âşık olmasından iyi sonuçlar beklenemez (Kazımzade, 2018:204).

1 saat 47 dakika 31 saniye uzunluğundaki filmin birkaç sahnesinde alkol yer alır.

Filmin 22:01-27:03 dakikaları arasında Zaur'un evi.

İlk alkollü sahne, filmin 22:01-24:42 dakikaları arasında, Zaur'un doğum günü kutlaması için onun evinde toplanan misafirlerin, onun şahsına hoş sözler söyleyerek hep beraber alkol içtikleri sahnedir. Masada farklı çeşitte alkollü içkiler bulunmaktadır.

25:27-28:07 dakikaları arasında doğum günü partisi devam etmekte, misafirlerin alkol kullandığı görülmektedir.

Filmin 31:23-33:19 dakikaları arasında Lelingrad'da kafe.

Tehmine ile Zaur'un Lelingrad'da kafede bulundukları sahnedir. Filmin 31:25-33:35 dakikaları arasında, Tehmine elinde bardak, Zaur'un onun yanına gelmesine bir kahramanlık anlamı vererek "Senin yiğitliğinin şerefine içelim," der ve alkol dolu bardağı elinde, Zaur'u da alkol içmeye davet eder. Alkol kullandıktan sonra sigara içen Tehmine, Zaur'a Spartak'ın iyi biri olduğunu anlatır.

32:54-33:19 dakikaları arasında, Tehmine'nin konuşmasını durduran Zaur, "O zaman Spartak'ın sağlığına içelim," diyerek bardakları doldurur. Zaur ile bir

arada olmaktan mutluluk duyan Tehmine'nin kadehine sürekli viski doldurup içmesinden, alkolü sevdiği belli olur.

Filmin 33:32-35:04 dakikaları arasında Zaur'un bağ evi.

33:36-33:40 dakikaları arasında masa üzerinde yarısına kadar alkol dolu iki kadeh ve bir alkol şişesi (ilk bakışta viski olduğu anlaşılır) görülmektedir. Tehmine yarı çıplak halde olduğundan, onun Zaur ile ilişkiye girdiği anlaşılır. Sarhoş olan Tehmine'nin bu ilişkiden sonra sadece mutlu değil, aynı zamanda depresif olduğu da görülmektedir. Zaur ile mutlu bir gelecek hayali kurmak yerine, olumsuz şeyler söyleyerek ağlar. Tehmine'nin filmde yansıtılan bu ruh hali, araştırmamızda alkol kullanan bazı insanların sarhoş haldeyken ağladıkları fikri ile örtüşmektedir.

Filmin 36:03-42:02 dakikaları arasında Lelilingrad'da restoran.

36:03-42:02 dakikaları arasında Tehmine ve Zaur restoranda yönetmen Muhtar ile akşam yemeğindedir. Filmin 36:03-36:21 saniyeleri arasında, Muhtar restoranda Tehmine'nin, Zaur'un ve kendisinin bardaklarını viski ile doldurur.

36:26-37:42 dakikalar arasında sofrada alkol şişesi ve alkolle dolu bardaklar görülmektedir.

36:42-40:21 dakikaları arasında kadehe elini uzatan Tehmine, diğer ikisini alkol içmeye davet eder. İki erkeğin karşında konuşurken düşüncelerini toplayamamasından ve "Galiba fazla alkol almışım," cümlesinden Tehmine'nin sarhoş olduğu anlaşılır. Bu durum alkolün insan beynine olan etkisini anlatmaktadır.

40:46-41:00 dakikaları arasında masada yalnız kalan Zaur'un önünde alkol dolu bardaklar görülmektedir.

41:24-42:02 dakikaları arasında Muhtar bardakları viski ile doldurarak Zaur ve Tehmine'yi içmeye davet eder. Sarhoş olmasına rağmen Tehmine erkeklerle birlikte alkol kullanmaktadır.

Filmin 47:30-52:54 dakikaları arasında Tehmine'nin evi.

Filmin 48:10-48:30 dakikaları arasında Zaur akşam vakti Tehmine'nin evine gelir ve eve giren Zaur, Tehmine'nin konyak içtiğini görür. Tehmine ona da alkol teklif eder. Burada Tehmine'nin halinde bir paradoks kendini belli eder. Kocasından ayrılmasını arkadaşı Medine ile kutlayan Tehmine, mutluluğu ve mutsuzluğu aynı anda yaşar. Ama masaya üç bardak koyma sebebini Zaur'a, onun geleceğini hissettiği şeklinde açıklar.

49:34-49:48 dakikaları arasında Tehmine, Zaur'u ve Medine'yi alkol içmeye davet eder. Zaur'a da içki ikram ederek hep birlikte alkol alırlar.

52:27-53:39 dakikaları arasında Tehmine sabah mahkemeye giderken alkol almak istediğini, ama mahkemede alkol kullandığı anlaşılırsa mahkemenin iptal edileceğinden korkarak içmediğini; eve gelir gelmez alkol almak istediğini ve Medine'yi içmeye davet ettiğini Zaur'a anlatır.

Filmin 1:06:56-1:07:26 dakikaları arasında kafe.

Filmin 1:06:56-1:07:26 dakikaları arasında ise, Tehmine ile kavga ettikten sonra restoranda tek başına, sinirli halde votka içen Zaur, garsondan yine votka getirmesini ister.

Filmin 1:10:06-1:12:20 dakikaları arasında Tehmine'nin evi.

Zaur ile Medine'nin, Tehmine'nin doğum günü için sofrayı hazırlamalarını görürüz. Filmin 1:10:06-1:11:16 dakikaları arasında sofrada yemeklerle beraber alkollü içecekler de görülmektedir.

Tehmine'nin uğursuz aşkından bahsedilen bu film günümüze kadar televizyonda yayınlanmıştır. Bu filmin, Azerbaycan sinema tarihinde özel bir yeri vardır. 1993'te Bakü'de yapılan Azerbaycan filmlerinin II. festival yarışmasında filmin yönetmeni Rasim Ocagov en iyi yönetmen, Zernigar Atakişiyeva da (Ziver rolü ile) en iyi kadın oyuncu ödülüyle ödüllendirilmiş, 1996'da Ankara'da yapılan

Uluslararası Türk Dünyası Sinema Festivali'nde film, ödül ve diplomaya layık görülmüştür (Kazımrada, 2018:206).

Tehmine rolünün icracısı olan Türkiyeli oyuncu Meral Konrat, Azerbaycan'da Tehmine olarak kabul görmektedir. Youtube portalında bu film 48.100 kez izlenmiştir.

Tehmine filmin linki: (www.youtube.com.,E.T: 20.12.2020, saat 14:00).

4.3.1.2. Değerlendirmeler

"Tehmine" filminde alkolün olumsuzlukları gösterilmektedir.

1. Depresyonda olan kişi alkol kullanır.
2. Sarhoş kişi olumsuz şeyler düşünür ve ağlar.
3. İyi ya da kötü bir günde, kişi alkol ile rahatlar.
4. Alkol eğilimi ilerledikçe insanda bağımlılık yaratır.
5. Sürekli alkol tüketen kişilerin siroz hastası olduğu görülmektedir.
6. Bu hastalığın aynı zamanda insan ölümüne sebep olduğu bilinmektedir.
7. Filmin süresi 1:47:31'dir. Filmde toplam 16 dakika 36 saniye alkol sunulmuştur.

4.4. 2000 SONRASI DÖNEMDE SİNEMA

2000'li yıllardan bu yana, Azerbaycan sinemasında Kültür Bakanlığı tarafından finanse edilen bağımsız ve savaş temalı, yüksek kaliteli ticari filmler çekilmektedir. Büyük bütçeli ticari sinema geleneği de 2000'li yılların başlarına dayanmaktadır. "Məhəllə-1" (Ramiz Fətəliyev'in yönettiği) ve "İnterpapa" (Namiq Ağayev'in yönettiği) filmlerinden bahsedebiliriz. Bir süre sonra, "Mənim Adım İntiqam" (2014, yönetmen Emil Abdullayev), "Xoxan" (2014, yönetmen Samir Karimov), "Oğlan Evi" (2015, yönetmen İlham Gasimov), "Toy 2" (2015, yönetmen Hasan Aliyev), "100 Kağız" (2015, yönetmen Şahin Zəkizadə), "Axırıncı

Yol" (2016, yönetmen Emil Abdullayev) ve diğer filmler de belli bir bütçeye sahipti. 2010 yılının başından itibaren, ülkede beklenmedik bir şekilde ticari çıkarlara hizmet eden ve bugüne kadar devam eden komedi filmlerinin çekimlerine başlanmıştır (www.bakuresearchinstitute.org.,E.T:27 Haziran 2020).

4.4.1. Dönemin Filmlerinde Alkol Sahneleri

Aşağıdaki tabloda 2000-2020 yıllarında çekilen 18 film, alkol sahnelerine göre belirlenmiştir. İncelenen 18 filmde 15'inde alkol bulunan sahnelere yer verilmekte, 3 filmde ise yer verilmemektedir.

Tablo 16: 2000-2020 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Uyku	Yuxu	Fikret Aliyev	2001
Kurşun Atma Ertelendi	Güllələnmə Təxirə Salınır	Allekbər Muradov	2002
Arkada Kalmış Gelecek	Arxada Qalmış Gələcək	Rüfət Asadov	2004
Girov	Girov	Eldar Guliyev	2005
Elveda Güney Şehri	Əlvida Cənub Şəhəri	Oleq Seferliyev	2006
Biz Geri Döneceğiz	Biz Qayıdacağıq	Elhan Gasimov	2007
Cavad Han	Cavad Xan	Rövşən Almuradlı	2009
İstanbul Reysi	İstanbul Reysi	Eldar Guliyev	2009
Niyet	Niyyət	Samir Kerimoğlu	2010
Kuklalar	Kuklalar	Çingiz Resulzade	2010
Hoca	Xoca	Vahid Mustafayev	2012
Dolu	Dolu	Elhan Caferov	2012
Gisas Almadan Ölme- Geçmişten Mektuplar.	Qisas Almadan Ölmə - Keçmişdən Məktublar	Oktay Mir-Qasım	2014
Yarım Kalmış Hatıralar	Yarımcıq Xatirələr	Elhan Ceferov	2015
Hayır ve Şer'in Dansı	Xeyir və Şərin Rəqsi	Yaver Rzayev	2015

Tablo 17: 2000-2020 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılmayan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Buta	Buta	İlgar Necef	2011
Çölçü	Çölçü	Şamil Aliyev	2012
Kırmızı Bağ	Kırmızı Bağ	Mirbala Selimli	2016

4.4.1.1. İncelenen Film/ "Aktrisa"

"Aktrisa" ("Oyuncu") filmi, İlgar Fehmi'nin aynı adlı romanından senaryolaştırılarak, yönetmen Rövşan İsak tarafından 2011 yılında sinemaya aktarılmıştır. Suç ve drama türünde olan film, aynı yerde birbiri ardına işlenen üç cinayetin hikayesini anlatır. Filmin başında, profesyonel araştırmacı Eldar Efendiyev

bu cinayeti çözenin bir şifreye bağlı olduğuna inanır. 57 yaşındaki bankacı Vagif Fataliyev'in aile üyeleri ve akrabaları, bahçesindeki hatıra kamasıyla öldürülmesi ile ilgili olarak sorgulanır. Vagif'in ikinci eşi olan 26 yaşındaki eski oyuncu Lale, gizemli davranışlarından dolayı şüphe yaratır. Ancak daha sonra onun bir hatıra kaması ile öldürülmesi ve komşu bahçenin bodrum katında bir yazarın intihar etmesi, soruşturmacı Eldar Efendiyev'i zor duruma sokar.

Lale güzel ve çekici bir oyuncudur. Tiyatro oyunlarının birinde bankacı Vagif'in hoşuna giden Lale, Samed isimli birinin aracılığı ile onunla tanışır. Tiyatrolarına sponsorluk eden Vagif gittikçe Lale'ye âşık olur ve ailesinden ayrılarak onunla evlenir. Evlendikten sonra kocası tarafından sahneye çıkması yasaklanan Lale'nin hayat dramı başlar. Bağ evinde tatil yapan Lale, zerafeti ve gündelik yaşamındaki tavırları ile komşu bağ evinde oturan ünlü yazarın dikkatini çeker. Lale'nin Vagif'in kızı olduğunu zanneden yazar sonradan onların evli olduğunu öğrenir. Yazar onu izlemekten vazgeçmek istese de bunu bir türlü beceremez. Her gün balkona çıkan Lale'yi takip etmeye başlayan yazar, farklı olaylarla karşılaşır. Sık sık kocası ile kavga eden Lale'nin alkol kullanan kocası tarafından dövüldüğünün tek şahidi olur. Bu şiddete maruz kalan Lale'nin psikolojik sarsıntı yaşayarak, uyuyan kocasını bıçaklayarak öldürmek istediğini görür. Lale ağlayarak yazarın penceresine bakar ve sanki yazara onu bu durumdan kurtaracak tek umudun o olduğunu hissettirir. Bir gece Lale'nin balkonda kendisini asarak intihar etmeye çalıştığını gören yazar bu duruma dayanamaz ve gece geç vakitte Lale'nin kocası ile konuşmaya, durumu ona anlatmaya karar verir. Vagif yazarın anlattığı olaylardan ziyade, yazarın onun yatak odasını gözetlediğini ve karısının intihar teşebbüsüne tanıklık ettiğini duyunca sert mizaçlı karakteriyle aşırı derecede öfkelenir ve yazara kızarak küfürler etmeye başlar. Beklemediği bir karşılık gören yazar, aniden Vagif'e ait olan kamayı onun göğsüne saplar.

Vagif'i yazarın öldürdüğünü bilen Lale ondan şikayetçi olmaz. Yazar aradan geçen birkaç günün sonunda Lale'nin bağ evine gelir. Burada Lale'nin kariyerinden uzaklaştıktan sonra psikolojik sarsıntı yaşadığı anlaşılır. Lale alkol kullanarak yazara her şeyin bir tiyatro oyunu olduğunu açıklar. Normal hayatta kendini herhangi bir tiyatro kahramanı zanneden Lale, yazarın onu izlediğini fark ettikten sonra kendine

bir senaryo oluşturmuştur. Bu oyunun sıkıcı olacağından korkan Lale, kocasını bilerek öfkelen dirip onu da bu oyuna alet eder. Ama yazar onun oyununu böyle bitirmesine kızar. Lale, kocasının ölümünde kendisini de suçlu bulur. Böyle bir olaya karıştığı için tedirgin olan yazar da alkol içmeye başlar. Sarhoş olan Lale yazarı kovar. Evden kovulan yazar, kapının karşındaki duvarda asılı duran örümcek desenli kama ile geri dönüp yatakta ağlayan Lale'nin kolundaki şah damarını keser. Sarhoş Lale'nin bir tiyatrod a kendi ölüm sahnesini oynadığını düşün en yazar, kendisinin bir örümcek ağına düştüğünü anlar.

Evin bodrum katında Lale hakkında yazdığı "Gündelik" isimli eserini tamamlayan yazar, bu eserin son cümlelerini yazıp eseri tamamlayarak intihar eder.

Bu filmde alkollü içeceklerden konyak kullanımı özellikle dikkat çekmektedir.

Filmin 3:45-4:30 dakikaları arasında Vagif'in bağ evi.

Vagif'in ölüm sebebini araştıran polisler onun evini incelemektedirler. Filmin 4:10-4:13 dakikaları arasında, eşyalar arasında konyak bardağı ve konyak şişesi de gösterilerek bardağın üzerinde katilin parmak izinin bulunduğunu söylenmektedir.

Filmin 20:13-21:03 dakikaları arasında restoran.

Filmin 20:29-21:37 dakikaları arasında Lale ve Samet'in, restoranda Lale'nin doğum gününü kutlamak için bir araya geldikleri masada alkollü içkiler de bulunmaktadır.

Filmin 23:22-25:33 dakikaları arasında Vagif ve Samet ile doğada.

Vagif'in durumunda bir paradoks görölmektedir. Karısından ayrılan Vagif, eski evliliğindeki mutsuzluğundan bahsederek, boşanma kararının doğru olduğunu Samet'e anlatır. Bugünün onun için önemli olduğu düşün cesiyle Samet ile geziye çıkan Vagif, filmin 23:26-23:50 saniyeleri arasında Samet'e alkol içmeyi teklif eder.

Aynı sahnenin devamı olan 23:57-25:33 dakikaları arasında, alkol şişesinin kapağını kapatıp önüne koyarak konuşmaya başlar.

Filmin 34:45-35:51 dakikaları arasında Vagif ile Lale'nin bağ evi.

Lale'nin ölüm nedenini araştıran polisler onun evindedirler. Filmin 34:45-34:49 da saniyeleri arasında masada olan konyak şişesini ve içinde alkol bulunan kadehlerden birini alan istibaratçı, dikkatle kadehteki izlere bakar.

34:57-35:07 dakikaları arasında masanın üzerinde konyak şişesi ve içinde az miktarda alkol bulunan kadehler ve sigara görülmektedir. Buradan, Lale'nin ölümünden önce birileri ile alkol aldığı anlaşılır.

Vagif ile Lale'nin evinin balkonu.

53:51-53:57 saniyeleri arasında Lale'nin gece balkonda tek başına konyak içtiği görülmektedir. 54:00-54:14 dakikaları arasında Lale'nin balkonda bir şişe konyağı içtiği ve kocasının bu duruma sinirlendiği görülmektedir.

Filmin 1:22:33-1:23:43 dakikaları arasında Lale, yazara içtiği içkinin konyak değil de soğuk çay olduğunu ve onu kandırdığını söyler.

1:23:07-1:23:37 dakikaları arasında sarhoş görünen Lale, elindeki boş konyak şişeni kocasına göstererek onu sinirlendirir.

Filmin 1:02:05-1:02:24 dakikaları arası Vagif'in bağının bahçesi.

1:02:05-1:02:14 dakikaları arasında Vagif'in, bağına gelen misafirlerle gece vakti yemek masasında alkol aldığı görülmektedir.

Filmin 1:04:07-1:10:18 dakikaları arasında Vagif ile Lale'nin bağ evi.

Vagif'i öldüren yazarın korkudan kan izlerini sildiğini görürüz. Filmin 1:09:48-1:09:58 saniyeleri arasında, masanın üzerinde konyak şişesi ve bir bardak görülür ve Vagif'in gece vakti tek başına alkol aldığı anlaşılır.

Filmin 1:10:25-1:11:48 dakikaları arası Vagif ile Lale'nin bağ evi.

Filmin 1:10:39-1:11:48 dakikaları arasında, evinin bodrumundan kaçmak isteyen yazarın aniden yerde duran bir kutu votka dikkatini çeker. Heyecanlı ve korkmuş halde olan yazar, votkanın onu rahatlatacağını düşünerek bir şişe votkayı sonuna kadar hızla içer.

Filmin 1:16:48-1:30-45 dakikaları arası Vagif ile Lale'nin bağ evi.

Lale, yazara kocasını onun öldürdüğünü bildiğini söyler. Yazara tüm gördüklerinin onun hazırladığı bir oyun olduğunun açıklar ve yazar bu oyunun sonunun böyle bittiğine kızar. Bu durumu anlatırken Lale 1:16:48-1:22:19 dakikaları arasında sık sık alkol kullanır ve sarhoş olur. Alkolün, kocasının ölümünün yarattığı stresi azaltmaya yardım ettiğini de söyler. Duyduklarından heyecanlanan yazar da alkol almaya başlar.

1:22:43-1:23:04 dakikaları arasında Lale yine konyak içer.

1:24:26-1:24:36 saniyeleri arasında masada konyak şişesi ve kadehler görülmektedir.

1:26:02-1:26:27 ve 1:27:27-1:27:50 saniyeleri arasında Lale yine kadehini konyakla doldurur ve içer.

Film youtube portalında 90.555 kez izlenmiştir.

Aktrisa filmin linki:(www.youtube.com.,E.T.01.08.2020 saat 23:05).

4.4.1.2. Değerlendirmeler

Film, alkolün insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektedir.

1. Sarhoş bir kişi intihar edebilir.
2. Sarhoş bir kişi, karşısındaki kişinin söylediklerini yanlış anlayabilir.
3. Sarhoş bir kişi depresyona girer ve ağlar.

4. Sarhoş bir kişi damarı kesildiğinde algılamaz.
5. Sarhoş bir kişi cinayet işleyebilir.
6. Filmin süresi 1:37:49'dür. Filmde toplam 14 dakika 8 saniye alkol sunulmuştur.

4.5. İZLEYİCİ ETKİLERİ

4.5.1. Yüzyüze Görüşmelerin Sonuçları

Azerbaycan sinemasında alkolün sunumu ile ilgili bu çalışmaların ardından, Azerbaycan'da ve Türkiye'de ikamet eden farklı mesleklerden kişilere aşağıdaki 3 soru yöneltilmiştir:

1. Azerbaycan sinemasında en başarılı film sizce hangisidir?
2. Azerbaycan sinemasında alkolün temsili dendiğinde aklınıza gelen ilk film hangisidir?
3. Sinemada alkolün temsilini nasıl değerlendirirsiniz?

1. Azerbaycan Devlet Sanatçısı, yönetmen ve oyuncu Perviz Mammedrızayev:

1. Azerbaycan sinemasında "Yeddi Oğul İstərəm", "Axırıncı Aşırım", "Bir Cənub Şəhərində", "Arxadan Vurulan Zərbə", "Uşaqlığın Son Gecəsi" filmlerini başarılı buluyorum.

2. Azerbaycan sinemasında alkol dendiğinde, aslında aklıma hiçbir film gelmez. Bunun nedeni ise filmlerimizde alkole aşırı bir özendirilme yapılmamasıdır. Ama tabii ki tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, Azerbaycan filmlerinde de alkol gösterilmektedir. Fakat Azerbaycan sinemasında alkolün her zaman olumsuz olarak gösterildiğini net bir şekilde söyleyebiliriz. Buna örnek olarak "Uşaqlığın Son Gecəsi" ve "Ad Günü" filmlerini gösterebiliriz.

3. Eğer alkol filmde bir önem taşıyorsa, elbette ki bunu doğal sahnelerle göstermek şarttır. Ama doğru zamanda, doğru bir sahnede kurmaca olarak

gösterilirse bunu kötü algılıyorum. Genelde alkolün reklamının yapılmasına ve özendirilmesine karşıyım. Kanaatimce toplumu medya aracılığıyla alkolden korumak gerekir.

2. Azərbaycanlı yönetmen, film prodüktörü Adil Gulamov:

1. Azərbaycan sinemasında başarılı bulduğum filmlər şunlardır: En iyi tarihi film "Fətəli Xan", en iyi dramatik film "Böyük Dayaq", en iyi komedi filmi "O Olmasın, Bu Olsun", en iyi lirik film "Gün Keçdi", en iyi polisiye film "İstintak Devam Edir".

2. Alkol təmsilinin bulunduğu filmlərə verəbileceğim ən gəzəl örnək, yönetmen Hüseyn Seyidzadə tərəfindən, deha bestekâr Üzeyir Hacıbəyli'nin müzikal komedisinə çekilmiş "O Olmasın, Bu Olsun" filmidir. Bu filmde alkol səhnələri yer almaktadır. Bu filmde ziyafette alkol içildikten sonra gerçəkleşen kavgə səhnəsi ilə alkolün yan etkisini gösterilerek seyircide bir mizah yaratılıyor. Ama bu filmin kalitesini asla düşürmüyor. Filmi konusundan koparmıyor.

3. Filmlerde alkol səhnələri olabilir fakat bu durum abartılarak alkolün reklamına dönüşmemelidir.

3. Azərbaycan Film Yönetmeni ve senarist Şamil Aliyev:

1. Bana göre Azərbaycan sinemasında ən başarılı filmlər: "Kəndlilər", "Bir Qalanın Sirri", "Şəhərli Xalat", "Bizim Küçə", Şamil Mahmudbəyov'un "Şərikli Çörək", "O olmasın, Bu Olsun", "Yenilmez Batalyon", "Dəli Kür", "Ad Günü", "Nəsimi", "Sən Niyə Susursan?" və "Çölçü"dür.

2. Azərbaycan sinemasında alkol denildiğinde ilk aklıma gelen, yönetmen Şamil Mahmudbəyov'un "Garaca Kız" adlı filmi oldu. Okullarda okutulan hikâyenin film versiyonunda bəylərin bulunduğu ziyafette alkol də görülməkdədir.

3. Kanaatimce Azərbaycan filmlərində alkollü içkilər özəndirilməyir. İnsan yaşamında yer bulabilən alkol, filmde gerçəkliğı yansıtarak, genelde eleştirel olarak təqdim ediliyor.

4. Prof. Dr. Adalet Tahirzade:

1. "O Olmasın, Bu Olsun", "Arşın Mal Alan" (ilk versiyon), "Ögey Ana" filmlerini başarılı buluyorum.

2. "Bəxt Üzüyü" filminde alkolik Hüseynin rolü. Bunun da nedeni bu filmin günümüze kadar televizyonda yayınlanması ve topluma olumlu bir mesaj vermesidir. Filmin sonunda Hüseyn'in alkolden vazgeçmesi ve normal yaşamına dönmesi, ailesine karşı ilgili davrandığı görülmektedir.

3. Filmlerde alkolün gösterilmesi filmin içeriğine bağlıdır. Eğer alkolün yaptığı kötülükler filmde yansıtılıyorsa, elbette ki bu iyidir. Avrupa filmlerindeki gibi keyif olarak gösterilirse o zaman iyi karşılamıyorum. Çünkü çocukların ve gençlerin bu tür filmleri izleyecek olmaları, onların kişilik gelişimi açısından olumlu bir örnek teşkil etmeyecektir.

5. Sinema eleştirmeni Dr. Raife Seferova:

1. 1960-1980 yıllarını Azərbaycan sinemasının en başarılı olduğu dönem olarak görüyorum. Bunlardan "Bir Cənub Şəhərində", "Görüş", "Evlənmək İstəyirəm", "Yeddi Oğul İstərəm", "Dəli Kür" və "Uzaq Sahillərdə" filmlerini söyleyebilirim.

2. Azərbaycan filmlerinde alkol temsili azdır. Bir film eleştirmeni olarak "Bir Cənub Şəhərində" filminde bira kullanımı, "Ad Günü" ve "Qara Volga" filmlerinde şampanya kullanımı aklıma geliyor. Bu filmlerde alkol, filmin konusuna göre verilmektedir. Bu filmlerde alkol kullanılmazsa film yarım sayılabilir. Bu nedenle filmlerde alkol kullanımı gerektiği yerde gösterilmelidir.

3. İzleyiciyi alkole teşvik etmemek şartıyla olmalıdır.

6. Azərbaycan Devlet Akademik Tiyatrosu'nun oyuncusu Sabir Mammədov:

1. "O Olmasın, Bu Olsun" filmini iyi ve başarılı buluyorum. Sovyet döneminde çekilmiş olan bu film, bugüne kadar büyük bir kitle tarafından izlenmiş bir filmidir.

2. "O Olmasın, Bu Olsun" filminde alkol sahnesi yer alsada, alkol bir içki olarak özendirilmiyor. Seyirciyi güldürmekle beraber aynı zamanda düşündürüyor.

3. Eğer filmin senaryosuna uygun ve filmin konusuna, özüne zarar vermiyorsa, filmde alkol kullanımını normal yaklaşmak gerekir.

7. Doç. Dr. Meleyke Alioğlu:

1. "Gün Keçdi", "Nəsimi" ve "Köpək" filmidir.

2. Çokları gibi "Bəxt Üzüyü" filmindeki alkolik Hüseyn rolüdür. Komedi filmi sayılan bu filmde, Hüseyn rolü bir aile dramı ile dikkat çekiyor ve insanı alkolden uzaklaştırabiliyor.

3. Filmlerde alkol kullanımını iyi karşılamıyorum. Fakat alkolün kötülüklerinden bahsedilerek, alkol bağımlılığı olan bir seyircinin, alkole düşkünlüğünün olumsuz bir durum olduğunu düşünmesini sağlayabilirse, bu durum kabul edilebilir.

8. Gazeteci Sevil Hilal Kızı:

1. Yönetmen Oktay Mir Kasımov'un "Günaydın, Mənim, Mələyim" filminin başarılı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu filmde, şehit eşi olan Medine rolü, kadın sadakatini, azmini, vatan sevgisini tek başına savaşarak kazanıyor.

2. Azərbaycan sinemasında alkol sahnesi dendiğinde ilk aklıma gelen "Bəxt Üzüyü"ndeki alkol bağımlısı Hüseyn rolüdür. Vagif Samedoğlu'nun senaryosunu yazdığı, yönetmen Ramiz Azizibeyli'nin çektiği bu filmde, Hüseyn rolü aslında alkolün ailelerde yol açtığı sorunları yansıtmaktadır. Diğer bir film, Azərbaycan edebiyatından Celil Memmedquluzade'nin "Ölülər" eserinin kahramanı olan Keyifli İsgender obrazı, yazar Anar'ın senaryosunu yazdığı, Merahim Ferzelibeyov'un yönettiği "Qəm Pəncərəsi" filmidir. Amma Keyifli İsgender alkollü içkiyi özendirmez. Aslında İsgender toplumda cəhəti, avamlığı ayıplayan, ayık olan bir ayardır. Cəhətle sadəcə savaşamayıp kendini keyifli göstərərək, toplumun ayıplarına itiraz edər. Bu bəkimdən "Qəm Pəncərəsi"ni alkollü içkinin methiyəsi olaraq değıl, ayık İsgendər için bir savaş aracı olarak kabul etmək yerində olur.

Ama "Neft və Milyonlar Səltənətində", "Sevil" filmlerinde alkollü içki bir tür şeytan rolü oynar ve insanların başlarının belaya girmesine yol açar.

3. Ancak genelde alkollü içkilerin filmlerde abartılı şekilde teşhir edilmesini, sarhoşların ve alkolizmin teşhiri gibi takdir ediyorum. Alkollü içkilerin getirdiği olumsuzluklara dair gerçeklerin sinema filmlerinde değil, belgesel filmlerde yansıtılması daha iyi diye düşünüyorum.

9. Azərbaycan'ın onursal sanatçısı, yönetmen, oyuncu, Azərbaycan Devlet Kültür və Güzəl Sanatlar Üniuersite hocası Nofel Veliyev:

1. Azərbaycan sinemasında çok sayıda başarılı film vardır. Eski filmlerimizden "Yeddi Oğul İstərəm", "Bizim Cəbiş Müəllim", "Arxadan Vurulan Zərbə " ve yeni çekilmiş filmlerden yönetmen Elhan Caferov'un "Yarımcıq Qalmış Xatilər" ile "Dolu" filmleridir.

2. Aslında Azərbaycan sinemasında alkol dendiğinde herhangi bir film aklıma gelmiyor. Çünkü Azərbaycan sinemasında alkol seyirciye olumlu gösterilmez ve filmlerde fazla kullanılmadığını düşünüyorum. Örneğin "O Olmasın, Bu Olsun" filminde alkol temsil edilmez, alkol eğilimi olanlara eleştiri olarak sunulur.

3. Eğer o filmde alkole veya sigaraya gerek varsa mutlaka gösterilmelidir. Artık Türkiye'deki gibi Azərbaycan filmlerinde de alkol ve sigara blur ile kapatılmaya başlandı. Ama ben böyle bir şey ne kadar kapalı gösterilirse, seyircinin dikkatini o kadar çok çekeceğini düşünüyorum. Çünkü, insanoğlu yasaklanan bir şeyi her zaman merak eder. Bu nedenle böyle sahnelerin açıkça gösterilmesi taraftarıyım. İster tiyatrodaki, isterse sinemada, alkole veya sigaraya ihtiyaç varsa, bu sahneler mutlaka seyirciye doğru şekilde gösterilmelidir.

10. Yönetmen, Çocuk ve Gençler tiyatro oyuncusu Aligulu Samedov:

1. Bu filmler yönetmen Ceyhun Mirzeyev'in "Fəryad" filmi, yönetmen Elhan Ceferov'un "Dolu" ve yönetmen Rövşen Almuradlı'nın çektiği "Cavad Xan" filmleridir.

2. Azərbaycan sinemasında alkol genelde komedi nesnesi olmuşdur. "O Olmasın, Bu Olsun" filminde bulunan alkol sahnesi buna bir örnektir.

3. Ekran gerçək hayatın aynasıdır. Hayattaki gerçəklik filmlerde yerini bulmaq zorundadır. Eger içki ortamı filme gerçəklik veriyorsa o zaman alkol kullanımına ihtiyaç vardır ve onu kullanmak kaçınılmazdır.

11. Avukat Samed Vekilov:

1. Bugüne kadar kendi aktüelliğini koruyan "O Olmasın, Bu Olsun" filminin başarılı olduğunu düşünüyorum.

2. Elbette ki rol olarak alkol bağımlısı Hüseyn. Komedi türünde çekilmiş olan "Bəxt Üzüyü" filminde sarhoş olarak gösterilen bu karakter, seyirciyi güldürdüğü gibi aynı zamanda düşündürüyor. Onun bu durumunun ailesini ve çevresini olumsuz etkilediği filmde sürekli yansıtılıyor.

3. Azərbaycan filmlerinde alkol sahneleri çox ustalıkla göstərilmişdir. Alkolün zararları her zaman təqdim edilməkdədir. Bəzi zamanlarda isə insanların toplum ilə anlaşılmazlıqlar yaşaması nədənəylə insanlarda alkol eğilimi oluşuyor.

12. Azərbaycan Devlet Üniversitesi'nin Sinema Eleştirmeni Fakültesi hocası, rejisör Dilare Hüseynova:

1. Şimdiki dönemde çekilen filmleri çok beğenmiyorum. Eski filmlerden ise "Uzaq Sahillərdə" filmini çok beğeniyorum.

2. Filmde alkol söz konusu olduğunda ilk aklıma gelen film "O Dünyadan Salamlar" filmidir. Filmde sarhoş bir karakter çizen İsgender aslında ayık biridir. O dönem için böyle bir karakterin filmde canlandırılması toplum açısından çok önemli idi. Ama bu karakterin kimseyi alkole teşvik edeceğine inanmıyorum, tam tersi etki edeceğini düşünüyorum.

3. Alkolü sevmediğim için filmlerde de alkol gösterilmesinin taraftarı değilim.

13. Azərbaycan Devlet Kültür ve Güzel Sanatlar Üniversitesi Doç. Fikret Melikov:

1. "Yenilmez Batalyon".

2. "Ad günü" filminde dramaturji bunu talep ediyor.

3. Eğer filmde alkole gerek varsa, bence alkol kullanılabilir. Eğer insanın depresyonunu, stresini göstermek gerekirse alkol sahneleri gösterilebilir.       gerçek yaşamda insanlar bazen bu durumlarda alkol kullanabiliyorlar.

14. Azərbaycan'ın onurlu oyuncusu, Pontamim tiyatrosu yönetmeni ve oyuncusu Behruz Vagikfo lu:

1. Bir yönetmen ve oyuncu olarak başarılı veya başarısız film diye bir nitelemenin doğru olmadığını d     yorum. Ama Sovyet döneminde çekilen filmlerden H. Seyidzade'nin "O Olmasın, Bu Olsun" ve yönetmen Tofik Ta ızade'nin "Yeddi O ul  st r m" filmini ve yeni filmlerden yönetmen  amil Aliyev'in "     " filmini başarılı sayıyorum.

2. Azərbaycan sinemasında alkol dendiğinde  oklarının ilk aklına gelen Tofik Ta ızade'nin "O Dünyadan Salamlar" filmidir. Avrupa'da eğitim alan  sgender o dönemin cahil insanları arasında kendine yer bulamadığı için toplum içinde sarhoş halde dola ır ve insanlar bu nedenle ona Keyifli  sgender diye seslenirler. Onun akıllıca sözlerini kimse kabullenmez. Ama o ise film boyunca topluma vermek istediği mesajlarını sarhoş bir kişilik rolünde aktarır. Diğer film ise, yönetmen Rasim Ocagov'un "T hmin " filmidir. Kendi dünyası olan Tehmine, toplum tarafından sürekli saldırılarla karşı karşıya kalır. Filmde dedikodularla kar ıla an Tehmine kendini alkollü bir dünyaya atarak alkolün esiri haline dönüşür. Diğer bir film ise yönetmen Gülbeniz Ezimzade'nin "Q til Günü" filmidir. Filmde köyün doktoru olan Mahmut tüm dertlerini unutmasının tek yolu olarak alkolü görür ve alkolle kendine ait  akalar yapar.

3. Alkollü içkiler sadece Azərbaycan sinemasında değil, tüm dünya sinemasında yer almaktadır. Fikrimce, göstermek özendirmek anlamına geliyor.

Filmlerde alkolün gösterilmesine karşıyım. Eğer filmlerde alkol yasaklanırsa, yönetmenler başka bir alternatif bulup filmlerde gösterebilir. Örneğin İran sinemasında kadın erkek ilişkisini farklı göstermek yöntemi, yönetmenleri farklı bir araştırmaya götürüyor. Bu da filme farklı bir renk, farklı bir dil katıyor. Film gizliliği sever. Düşünüyorum da, filmlerde alkolün gösterilmesi o kadar da hoş sayılmıyor.

15. Kırklareli Üniversitesi Doç. Dr. Öğretim üyesi Gülsare Yenisey:

1. Azerbaycan sinemasında İmadeddin Nesimi hakkında çekilen "Nəsimi" filmi fikrimce çok başarılı bir filmidir. Geçmişten günümüze kadar aktüelliğini koruyan bu film her zaman böyle kalacaktır. Azerbaycan edebiyatında yer alan Nesimi'nin hayat öyküsünün elbette ki filmlerde yansıtılması toplum için oldukça faydalıdır.

2. Azerbaycan sinemasında alkol denildiğinde, doğruyu söylemek gerekirse alkol aklıma gelir mi, gelmez mi, düşünmek gerekir. Çünkü Azerbaycan filmlerinde alkol içmek hiçbir zaman olumlu, iyi bir davranış olarak topluma sunulmamıştır. Örneğin "Ad Günü" filminde masanın üstünde bulunan alkollü içecekler Azerbaycan kültüründe doğum günlerinde normal karşılanan durumlardır. Ama alkol yüzünden doğum gününü beklediğinden farklı kutlayan başkahramanın durumu elbette ki acıklı gösterilir.

3. Düşünüyorum da, bana göre filmde gösterilen alkol insanı etkilemiyor. İnsan iradesi zayıf ise, alkol nerede karşısına çıkarsa çıksın etkilenebilir. Azerbaycan düğünlerinde alkollü içecekler masalarda yerini alır, fakat düğüne gelen davetliler kendi iradeleri ve istekleri doğrultusunda içecekleri kullanmayı ya da kullanmamayı seçerler. Bu gibi durumlarda dini eğilimleri yüksek olan insanlar aynı ortamı paylaşmaktan imtina etmezler.

16. Tiyatro eleştirmeni, doktora öğrencisi Ameliya Ömerova:

1. Yönetmen Arif Babyev'in "Gün Keçdi" filmini başarılı buluyorum. Bir film seyirci tarafından en az iki kez izlenmişse o filmi başarılı saymak gerekir.

2. Yönetmen Rasim Ocagov'un "Ad Günü" filminde başkarakterin büyük hevesle hazırlandığı doğum gününde alkol yüzünden yaşanan komedi ve dram, filmde alkolün etkisini göstermesi açısından önemlidir.

3. Eğer alkol filmde herhangi bir problemin çözülmesine yardım edecekse alkolü göstermek gerekir. Azerbaycan filmlerinde alkolün olumsuzlukları, yol açtığı kötülükler açıkça görülmektedir. Alkol kullanan herhangi bir seyirci filmi izledikten sonra kendini bir aynada görmüş gibi olur ve çoğu zaman alkolden uzaklaşabilir. Azerbaycan filmlerinde genelde alkole davet değil, alkolden uzak durulması gerektiği temsil edilir.

17. Araştırmacı Yazar Dilgem Ahmed:

1. Bağımsızlık döneminde çekilen filmlere oranla, Azerbaycan'ın daha çok Sovyetler döneminde çekilmiş filmlerini izlemiştir. Yönetmen Kamil Rüstembeyov'un "Axırınıcı Aşırım" filmi konusu ve oyuncu kadrosu açısından başarılı sayılabilir.

2. Yönetmen Rasim Ocagov ve Rüstem İbrahimbeyov'un ortak filmi olan "İstintaq"ta, alkol sahnesi yer almaktadır. Bu filmde elit kitle alkol kullanır, aynı zamanda bir genç kıza saldırılarak tecavüz edilir.

3. Filmlerde alkol gösterilmesi normal karşılanmalıdır. Eğer filmlerden zararlı alışkanlıkları veya olayları çıkarırsak, o zaman filmler gerçeklikten uzak kalır. Örneğin: filmlerde savaş, hırsızlık, suçlu, saldırı, her şey var. Alkolü filmlerden çıkarırsak o zaman hırsız, savaşçı gibi kötü karakterlerin de filmlerde yer almaması mantığı çıkar.

18. Genç Film Yönetmeni Ali İmanov:

1. "Qisas Almadan Ölmə", "Geçmişdən Məktublar".

Çünkü filmde insanlığın sahip olduğu beşeri bir değer olan tolerans gösterme -farklı kültürlerle, farklı dini inançlara sevgi ve saygı ile yaklaşımın yanı sıra, yaratılış açısından esas sahip olduğumuz değer, gerçek insanlığın anlatımı var.

2. "O Olmasın, Bu Olsun" filminin, düğünden önceki ziyafet sahnesinde insanların aşırı alkol almaları sonucunda düştükleri haller yansıtılmakta. Dolayısıyla bir insanın nefsinin kontrol edemediği alkol tüketmesi sonucunda, gerçekte yapmayacağı şeyleri yapması, kendini acayip durumlara düşürmesi iyi bir mizahla anlatılmaktadır.

3. Genel olarak sinemanın bir ayna gibi hayatın kendisini yansıtan bir görsel sanat türü olmasından dolayı, alkol de dâhil olmak üzere bir sinema filminde her türlü kötü alışkanlığın gösterilmesi son derece normal bir durumdur. Yeter ki, bu kötü alışkanlıklar dediğimiz şeyler, filmin ana hattında veya bilinçaltına etki edecek şekilde pozitif bir şeymiş gibi lanse edilmesin.

4.6. SİNEMADA ALKOLÜN İZLEYİCİYE SUNUMU VE İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İster Sovyet dönemi Azerbaycan sinemasında, isterse bağımsızlıktan sonra çekilen filmlerde olsun, alkol kullanım sahnelerine rastlanmaktadır. Azerbaycan sinemasında alkol bir gıda geleneği olarak gösterilse de, genelde hep alkolün kötülöklere yol açtığı anlatılmaktadır. Filmlerde alkol kullanan kadın karakterleri de olumlu ana karakter olarak gösterilmektedir. Azerbaycan sinemasında alkolün temsili konusunda Azerbaycanlı film eleştirmeni Raife Seferova'yla ve Psikolog Taryel Feycioğlu'yla yapılan yüz yüze görüşme için Ekler 8'e ve Ekler 9'a bakınız.

4.7. BULGULAR

Bu çalışmada Azerbaycan'da farklı dönemlerde çekilmiş 78 film üzerinde, bağımlılık yaratan maddelerden olan alkolün kullanım sahneleri belirlenmiştir.

Bu filmlerin toplam 61'inde alkol sahneleri görölmekte, 18 filmde alkol sahnesi görölmemektedir. Sovyet döneminde çekilmiş filmlerden incelenen 44 film içerisinde 34 filmde, 1991-2000 yıllarında çekilmiş 16 filmde 12'sinde, 2000-2020 yıllarında çekilmiş 18 filmde 15'inde, Sovyet döneminde çekilmiş filmlerden

incelenen 44 film içerisinde 11’inde, 1991-2000 yılları arasında çekilen 18 filmde 4’ünde, 2000-2020 yılları arasında çekilen 18 filmde 3’ünde alkol görülmemektedir.

Bu filmler arasından alkol kullanım sıklığına göre 3 film seçilmiş ve bu filmlerde alkol içeren sahnelerle ilişkin içerik analizi yapılmıştır. Filmler, bir kodlama cetveli geliştirilerek, alkollü içkilerin gösteriminin sahne sayıları ve bu sahneler aracılığıyla filmde ne kadar zaman alkol alındığı, cinsiyet ayrımına göre tüketim oranları, hangi ortamlarda alkol kullanıldığı belirlenmiş ve filmde alkolün gösterilmesine dair sebepler aşağıdaki tablolarda paylaşılmıştır.

Tablo 18: İncelenen Filmlerde Alkol Sunum Sahne Sayıları

Filmin ismi	Alkol görülen sahne sayısı	Erkeklerin alkol kullandığı sahne sayısı	Kadınların alkol kullandığı sahne sayısı	Alkolün çevre ortamında kullanım sayısı	Alkolün tek başına kullanım sayısı
Kızıl Uçurum	7	7	6	6	0
Tehmine	7	6	5	5	1
Aktrisa	9	4	2	2	2

Tablo 19: İncelenen Filmlerde Alkol Sunumunun Nedenleri

Film ismi	Eğlence amaçlı	Yemek masasında	Kutlama Amaçlı	Süs olarak	Mutsuzluk nedeniyle
Kızıl Uçurum	3	1	2	0	0
Tehmine	1	2	2	1	2
Aktrisa	0	1	2	3	4

İncelenen filmlerden "Kızıl Uçurum" filminde toplam 3 dakika 45 saniye, "Tehmine" filminde 16 dakika 3 saniye, "Aktrisa" filminde 14 dakika 8 saniye alkol sunulmuştur.

Çalışmada aynı zamanda, Azerbaycan’da ve Türkiye’de ikamet eden farklı kuşaklardan Azerbaycan vatandaşlarıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Farklı mesleğe sahip, farklı kuşaklardan bu kişilere 3 soru sorulmuş ve bunlara cevap alınmıştır. İfadeler, üzerine bir şey eklenmeden yalın olarak sunulmuştur. Alınan bulgulara göre 18 kişiden 15’i, Sovyet döneminde çekilmiş olan filmleri, 4’ü Sovyet

filmleri ile beraber yeni filmleri, 2'si ise yalnız yeni filmleri başarılı film saymıştır. Sovyet döneminde çekilmiş olan filmlerde sunulan alkol sahnelerinin hafızalarda daha çok yer ettiği görülmektedir. Yapılan yüz yüze görüşmeler sonucundan alınan istatistik verilere göre, 18 kişiden 14'ü filmlerde alkolün gösterilmesini normal karşılamış, 4'ü olumsuz karşılamıştır. Bu katılımcılar, Azerbaycan sinemasında sunulan alkolün reklam içerikli olmadığını düşünmektedir.

SONUÇ

Her insanın hayatında büyük rol oynayan medya, güçlü bir propaganda aracı olup istediği eğilimleri toplumun bilinçaltına enjekte etmektedir. Listelenen medyanın her birinin kendine has özellikleri, güçlü ve zayıf yönleri vardır. Toplumda benzersiz bir konuma sahip olan medyanın güçlü tarafı olduğunu söylenebileceğimiz sinemanın her tür çerçevesinde, herhangi bir toplumsal sorun kavramsallaştırılabilir ve çözülebilir. Bu da sinemanın önemli bir etki gücüne sahip olduğunun göstergesidir. Filmde gösterilen herhangi bir şey bizi az veya çok etkileyebilmektedir. Hayatta karşılaştığımız bir olayı sinemada görebiliriz ya da sinemada yansıtılan bir olay gerçek hayatta karşımıza çıkabilir. Bireylerin kötü alışkanlıklar edinme nedenlerinden birinin de medya olduğu anlaşılmaktadır. Alkol hakkında hiç bilgisi olmayan insanların bir kısmı alkolü ilk defa sinemada görmektedir.

Kitle iletişim araçlarından biraz daha farklı olarak sinema, sadece davranışları şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda kıyafetler, iç mekânlar, yiyecekler, arabalar, içecekler, mücevherler, saç stilleri, dövmeler vb. yaşam tercihlerimize de yön verir. Bunun için, özellikle “ürün yerleştirme” gibi belirli yöntemler de vardır. Büyük kitlelerin davranışlarını etkileyen sinema, öncelikle sosyal süreçleri yönetmenin bir yolu olarak düşünülmelidir. Ütopik görünse de, bir an için sinemadan, televizyondan, müzik, sanat ve edebiyattan alkol ile ilgili her şeyi çıkarttığımızı, alkol ürünlerini kullanmayı bıraktığımızı ve isimlerinden bile asla bahsetmemeyi kabul ettiğimizi varsayalım. Farklı uygulamalar yaparak özel günlerde alkol tüketimine son verdiğimizizi varsayalım. Böyle bir yaklaşımı uygulamak çok zor olsa da imkânsız değildir. Böyle bir durumun sonucunda yeni doğan çocuklar alkol hakkında tamamen bilgisiz olacaktır. Sonuçta böyle bir toplumda alkol bağımlısı büyüemeyecektir. Alkolle ilgili her türlü kısıtlamayı getirebiliriz, her türlü yasayı yapabiliriz, ancak medyada, sinema, animasyon ve müzik endüstrisinde neler olduğuna dikkat etmezsek, bu yasalar ve kısıtlamalar sorunu çözmez.

Kitle bilinci yönetimi alanında tanınmış bir isim olan Edvard Bernays, “Propaganda” adlı kitabında şu tanımı vermektedir: “*Kitlelerin düzenli*

alışkanlıklarının ve zevklerinin bilinçli ve ustaca manipüle edilmesi, demokratik bir toplumun önemli bir bileşenidir. Bizi yönetiyorlar, bilincimizi programlıyorlar, zevklerimizi önceden belirliyorlar, fikirlerimizi bize sunuyorlar ve tüm bunlar daha önce ismini bile hiç duymadığımız insanlar tarafından yapılıyor” (www.whatisgood.ru,E.T:28 Temmuz 2020).

Alkolün küresel boyutta ekonomik girdi sağladığı düşünüldüğünde, medyada alkol sunumunun tam olarak önüne geçilmesi zor görünmektedir.

Bazı ülkelere kıyasla, Azerbaycan sinemasında alkolün kullanıldığı sahneler bulunsa da, bu sahneler seyircisini genel olarak alkole teşvik etmemektedir. Özellikle filmlerde alkolün insan hayatı üzerindeki olumsuz etkileri, kullanan kişiye ve topluma verdiği zararlar, bazı filmlerde ise bir komedi unsuru ve yaşam geleneği olarak gösterilmiştir. Çalışmamızda incelenen 3 film de, alkolün insanı olumsuzluklara sevk ettiğini gösterse de, alkolün seyircinin bilinçaltını kısmen olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Sinemanın her sahnesinde seyirciye satılacak maddi ya da manevi bir ürün mutlaka bulunmaktadır. "Kızıl Uçurum" filminde ekonomik gelir seviyesi yüksek kişilerin sosyal yaşam standardının göstergesi olarak alkolü yaşamların bir parçası haline getirdikleri, "Tehmine" filminde kişilerin mutlulukları, hüzneleri, yalnızlığı alkolle paylaştıkları, "Aktrisa" filminde ise duygusal ve psikolojik olarak yarım kalmış duyguların alkol ile bastırıldığı mesajı izleyiciye verilmektedir. Bu açıdan baktığımızda, reklamının yapılmasının yasak olduğu söylenen ürünler, medyada açık veya örtülü şekilde bir yol bularak kendini göstermektedir.

Çalışmada edindiğimiz tespitlere göre, bireylerin kontrollü ya da kontrolsüz alkol kullanımı, onları birçok problem ile karşı karşıya getirmektedir. Başta insana neşe ve zevk veren alkol, insanın bakışında, duygularında, davranış eğilimlerinde değişikliklere neden olarak pek çok olumsuzluk yaşatmaktadır. Alkol tüketen her insan alkolizmin nedenlerini, topluma verdiği zararı, aile bütünlüğünü ve çocukların gelişimini nasıl etkilediğini bilmelidir. Çünkü alkol de uyuşturucu gibi, kullanan kişinin kimliğini yok eder, her türlü suça, hastalığa ve ölüme yol açar. Alkol tüketimi kontrol edilemediğinde alkolizm bağımlılığına dönüşmektedir. Bu da dünya

lkelerinin yüzyıllardır mücadele ettiği temel sosyal sorunlardan biridir. Bu sorunların çözülmesinde en önemli desteği medyanın sağlaması beklenmektedir.

Alkolizmle mücadele dünyanın başlıca sorunlarındanır. Prof. Dr. Adnan Ziyalar'ın saptamasına göre uyυřturucu madde kullanımı öncelikle alkolle başlar. Bir maddeye karşı geliştirilen alışkanlık, diğer maddelere alışmayı da kolaylaştırır (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984: 44). Bu nedenle alkolizmle mücadele, günümüzde dünyanın başlıca sorunlarından olan uyυřturucuya giden yolu kapatmak anlamına gelmektedir.

Bu konuda ailede büyüklerin üzerlerine düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Çünkü ocuk her zaman gördüğünü yapar. Bu nedenle çocukların gözü önünde alkol kullanmak onlar için bir başlangıç olabilir. Medyadan ıkaramadığımız alkolü, çocukların gözünde itibarsızlaştırmak gerekir. Küçük bir tavsiye: Votka, günlük yaşamda birçok kişi tarafından sıklıkla kullanılan mükemmel bir hijyen ürünü olduğundan, onu tüm ev kimyasallarını sakladığınız yerde saklayın (genellikle tuvalette, tuvaletin yanında bir yerde). Bu basit teknik, çocuklarınızda votkanın içerik bakımından deterjanla aynı sıvı olduğu için, onu bir gıda ürünü olarak kullanmanın kesinlikle yanlış bir karar olduğu davranış kalıbını oluşturmanıza yardımcı olacaktır (www.whatisgood.ru,E.T:28 Temmuz 2020).

"Alkol tüketimi dünyanın en büyük sağlık sorunlarına yol açan etkenlerin başında gelmektedir. Sağlığı hiçbir riske atmayacak bir alkol sınırı saptanmamıştır."

Hans Embland

Werther etkisinden yola çıkarak, medyanın alkolü nasıl sunduğunun çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü medyada gösterilen her şey toplumu güçlü bir şekilde etkiler.

"Bana medyayı ver, ben herhangi bir insanı domuza evireyim."

Propagandanın babası Gebbel (www.whatisgood.ru,E.T:28 Temmuz 2020).

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Avrupa Birliği: **"Tam Üyelik Sürecinde İstanbul Sanayi Odası Meslek Komiteleri Sektor Stratejileri Geliştirilmesi projesi Gıda Sektörü"**, İstanbul, 2006.
- Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi: **"Yaddan Çıxmaz Qarabağ"**, Bakı, 2007.
<http://anl.az/el/y/ycq.pdf> (E.T:12.06.2020).
- Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi: **"Azərbaycan Kinosu Ensiklopedik Lüğət"**, Bakı, 2017.
- Fətəliyev, Hasil: **"Şərabın Texnologiyası"**, Bakı, 2011.
<http://anl.az/el/264414.pdf> (E.T: 20.09.2020).
- Fətəliyev, Hasil: **"Şərabın Mikrobiologiyası"**, Bakı, 2015.
<http://anl.az/el/Kitab/2016/2016-279.pdf>
(E.T.20.07.2020).
- Fətəliyev, Hasil və Heydərov, Elnur: **"Süfrə Şərablarının Müasir Texnologiyası"**, Bakı, 2017. <http://anl.az/el/Kitab/2017/08/cd/2017-897.pdf> (E.T.20.07.2020).
- Gəncəvi, Nizami: **"İsgəndərnamə", "İqbalnamə"**, Bakı, 2004.
http://anl.az/el/n/ng_i-i.pdf (E.T: 28.06.2020).
- Güzel, Beşler: **"Can Komşumuz Azerbaycan"**, (t.y.).

- Harun, Şimşek: **"Alkol içeren yiyecekler ve içecekler", Hangi Gıdalarda ne kadar alkol var?, (t.y).**
- Kazımzadə, Aydın: **"Azərbaycan Kinematoqrafçıları",** Bakı, 2015.
- Kazımzadə, Zəki: **"Elektrotexnikanın Nəzəri Əsasları",** Bakı, 2010. <https://ebooks.azlibnet.az/book/xDYOkYK0.pdf> (E.T:10.04.2019).
- Kəngərli, Asif: **"ALKOQOL-sağlamlığın və Sağlam Həyat Tərzinin Düşməni",** Bakı, 2017.
- Məmmədov, R. F., Süleymanlı S.A. ve Abbasov X.R.: **"Azərbaycanlı Qaçkın və Məcburi Köçkünlərin Problemləri Beynəlxalq Təşkilatlar Müstəvisində",** Bakı, 2016. <http://www.ebooks.az/view/52KEwvAN.pdf> (E.T: 10.06.2020).
- Məmmədzadə, Ramiz: **"Təhsildə Keyfiyyət Aparıcı İstiqamətlərdən Biri Kimi",** Bakı, 2010. http://anl.az/el/m/mr_tkaibk.pdfs (E.T.10.03.2020).
- Mikayılov, Vüqar: **"Araq Tipli İçkilərin Texnologiyası",** Bakı, 2018.
- Saygılı, Sefa: **"Alkollü İçkiler ve Zararları",** İstanbul, 2011.
- Sebahətin, Kuş: **"Dünyada ve Türkiye'de Alkol Kontrolü Politikaları",** Ankara, 2011.

- Səməndərov, Seyfəttin: **"1917-1920-Cİ illərdə Azərbaycanca Aqrar Məsələ",** Bakı, 2009.
<https://www.ebooks.az/view/tzBX93dQ.pdf>
(E.T:11.06.2020).
- Süleymanlı, Ebülfez: **"Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri",** İstanbul, 2006.
- Süleymanov, Elxan ve
Süleymanov, Vurğun: **"Ermənistanın Azərbaycana Qarşı Silahlı Təcavüzü və İşğalın Ağır Nəticələri",** Bakı, 2012. <file:///C:/Users/Cemil%20%C3%96ZT%C3%9CRK/Desktop/14011120619418676709755.pdf> (E.T.05.02.2020).
- Türkiye Yeşilay Cemiyeti: **"Bira ve Alkolizm Raporu",** 2. Baskı, İstanbul, 1984.
- Uçar, Emine: **"Sigara-Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı Anket ve Sonuçları",** Sinop, 1996.

Kiril Alfabesindeki Kitaplar

- Кәримов, Чабир: **"Сәрхошлуг Чинајэтә Апарыр",** Бакы, 1986.
- Сытынский, И.А.: **"Алкол вә Бејин",** Бакы, 1981.
- Сәмәдов, С. И.: **"Алколизм вә Онун Зәрәри",** Бакы, 1955.
- Тағыјев, Ә.С.: **"Алколизм Ичтимаи Бәдбәхтликдир",** Бакы, 1974.
- "1984-чү ил үчүн Азәрбајчан ССР гәзет вә журналларынын каталогундан",** Бакы, 1983.

Elektronik Kaynaklar

"Aktrisa" filminin linki: <https://www.youtube.com/watch?v=itnCnAoV2R8&t=5271s> (E.T.01.08.2020. Saat 23:05).

Azərbaycan'da alkol üreten fabrikanın reklam linki: <https://www.youtube.com/watch?v=R4woDYyX2e4> (E.T.1.09.2020).

Azərbaycan'da alkol üreten fabrikanın reklam linki: <https://www.youtube.com/watch?v=NCmM5D8Xglk> (E.T.1.09.2020).

Azərbaycan'da alkol üreten fabrikanın reklam linki: <https://www.youtube.com/watch?v=hOL5wO5yqJw> (E.T.1.09.2020).

Azərbaycan'da alkol üreten fabrikanın reklam linki: <https://www.youtube.com/watch?v=XJU8OPZm-Oo&t=9s> (E.T.1.09.2020).

Azərbaycan'da alkol üreten fabrikanın reklam linki: <https://www.youtube.com/watch?v=QH7K3RE6eX4&t=4s> (E.T.1.09.2020).

Azərbaycan Milli Kitabxanası, <http://web2.anl.az:81/tarix.php?hash=632149906> (E.T.31.05.2020).

Azərbaycan Respublikası Ailə və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, <http://scfwca.gov.az/post/1516/azerbaycanin-demoqrafik-inkisafi-sosial-iqtisadi-yukselisin-esas-gostericisidir> (E.T.11.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Ailə və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, <http://scfwca.gov.az/post/1091/reproduktiv-saglamliq-ve-erken-nikah-hallarina-garsi-mubarize-isinin-guclendirilmesi-ve-erken-nikah> (E.T.11.07.2020).

Azərbaycan Respublikası BMT Yanında Daimi Nümayəndəliyi, <http://un.mfa.gov.az/az/content/35-> (E.T. 11.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, <https://www.stat.gov.az/source/trade/> (E.T.10.05.2020).

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, <https://www.stat.gov.az/news/index.php?id=4459> (E.T.11.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, <http://mct.gov.az/az/azerbaycan-medeniyyeti> (E.T.04.04.2020).

Azərbaycan Respublikası Milli Televiziya və Radio Şurası, <http://www.ntrc.gov.az/az/content/left/2.html> (E.T. 02.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Texnologiyalar Nazirliyi, <https://mincom.gov.az/az/view/pages/53/> (E.T.05.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu, <http://kivdf.gov.az/concept> (E.T. 02.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, <https://edu.gov.az/az/page/406/5168> (E.T.10. 06.2020).

Bakı Şəhər Statistika İdarəsi, <http://www.baku.azstat.org/section/civilization> (E.T.18.06.2020).

Bira Reklamı: https://www.youtube.com/watch?v=TKph4-lduHE&list=PLfhy-EZKmvCn9_xyIMaw7BMAPGxAqHh-b&index=22&t=0s (E.T.10.04.2020).

Bira Reklamı: (https://www.youtube.com/watch?v=bXkgI8N5ty4&list=PLfhy-EZKmvCn9_xyIMaw7BMAPGxAqHh-b&index=22) (E.T.10.04.2020).

Enserov, Vefalı: "Azerbaycan'da Özel Radyo ve Televizyon Yayıncılığı" Bakü, 2013. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1114425> (E.T.19.06.2020).

"**Kızıl Uçurum**" filminin linki: <https://www.youtube.com/watch?v=foM7aC-JY3c> (E.T.17.10.2020, saat 23:00)

Köker, Gökhan, Türk, Yasin Şahin, Çekin, Ayhan: "Alkolik Karaciğer Hastalıkları ", <http://guncel.tgv.org.tr/journal/62/pdf/100404.pdf> (E.T.13.06. 2020).

Məhbubə Tağıyeva: "Diaspora Quruculuğuna Gedən Yol", <http://diaspor.gov.az/hesabatlar/pdf/1991-2006.pdf> (E.T.09.06.2020).

Reklam Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, <https://president.az/articles/15859> (E.T.05.04.2020).

"Reklamın Yaranması və İnkişaf Mərhələləri", http://www.lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=93 (E.T. 13.06.2020).

Şarap Reklamı, https://www.youtube.com/watch?v=PJ4mC_9eiJk, (E.T.10.04.2020).

"**Tehmine**" filminin linki: <https://www.youtube.com/watch?v=vPR1-zS3kHI> (E.T.20.12.2019, saat 14:00).

Xırdalan Şarap Yeni İl Təbriki, <https://www.youtube.com/watch?v=wLRPq8RvnBk>, (E.T.10.04.2020).

Yakar, Ülker: "1920-1930 Yıllarında Azərbaycan'ın Milli ve Manevi Değerlerine Karşı Sovyet Rusya Tarafından Yürütülen Asimilasyon Siyaseti", VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of His, 2018. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/458747>.

Yıldırım, İrfan Murad: "Azərbaycan'da Matbuat Hərəkətlərinin Başlanğıcı", 2013. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/136829> (E.T:15.09.2020).

file:///C:/Users/d/AppData/Local/Packages/microsoft.windowscommunicationsapps_8wekyb3d8bbwe/LocalState/Files/S0/15/Attachments/9789241565356-aze[3609].pdf (E.T.15.07.2020).

<http://www.alcoholic-beverage.azgranata.az/az/products> (E.T.07.02.2019).

<https://apa.az/az/aqrar-senaye-kompleksi/azerbaycanda-araq-istehsali-45-defe-artib-543374> (E.T.21.07.2020).

<https://www.azerbaycan24.com/azerbaycanda-yasi-100-den-cox-olanlarin-sayi/> (E.T. 21.07.2020).

<https://azertag.az/xeber/204536> (E.T.10.05.2020).

https://azertag.az/xeber/Azerbaycanda_ehalinin_sayi_10_milyon_79_min_300_nefer_e_chatib-1466461 (E.T.06.06.2020).

https://azertag.az/xeber/KITABXANALARIN_FAALIYYATI_HAQQINDA_STATISTIK_ARASDIRMA_KECHIRILMISDIR-460943 (E.T.07.06.2020).

https://azertag.az/xeber/Tarixi_sened_imzalandi_Dagliq_Qarabag_munaqisesi_Azerbaycanin_tam_qelebesi_ile_basa_chatdi-1638003 (E.T.11.11.2020).

<http://azim.az/medeniyyet/4477-muasir-azrbaycan-kino-sntind-axsayan-daha-bir-sah-dedektiv.html> (E.T.12.06.2020).

<http://www.aztv.az/az/program> (E.T.22.04.2019).

<http://www.aztv.az/az/about-us> (E.T.10.04.2020).

<https://az.trend.az/azerbaijan/society/2790914.html> (E.T.10.05.2020).

<https://az.trend.az/azerbaijan/society/2463711.html> (E.T.06.06.2020).

<https://az.trend.az/azerbaijan/society/2975837.html> (E.T.13.06.2020).

<https://az.trend.az/azerbaijan/society/2507316.html> (E.T.17.09.2020).

<https://banker.az/tundluyu-5-faizd%C9%99n-cox-olan-spiritli-ickil%C9%99rin-reklami-m%C9%99hdudlasdirilir/> (E.T.24.07.2020).

<https://bakuresearchinstitute.org/az/a-brief-history-of-post-soviet-era-cinema-in-azerbaijan/> (E.T.27.07.2020).

<https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan-45399035> (E.T.03.06.2020).

<https://www.cinemaplus.az/az/cinema/about-cinemaplus/28-mall/> (E.T.05.06.2020).

<https://www.cinemaplus.az/az/tariffs/> (E.T.19.06.2020).

<https://www.culturepartnership.eu/az/article/sub-sector-report-az> (E.T.13.06.2020).

<https://dyp.gov.az/index.php?/az/content/141> (E.T.05.06.2020).

<https://edu.gov.az/az/page/406/5168> (E.T.01.06.2020).

<http://www.e-qanun.az/framework/30> (E.T.10.04.2019).

<http://www.e-qanun.az/framework/1125> (E.T.07.06.2020).

<http://www.e-qanun.az/framework/38684> (E.T.12.06.2020).

<http://www.e-qanun.az/framework/30348> (E.T.03.07.2020).

<https://e-tibb.az/xeber/spirt-en-cox-bu-orqanlari-zedeleyir-alkoqol-asililigi-hansi-xesteliklere-sebeb-olur-2588> (E.T.17.10.2020).

https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/438698/Alcohol-and-COVID-19-what-you-need-to-know-rus.pdf (E.T.09.07.2020).

<http://guncel.tgv.org.tr/journal/62/pdf/100404.pdf> (E.T.17.10.2020).

<http://www.idmantv.az/az/program> (E.T.22.04.2019).

<http://www.iqtisadiislahat.org/store//media/documents/qanun/Reklam%20haqq%C4%B1nda%20Az%C9%99rbaycan%20Respublikas%C4%B1n%C4%B1n%20Qanunu.pdf> (E.T.14.06.2020).

<https://gsr.fm/yol-polisinden-serxosluq-derecesi-ile-bagli-aciqlama/>
(E.T.01.06.2020).

<http://medeniyyet.az/page/news/4825/Kinoteatrlarimiz-ne-gosterir.html?lang=ru>
(E.T.12.06.2020).

<http://www.medeniyyettv.az/az/program> (E.T.22.04.2019).

<https://mod.gov.az/az/news/ermenistan-silahli-quvvelerinin-bolmeleri-tovuz-istiqametinde-texribat-toredib-31439.html> (E.T.29.07.2020).

<http://olaylar.az/news/sosial/306218> (E.T.18.06.2020).

<https://ourworldindata.org/grapher/adult-literacy-female?tab=chart&country=~AZE>
(15.09.2020).

<https://parkcinema.az/haqqimizda/> (E.T.20.06.2020).

<https://qafqazinfo.az/news/detail/en-bahali-filmlerimizden-biri-babek-burada-cekilibfotolar-229645> (E.T.14.06.2020).

<https://report.az/biznes/azerbaycan-icki-idخالini-ehemiyetli-azaldib/> (E.T. 06.06.2020).

<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/guzel/2013/05/02/icki-butun-kotuluklerin-anasidir>
(E.T.15.07.2020).

<http://scfwca.gov.az/post/1091/reproduktiv-saglamliq-ve-erken-nikah-hallarina-qarsi-mubarize-isinin-guclendirilmesi-ve-erken-nikah> (E.T.06.06.2020).

<http://sehiyye.gov.az/xeberler/3066-azrbaycan-respublikas-nazirlr-kabineti-yannda-operativ-qrargahn-mlumat.html> (E.T.29.07.2020).

<https://sherg.az/xəbər/46992> (E.T.15.07.2020).

<https://sputnik.az/life/20160921/407122608/alkoqol-spirit-icki-xeste.html> (E.T. 05. 06. 2020).

<https://www.stat.gov.az/news/index.php?id=4113> (E.T.21.07.2020).

<https://teleradio.az/digital-broadcasting/> (E.T.21.07.2020).

<https://whatisgood.ru/theory/media/propaganda-alkogolya-tabaka-v-kinematografe/> (E.T.28.06.2020).

<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/az/az/az068az.pdf> (E.T.10.03.2019).

<http://xalqqazeti.com/az/news/32989> (E.T.10.05.2020).

<https://xn----9sbkcac6brh7h.xn--p1ai/19871/> (E.T.20.07.2020).

EKLER

Ekler 1:

Sinema eleştirmeni Raife Seferova'yla sinemaya gelen izleyiciler hakkında yapılan yüz yüze görüşme.

Film eleştirmeni Raife Seferova'ya göre Sovyet döneminde erkekler yalnızca çocuklarıyla birlikte çizgi filmlerde görülebilirdi. Modern çağımızda uydu televizyonun lansmanından sonra büyük ekran sessizleşti. CD'lerin kasetleri öldürdüğü gibi. Azerbaycan'da da çocuklar artık kendi seçtikleri filmleri evde bilgisayardan izlemektedir (21.05.2020).

Medyanın toplum üzerindeki etkisi hakkında yapılan yüz yüze görüşmeler Ekler 2, Ekler 3, Ekler 4 ve Ekler 5'te yer almaktadır.

Ekler 2:

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı'nın açıklamasına göre, Sovyetler döneminde tüm medya kuruluşlarında Sovyet ürünleri tanıtıldı. Hatta spor müsabakaları sırasında stadyumlara yerleştirilen reklam panoları bile televizyon ekranlarında gösterildi. Ancak Sovyetler döneminde reklam yaygın değildi. Çünkü piyasadaki ürünler planlı bir şekilde satılmaktaydı. Gazetelerde genellikle, karikatürler dahil, kapitalizm karşıtı reklamlar yer alıyordu. Şu anda Azerbaycan'daki reklam pazarı serbesttir. Gazeteler, televizyon ve dergiler bu pazardan yararlanmaktadır (16.07.2020).

Ekler 3:

Azerbaycanlı Profesör Gulu Meherremli'ye göre, bugün bir iletişim platformu olarak medyanın toplum üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Her şeyden önce herhangi bir ülkedeki herhangi bir hükümetin kamu bilincini oluşturmaları, yönetmesi ve etkilemesi açısından çok önemlidir. Ancak toplumu onlar medya aracılığıyla etkileme tarzı arz etmektedir. Örneğin, serbest demokrasilerde

gazetecilik fakültesi spesifiktir. Bu bağlamda Azerbaycan gibi ülkelerde eski Sovyet Cumhuriyetlerinde hükümetler kitleyi etkilemek için medyayı, özellikle televizyon ve radyoyu kullanmaktadır. Başka bir deyişle Azerbaycan'da televizyon, radyo, gazeteler ve dergiler genellikle propaganda ile iç içedir. Bu durum özellikle devlet tarafından finanse edilen televizyonlar için geçerlidir. Azerbaycan medyasının büyük kısmı hükümetin etkisi altındadır. Hükümet, Medya Destek Fonu adı verilen bir kuruluş aracılığıyla gazetelere finansal yardım sağlamakta ve bu yardım anlaşması çerçevesinde gazeteler de hükümetin söylediklerini yerine getirmektedir. Bugün bütün Azerbaycan televizyonları ve radyolar devletin kontrolündedir. Günümüzde televizyonun toplumun kamu bilinci ve davranış psikolojisi üzerinde çok daha fazla, ciddi bir etkisi vardır. Bugün Azerbaycan'da 10 televizyon kanalı vardır. Bunlardan AZTV, Medeniyet, İdman Azerbaycan Televizyonu ve Nahçıvan Devlet Televizyonu devlet destekli televizyon kanallarıdır.

Azerbaycan'da neredeyse hiç popüler dergi yoktur. Varsa da, bunlar edebi ve sanatsal dergiler olmalarına rağmen toplumsal birliği etkilemez. Ancak belirli sayıda gazete vardır. Bunların da fazla bir etkisi yoktur, %3-4 oranında izleyici gazeteden bilgi edinmektedir. İnternet ise günümüzde insanların psikolojisini ve davranışlarını etkileyen geniş bir platformdur ve Azerbaycan'da nüfusun yaklaşık yüzde 70-80'i sosyal ağlardan bilgi edinmektedir. Bu sosyal ağlarda haber siteleri, youtube TV kanalları, internet kanalları bulunmaktadır. Tabii ki, Azerbaycan'da alternatif bilgilere erişimi olmayanlar devlet televizyonundan aldıkları bilgilere inanmaktadır. Bu durum, özellikle internet erişiminin olmadığı bölgelerde yaşayan halk için geçerlidir. Azerbaycan televizyonlarında güçlü propaganda fırsatları bulunmaktadır. Örneğin Azerbaycan devlet ve özel televizyonlarında Covid-19 hakkında normal düzeyde bir yayın yapılmıştır ve bunun etkili olduğunu düşünülmektedir. Günümüzde Azerbaycan'da insanlar sosyal ağlarda gördükleri bilgiye inanmakta ve alternatif görüşler oluşturmaktadır (19.05.2020).

Ekler 4:

Sesli Kitap Projesi Başkanı Hasan Hasanov'a göre Azerbaycan'da devlet kontrolünde ve özel yayınevleri bulunmaktadır. Kitap yayıncılığında serbestlik

vardır. Sesli Kitap projesinin başkanı Hasan Hasanov'a göre Sovyet döneminde, insanlar çalıştıkları alana daha çok profesyonel yaklaşıtları için kitap okumanın ve zenginleşmenin öneminin bilincindeydiler. O dönemde, insanlar günün 8 saatini çalışarak geçirdikten sonra vakitlerini daha iyi değerlendirmek için kitap okurlardı. Şimdiki dönemde ise yazan kitle çok, okuyan kitle ise azdır. Mesailerin 10-12 saat sürmesi, ailevi ya da benzer diğer sorunların varlığı, modern yazarların eserlerinin çok popüler ve ilginç çalışmalar olmaması, modern teknolojinin gelişimi, insanları kitapların dünyasından uzaklaştırmaktadır. Kitabı popüler hale getirmek için bazı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu etkinliklerden biri kitap dinlemektir. Yani bir yolculuğa çıktığınızda, arabada ya da uçakta, yürüyüş ya da spor esnasında, sesli kitaplardan yararlanmaktır. Proje yöneticisi olarak güvenle söyleyebilirim ki, kısa sürede yaklaşık 70.000 kişilik bir dinleyici kitemiz oluşmuştur. Sesli kitaplar insanlarda kitapları okuma eğilimini yaratır. Bazen kitapta yazılanların hayatta olduğunu zannetsek de bunun böyle olmadığını zamanla anlıyoruz. Modern zamanlarda insanlar gördüklerine daha çok inanmaktadırlar (18.04.2020).

Ekler 5:

Psikolog Mikayıl Ali'nin saptanmasına göre, reklam 20. yüzyılın ve çağımızın en aktif iletişim araçlarından biridir. Her geçen gün daha da çeşitlenen ve tüketici ile karşılaşma sıklığı artan bu uygulamalar, günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Dergiler, televizyon, internet, gazete, radyo ve benzeri yollarla her yerde reklama sıkça rastlanmaktadır.

İnsanların gereksinimlerini karşılamada reklamların önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda reklam, kitleleri kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışırken, diğer taraftan toplumu geri planda tutarak uygulayıcıları gözardı etmektedir. Bunun yanı sıra reklamın çocuklar üzerindeki etkileri çoğu zaman gözardı edilmektedir.

Bu durum dünya genelinde olduğu gibi Azerbaycan'da da bazı olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Çocukların çocukluk dönemi, onların dış

uyarılara ve gelen bütün bilgileri zihinlerine yerleştirmeye açık oldukları bir dönemdir.

Çocuklar gelişim dönemlerinde en çok model alma yolu ile öğrenirler, ilk model aldıkları kişiler ebeveynlerdir, ebeveynleri dışında televizyonda gördükleri karakterler de çocuklar için rol modeli oluşturmaktadır. Çocukların hayatında televizyonun yoğun olarak yer alması, çocukların izledikleri çizgi filmlerin, programların arasında reklamlara yoğun bir şekilde maruz kalmaları anlamına gelmektedir. Sırf bu yüzden reklam yapımcıları gıda maddelerine ait reklamlarda daha ziyade çocukları hedeflemektedir. Özellikle 7-8 yaş altı çocuklar psikolojik açıdan etkilenmeye daha yatkın olduklarından, çocuklara yönelik reklamlarda gıda maddelerinin bazı çizgi film kahramanlarıyla birlikte desteklenmesi, çocukların zihinlerinde farklı imajlar oluşturabilmektedir. “Barni”, “Maşa ve Ayı”, “Kral Max” gibi yiyecekler bu duruma örnek sayılabilir. Çocukların zihninde oluşan imajı destekleyemeyen çok sayıdaki ürünün ise, çocukların geleceklerine yön verecek sosyal ve psikolojik yapılarını olumsuz etkileyeceği açıktır. Diğer yandan satın alınan ürünleri destekleyen çizgi film kahramanlarının yaptıkları bazı insan üstü hareketlere o ürünü tüketmekle ulaşamamak, çocukların hayal dünyalarını yıkmakta ve olumsuz davranışlar sergilemelerine yol açmaktadır. “Süpermen”, “Batman”, “Digimon”, “Pikaçhu”, “Ay Savaşçısı”, “Ninja Kaplumbağalar” vs. gibi kahramanları bu duruma örnek gösterebiliriz. Oyunağın uçmaması, bir şekilden başka bir şekle girmemesi, kurtarıcı olamaması çocuklarda hayal kırıklığına sebep olabilmektedir.

Azerbaycan seyircisi TV aracılığıyla yerli kanallarla beraber, hatta daha çok Türkiye ve Rusya televizyon programlarını izlemektedir. Bu nedenle insanlar Rus ve Türk dizilerini ve reklamlarını izlemektedirler. Seyirci olarak izlenilen reklamın seyircide yaratabileceği olumsuz etkileri bilmek mümkün değildir.

Azerbaycan’da televizyon reklamcılığı daha yeni gelişmektedir. Buna rağmen az sayıda da olsa öğretmenlik, polis, vatan, bayrak, edebiyat, şehitlik, engellilik üzerine ileri düzeyde reklam çalışmaları yapılmaktadır. Bu tür reklam işleri hem çocuk hem de yetişkin bireylerde sosyal ve manevi yükümlülükleri pekiştirmektedir.

Ne yazık ki Azerbaycan'da kamu spotu adına gerçekleştirilen anlamlı reklam çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda televizyonlarda sigara, alkol, madde bağımlılığı, kadına yönelik şiddet gibi konularda inandırıcılığı az olan kamu spotları gösterilmektedir.

Azerbaycan'da reklamlar daha çok önde gelen kişi ve kurumların çok izlenen programlara sponsor olmaları suretiyle gerçekleşmektedir. Önde gelen doktor, diyetisyen, avukat, tasarımcı, psikolog ve kurumlar, toplumun büyük kesimi tarafından tanınmaktadır. Reklam yapımcıları, ünlü dizi ve programlar arasındaki kısa ve çarpıcı reklamlar aracılığıyla istediklerini kitlenin bilinçaltına yerleştirmektedirler.

Bazen reklamlarda atılan sloganlar yaşam adına güçlü motivasyon etkisi verebildiği gibi, bazen de tüm umudun yitirilmesine neden olabilmektedir. Bu sloganlarda sağlığa, eve, arabaya, hayata ulaşmanın tek yolunun o ürüne sahip olmaktan geçtiği ifade edilmektedir. Çoğu kez yetişkinler dahil, her yaştan bireyi etkileyen reklamlardaki sloganlar, çocukları daha fazla etkilemektedir.

Televizyon üzerinden ülkemizde yapılan bazı dizilerde yansıtılan sorunlar, konuşmalar, eğlenceli olsun diye sunulan senaryolar, çocukların ve yetişkinlerin zihninde olumlu bir izlenim bırakmaktadır.

İnternet üzerinden yapılan reklamlar genç ve orta yaşlı insanlara daha hızlı ulaşmaktadır. Herkes kendi mesleki performansını ve kurumsal reklamını rahatlıkla yaparak, uygun kitleye hitap etmiş olmaktadır. İnternet üzerinden sunulan reklamlarda ise, insanlar beğendikleri takı, malzeme, giyim ve benzeri ürünlere hızlıca ulaşabilmektedir. İnternet üzerinde yapılan reklamlarda da hatalar az değildir. İnternette zaman zaman aniden cinsel içerikli sitelerin reklamları belirebilmektedir. Bu tür reklamlarla çocukların da karşılaşabileceği göz önünde bulundurulduğunda, durumun ciddiyeti ortaya çıkmaktadır. Zamanla gelişen, geliştikçe değişen dünyamızda ihtiyaç ve talep tercihleri de değişime uğrayarak, yeni alanlara ihtiyacı doğurmaktadır. Bu alanlardan biri de yakın geçmişte Azerbaycan'ın eşsiz geçmişiyle öne çıkan film endüstrisidir. Her ne kadar savaş sonrası dönemde ülkenin film endüstrisinde uzun bir durgunluk yaşansa da, son 10 yıldır film ve dizi yapımında

belirgin bir artış görülmektedir. Azərbaycan yapımı film ve dizilerde daha ziyade komedi türü tercih edilmektedir. Azərbaycan'ın geleneksel filmleri izleyicilere açık bir mesaj yansıtacak şekilde yapılmış, ciddi iç kaygılar daha ön planda tutulmuştur. Eski filmler, Sovyet ideolojisinin ciddiyetinden sapmama koşuluyla, belirli normlara uygun olarak yapılmaktaydı. Bununla birlikte o dönemin savaş, aile, aşk, çocukluk, dostluk, hukuk, hükümet, eğlence gibi belirli yönleri sosyo-psikolojik bir arka planda izleyicilere aktarılmıştır.

Filmler ekranda zamanın gerçekliğini yansıtmaktadır. Öte yandan günümüzde komedi filmlerinin yoğun bir şekilde yayınlandığı, ciddi, eğitici ve düşündürücü filmlerin daha az sayıda yapıldığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu bağlamda, çekilen filmlerin izleyici yaş profili dikkate alındığında, sinemanın insanlar üzerinde belirli bir psiko-sosyal etki yarattığı ortadadır. Her film ve dizinin belirli bir izleyici kitlesi vardır. Bu kitle kendine hitap eden filmleri ilgiyle izlemektedir. Çünkü filmin senaryosu, izleyicinin ilgi alanlarını ve isteklerini karşılamaktadır. İlginin asıl nedeni ise seyircinin eğlenebiliyor olması, o dizi ya da filmde kendilerini bulabilmesi ve ondan bir şeyler öğrenebilmesidir. Sonuç olarak, gerektiğinde bir tür psikolojik silah olabilen filmler ve diziler aracılığıyla, kamuoyunda bilerek veya bilmeyerek, olumsuz veya olumlu yönde bireysel ya da toplumsal değişimlerin gerçekleştirilmesine imkan vermektedir. Bu nedenle filmin seyirciler üzerinde olumlu bir etki yaratabilmesi için her zaman psikolojik bir görüşe ihtiyaç vardır. Azərbaycan filmlerinin nüfus üzerindeki etkisini analiz ettiğimizde hem olumlu hem de olumsuz etkilerini görebiliriz. Klasik Azərbaycan filmlerinin analizinde olumlu etkiler hakkında daha fazla konuşabiliriz. "Cəbiş Müəllim" ("Cebiş Hoca") örneğinde saflık, titizlik, vatanseverlik, dürüstlük, empati, "Ögey Ana" ("Üvey Anne"), "Fəryad" ("Feryad"), "Qaçaq Nəbi" ("Kaçak Nabi") filmlerinde aile üyelerine sahip olma, düşmana karşı direniş, onur, yardım, kişilik özellikleri, halk gelenekleri gibi nüanslar, "Bəyin Oğurlanması" ("Damadın Çalınması") filminde ise sevginin gücü yansıtılır.

Modern zamanlarda çekilen filmler de günümüz toplumunun sorunlarını izleyicilere aktarmaya çalışmaktadır. Bugün çekilen Azərbaycan filmlerinin büyük çoğunluğu komedi türündedir. Birkaç yıl önce çekilen "Aramızda Qalsın"

("Aramızda Kalsın") dizisi, toplum için demokratik bir aile profilinin oluşturulması, baba-oğul ve anne-kız ilişkilerinin düzgün düzenlenmesi, çocukları eğitim ve kişisel gelişim açısından yönlendirmede psikolojik etkiye sahip olmuştur. Aynı zamanda Karabağ savaşı üzerine yapılan "Dolu" filmi gençler arasında kahramanlık, vatanseverlik ve özveri duygularının oluşmasında kilit rol oynamıştır. Filmlerin ve dizilerin nüfus üzerinde, özellikle de ergen ve genç yaştaki insanlar üzerinde derin bir etkisi bulunmaktadır. Gençler, bilerek veya bilmeyerek hayatlarına filmlerde gördükleri tutumları, konuşma ve giyim tarzlarını, aksesuarları, ev dekorasyonlarını ve davranışları taşırlar. Aynı zamanda filmlerde kullanılan replikler, insanların günlük konuşmalarında eğlenceli kelimeler haline gelir. Kısacası, filmler insanları etkileme, taklit etme ve modelleme gücüne sahiptir. Bilgiye erişimin kolay olduğu bir zamanda, sansürsüz filmler çocuklar ve ergenler arasında güvensizlik, sadakatsizlik, şiddet, alkolizm, aşırı eğlence gibi riskli davranışlara yol açabilmektedir. Filmlerin bir kitle etkisi mekanizması vardır. Uygun ve etkili bir senaryo ile insanlar doğru aile modeli, evlilik ilişkileri, nezaket, temizlik, sağlıklı yaşam tarzı, sosyal kurallar, hümanizm, vatanseverlik, cesaret, yaşamın zorluklarına karşı mücadele gibi konularda aşılabilirler (22.06.2020).

Ekler 6:

Azərbaycan'da fərqli alkol ürünleri üreten fabrikalar bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda, bu fabrikalardan biri olan "Az Granata" fabrikanın ürettiği alkollü içeceklerin bileşimlerinde ne kadar alkol olduğu gösterilmektedir.

"Az Granata" Fabrikanın Ürettiği Alkollü İçecekler

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Ağ Su Nar Şərabı	%12	0,75l	
Bellus. Beyaz ekşi sofrə şərabı	%10-13	0,75l	
Kakor Şamaxı. Markalı qırmızı disert şərabı	%10-13	0,75l	
Kəhraba. Markalı beyaz ekşi sofrə şərabı	%12	0,75l	
Qaragöz. Qırmızı mayhoş sofrə şərabı	%9-13	0,75l	
Mil. Beyaz disert şərabı	%16.	0,75l	
Muskat. Beyaz hoş sofrə şərabı	%16	0,75l	
Ağsu. Nar şərabı (premium)	%12	0,75l	
Rübai. Markalı qırmızı ekşi sofrə şərabı	%13	0,75l	
Bellus. Beyaz ekşi sofrə şərabı	%13	0,75l	

Bellus. Beyaz ekşi sofa şarabı	%11-13	5l	
Kəhrəba. Markalı beyaz ekşi sofra şarabı	%12	0,75l	
Rübai. Markalı kırmızı ekşi sofra şarabı	%12-14	0,75l	
Qaragöz. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%12-14	0,75l	
Qaragöz. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%10-13	0,75l	
Şirvan Muskati. Beyaz mayhoş sofa şarabı	%10-13	0,75l	
Rübai. Markalı kırmızı ekşi sofra şarabı	%12-14	0,75l	
Rübai. Markalı kırmızı ekşi sofra şarabı	%12-14	0,75l	
Qaragöz. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%10-13	3L	
Səyyah. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%10-13	0,75l	
Albalı likyor. Likyör şarabı	%16	0,5l	
Kaysılı likyor. Likyör şarabı.	%16	0,5l	
Qara qarağat likyor. Likyör şarabı.	%16	0,5l	
Icewine. Bellus şarabı	%12-14	0,5l	

Ağsu. Nar şarabı.	%12	0,75l	
Rübai Cabernet Savignon.	...%...	0,75l	
Rübai mədrəsə.	...%...	0,75l	
Rübai mədrəsə.	...%...	0,75l	
Rübai Rose	...%...	0,75l	
Kəhraba Chardonay.	...%...	0,75l	
Kəhraba %0	...%...	0,75l	
Çinar.	%12,5	0,75l	
Rübai Reserve	%13	0,75l	
Виноградная Долина		0,75l	
Səyyah	...%0...	0,75l	
Səyyah	...%0...	0,75l	
Ağsu	%12	0,75l	

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Badikübə. Ayva brendisi.	%40	0,5l	
Badikübə. Kızılcık brendisi.	%30	0,7	
Badikübə. Limon brendisi.	%50	0,5	
Badikübə. Üzüm brendisi.	%50	0,5	
Badikübə. Tarhun brendisi.	%40	0,5l	
Badikübə. Muskat brendisi.	%40	0,5l	
Badikübə. Erik brendisi.	%40	0,5l	
Badikübə. Biber brendisi.	%40	0,7l	
Badikübə. Limon brendisi.	%50	0,25l	
Badikübə. Dut brendisi.	%50	0,7l	

Şampanya

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Bellus. Beyaz şampanya	%	L	
Pearl. Beyaz şarabı	%12	0,75l	
Pearl Nar. Kazlaştırılmış nar şarabı	%12		

Viski

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Wisky. Badikube arpa brendisi	%42	0,5l	
Wisky. Badikube arpa brendisi	%42	0,5;0,25l	
Mens Club	...%...	...l	

Konyak

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Göy Göl	%42	0,5l	
Bakı	%43	0,5	
Abşeron	%42	0,5l	

Kəpəz	%40	0,5l	
Badikübə	%40	0,5l	
Şirvan	%40	0,5l	
Azərbaycan	%45	0,7l	
Xaqan	%40	3l	
Bakı	%43	0,5l	
Xaqan	%40	0,5l	
Xürrəmi	...%...	0,7l	
Moskva	...%...	0,5l	
Yubiley	...%...	0,5l	

Votka

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Serkərdə	%40	0.5,0.7, 1l	
Caspian Seal	%40	0.5,0.7, 1l	
Mont Blanc	%40	0,7l	
Maiden Tower	%45	0.5,0.7, 1l	
Karavella	%40	0.5,0.7, 1l	
Bely Paris	%40	0.5,0.7, 1l	
White city	%45	0.5,0.7, 1l	
Bely Volk	%40	1; 0,7; 0,5 ; 0,25l	
Mont Blanc	%40	0,7l	
Atribut	%40	1; 0,7; 0,5l	

Qu Quşu	%40	1; 0,75; 0,5l	
White water	%40	1; 0,75; 0,5l	
Qara Qızıl	...%...	...l	
Bely Volk. Limonlu	...%...	...l	
Bely Volk. Tomatlı	...%...	L	

Rakı

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Türk Rakısı	%	L	

Kaynak: (<http://www.alcoholic-beverage.azgranata.az.,E.T.7> Şubat 2019).

Ekler 7:

Medyada alkolün tanıtımı hakkında Azerbaycanlı Profesör Gulu Meheremli ve Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı'yla yapılan yüz yüze görüşme.

Azerbaycanlı Profesör Gulu Meheremli'nin açıklamasına göre günümüzde Azerbaycan gazetelerinde alkol tanıtımı kısmen kısıtlanarak yapılmaktadır. Kısıtlama çoğunlukla televizyonda kendini göstermektedir. Bana göre bu kısıtlamalar oldukça

büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü reklam insan beyni ve algıları üzerinde bilinçli bir etki oluşturmaktadır. Genelde bu olumsuz bir etkidir. Bu bakımdan kısıtlamaların faydalı ve kabul edilebilir olduğu düşünülmektedir. Film yapımının kendine mahsus özellikleri olmakla beraber, tamamen özgürce çekilen bölümleri vardır. Tabii ki, alkolün reklamını yapmak amacıyla değil. Ancak filmlerde bazı sahnelerde, özellikle misafir sahnelerinde alkol karşımıza çıkmaktadır. Ancak Azerbaycan'da öğlen vakti gösterilen filmlerde alkol ve sigaranın üzeri blur ile kapanarak gizlenmektedir. Genel olarak, ülkede son 5-6 yılda alkollü içkilerin ve sigara kullanımının teşvik edilmesinin karşısında ciddi kanunlar getirilmiştir. Daha önceki zamanlarda böyle kısıtlama ve kanunlar yoktu. Geçmiş dönemlerle kıyaslandığında, günümüzdeki kanunların ve kısıtlamaların hissedilir ölçüde olduğu görülmektedir (19.05.2020).

Ekler 8:

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı'nın saptamasına göre alkolizm, gelişimi ve tanıtımı, teorik olarak Sovyet ideolojisiyle çelişti. Ancak bağıcılık ve şarapçılık Sovyet ekonomisinin önde gelen sektörlerden idi. Üretilen ürünler yurt dışında satılamamaktaydı. Bu nedenle, bu ürünlerin bir şekilde Sovyet vatandaşlarına tanıtılması gerekiyordu. Bu reklam, esas olarak ürünlerin mağaza vitrinlerinde sergilenmesi, filmlere konu olarak ya da gazetelere resimlerle çekici bir şekilde yerleştirilmesiyle gerçekleştirilirdi. İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler'in zaferinde "stalinskiy 100 gram" hediyesi önem taşımaktaydı.

Azerbaycan medyasında alkol reklamları yaygın olmamakla birlikte, devlet birtakım kanunlarla alkollü içeceklerin reklamları konusunda ilgili düzenlemeler yapmıştır. Genel olarak Azerbaycan toplumu açısından alkol çekici olmamıştır.

İlgili düzenlemeler uyarınca, Azerbaycan'da alkollü içecekler gece saat 23:00'dan sonra televizyon reklamlarında yayınlanabilmektedir (15.05.2020).

Ekler 9:

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı ile Sovyet dönemi ve sonrasında Azerbaycan basını hakkında yapılan yüz yüze görüşme.

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı'nın saptamasına göre Azerbaycan'da Sovyet döneminde bağımsız bir basın olmamıştır. Televizyon, radyo, gazeteler ve hatta okulların duvar gazeteleri de dahil olmak üzere tüm medya kuruluşları, Komünist Parti'nin Marksist-Leninist ideolojisine uygun olarak tasarlanmaktaydı. Basın ciddi şekilde sansürlenmişti. Ülkede insan kayıplarına ve yıkımına neden olan doğal afetler bile medyada açıkça yer almamaktaydı. Her ne kadar Mihail Garbacov'un politikası medyaya bir miktar özgürlük getirse de, devlet tarafından yönetilen gazeteler, televizyon ve radyo, Kremlin'in politik ideolojisine dayanarak işlemiş, genellikle önyargılar üretmiştir. Örneğin daşnak Ermeniler Dağlık Karabağ'da temelsiz iddialar başlattıklarında Ermeniler silahlandırıldı, Azerbaycan köyleri saldırıya uğradı. Moskova basını bu suçların Azerbaycanlılar tarafından, Moskovaca belirlenen bir senaryo temelinde Ermenilere karşı işlendiğini iddia etmekte ve yazmaktaydı. Son olarak, 1993 yılında Azerbaycan halkının ısrarı üzerine, omuzlarına siyasi güç yükü alan Haydar Aliyev, medyanın çok yönlü faaliyetlerine devlet desteği sağladı. Azerbaycan'ın ideolojisi temelinde ifade ve basın serbestlik kazandı. 6 Ağustos 1998 tarihinde Haydar Aliyev'in kararı ile "Azerbaycan'da ifade, düşünce ve basın özgürlüğünü sağlamak için alınan tedbirler üzerine", Azerbaycan basını Çarlık Rusyası ve totaliter Sovyet rejimi sırasında ve bağımsızlığın ilk yıllarında ciddi şekilde sansürlendi. O yıllarda Azerbaycan basını iki önemli gelişme aşaması geçirdi: sansürsüz faaliyet ve Latin alfabesine hızlı bir geçiş. Medya kuruluşlarının kamu borçları donduruldu. Latin alfabesine geçişin basının gelişimi için bir sonraki devrimci karar olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlar Azerbaycan'ın bağımsızlığını korumak ve ülkenin gerçeklerini ve Ermenistan'ın Dağlık Karabağ işgali gerçeğini aktarmak için olağanüstü bir güçtür. Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı'nın saptamasına göre, medyanın modern yaşamda

olağanüstü bir etkisi ve gücü vardır. Medyanın kamuoyu oluşturmaları, en zararlı ürünü halkın neşesine dönüştürmesi, en yararlı yiyecekleri yok etme noktasına getirmesi çok kolaydır. Medya modern yaşamda yoku var, varı yok edebilecek bir güçtür! (16.07.2020).

Ekler 10:

Azerbaycan sinemasında alkolün temsili konusunda Azerbaycanlı film eleştirmeni Raife Seferova'yla yapılan yüz yüze görüşme.

Azerbaycanlı film eleştirmeni Raife Seferova'ya göre, Sovyetler dönemi filmlerinde içki sahneleri önemli olayları yansıtmaktaydı. Buna örnek olarak “Ad Günü” filminin ana kahramanının aşırı alkol kullanması nedeni ile uyumaya gitmesini ve oğlunun doğum gününü terk etmesini gösterebiliriz. Modern filmlerde ise alkol içme sahneleri az gösterilmektedir. Genelde alkol sahneleri kahkahaların hedefi haline dönüşmektedir.

Ekler 11:

Azerbaycan sinemasında alkolün temsili konusunda Psikolog Taryel Feycioğlu'yla yapılan yüz yüze görüşme.

Psikolog Taryel Feycioğlu'ya göre Azerbaycan filmlerinde temsil edilen alkol sahneleri estetik açıdan yanlış ve gayridir. Bu tespit üzerinde biraz durmak gerekirse, Sovyetler Birliği'nde Stalin kitle eğitiminin gücünü bilmekteydi ve bu sebeple, yeni Sovyet tipi insan yaratmak için propaganda (çok sayıda insanın düşünce ve davranışlarını etkileme amaçlı yapılan çalışmalar) okulları kurarak istenen amaçlarına ulaşmak için iletişim biçimlerini planladı. Sovyet döneminde ve müasir dönemde çekilen filmlerde alkolün temsiliinde gizlenmiş (subliminal) mesaj yoluyla toplumun bilinç altına kendi ideolojilerini kurmak isteyen kanaat önderleri daha çok ergenleri ve gençleri manipüle etmekten geri kalmamışlardır. Bir toplumu kendi dünya sistemi içine çekmek, kendi kültürel ve ekonomik değerlerini, özellikle de tüketim alışkanlıklarını benimsemek durumuna getirmek, hatta özendirmek durumu ile kültür emperyalizmi hedefine ulaşmayı arzetmektedir. Filmler aracılığı ile bu

dünya görüşü izleyici tarafından farkına varılmadan zaman içinde emilir ve içselleştirilir. Filmlerde sarhoşluğun kahramanda olumsuz etki ettiğini göstermek bile farklı kuşakları psikolojik olarak etkilemektedir. Bu tür sahnelerin fazla gösterilmesinin toplumda yan etkileri olur. Bu nedenle filmde bu tür sahnelerin epizodik roller üzerinden ve belli bir ağırlığı olmadan, kısa sürelerle, 30 saniyeden fazla gösterilmemesi tercih edilir (31.05.2020).

